Preot dr. LEON DURĂ

ORTODOXIA, AMFORA PATRIARHULUI IACOV

Consilier editorial:
Pr. Prof. Dr. Nicolae Dură

Coperta şi tehnoredactare computerizată:
Valentin Piţigoi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DURĂ, LEON
Ortodoxia – amfora patriarhului Iacov / Leon Dură – Râmnicu Vâlcea: Logos, 2003
186 p.; 20 cm
ISBN 973-98791-7-9

281.9

© Editura LOGOS Râmnicu Vâlcea

Preot dr. LEON DURĂ

ORTODOXIA, AMFORA PATRIARHULUI IACOV

Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfinţitului Părinte
CALINIC
Episcopul Argeşului şi Muscelului

Editura LOGOS
Râmnicu Vâlcea, 2003

Alegerea lui Israel rămâne neschimbată, dar trecătoarea lui necredinţă a adus miluirea păgânilor*

«Întreb deci: Oare lepădat-a Dumnezeu pe poporul Său? Nicidecum! Căci şi eu sunt israelit, din urmaşii lui Avraam, din seminţia lui Veniamin. (…) Căci darurile şi chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi.»
(Rom. 11, 1, 29)

Sfântul Apostol Pavel este considerat primul teolog creştin. Prin cele 14 Epistole, Apostolul cristalizează învăţătura Domnului Iisus Hristos în ochii neamurilor păgâne ale pământului.

„O, copiii mei – se adresa Marele Apostol fiilor Galatei –, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii, până ce Hristos va lua chip în voi!" (Galat. 4, 19)

„M-am răstignit împreună cu Hristos; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine. Şi viaţa mea de acum, în trup, o trăiesc în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, Care ne-a iubit şi s-a dat pe Sine însuşi pentru mine." (Galat. 2, 20)

În epoca apostolică, Sfântul Apostol Pavel a fost acuzat de iudei că acceptă primirea păgânilor în rândul celor ai lui Hristos, fără ca aceştia (păgânii) să cunoască în prealabil tăierea împrejur (vezi Galateni cap. 2); practică ce ducea la ruperea de Legea lui Moise şi totodată, la

consfinţirea, la punerea în practică a Legii iubirii lui Hristos (vezi Mt. cap. 22) printre neamurile păgâne. Această acuză adusă Apostolului neamurilor a rămas valabilă până astăzi în rândurile fiilor poporului biblic.

Iată ce spune Max I. Dimont (în lucrarea: „Evreii, Dumnezeu şi Istoria", Edit. Hasefer, Bucureşti, 1997, p. 151): „Deoarece evreii nu mai acceptau creştinismul, Pavel l-a propovăduit păgânilor. Pentru a le uşura convertirea la religia lui cea nouă, Pavel a luat a doua decizie şi anume abandonarea legilor evreieşti privind alimentaţia şi ritualul circumciziei. A treia decizie a fost aceea de a înlocui Tora cu Hristos, aceasta fiind cea mai insurmontabilă între religia Tatălui şi cea a Fiului".

Să fi „greşit" Saul atunci când a dat ascultare glasului Domnului Iisus Hristos pe drumul Damascului? (Fapte cap. 9). S-ar fi putut opune rabinul Saul planului de mântuire al neamului omenesc prin Fiul lui Dumnezeu? Dacă Apostolul Pavel, în propovăduirea Evangheliei lui Hristos, nu lua cele trei decizii subliniate de Max I. Dimont, cu siguranţă, poporul evreu, în cele din urmă, ar fi aşezat pe Fiul Omului alături de Moise. Ce s-ar fi întâmplat cu adevărat, nu putem să ne pronunţăm, dar, cu smerenie ortodoxă, putem emite o părere teologică, şi anume:

a) Foarte puţini păgâni ar fi primit pe Hristos;

b) Tot poporul evreu – în timp – ar fi acceptat pe Iisus[*]*.*

[*] „Majoritatea cercetătorilor stabilesc ca timp mai precis al scrierii Evangheliei aramaice (după Matei) anul 43 sau prima jumătate a anului 44" (Vezi P.C. Diac. Nicolae I. Nicolaescu, P.C. Pr. Grigorie

Iată de ce a „greşit" Pavel în faţa poporului său!

Dar pentru noi, creştinii secolului XXI, aşa zisa „greşeală" a lui Pavel, este lumină venită de la Hristos; lumină acceptată şi de strămoşii noştri păgâni, şi descoperită lor în persoana Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, a doua Persoană a Sfintei Treimi.

*

* *

„Iar dacă este har, nu mai este din fapte; altfel harul nu mai este har. Iar dacă este din fapte, nu mai este har, altfel fapta nu mai este faptă." (Rom. 11, 6)

Păgânii nu cunoşteau Legea lui Moise, dar faptele lor se îndreptau prin „legea firii" (Rom. 2, 14) – de care vorbeşte Apostolul Neamurilor; Răscumpărătorul aducând (odată cu El) harul dătător de viaţă veşnică.

Iar dacă ei (păgânii) n-au avut fapta (Legea), totuşi Domnul Dumnezeu i-a ales „prin har" (v. 5); dându-le harul ce-şi află izvorul în comuniunea Celor Trei Persoane ale sfintei Treimi: Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh.

Marcu şi P.C. Sofron Vlad, Studiul Noului Testament, Edit. I.B.M., Bucureşti, 1977, p. 55).

„După întoarcerea din prima sa misiune (anul 45), Pavel a luat hotărârea capitală de a se despărţi de evrei" (Vezi Max I. Dimont, Op. Cit., p. 151).

Din cele două citate rezultă că Sfântul Apostol Pavel a luat hotărârea de a se despărţi de evrei când prima Evanghelie, cea după Matei, fusese deja scrisă. Cu siguranţă, doctori ai Talmudului s-ar fi oprit cu comentariul lor şi la această carte (în timp!). (Vezi A. Cohen, Talmudul, Edit. Hasefer, Bucureşti, 2001)

Odată ce au primit harul ceresc, păgânii deveniţi ai lui Hristos, trebuiau să se menţină în acea stare harică, binecuvântată de Dumnezeu prin Fiul Său, Iisus Hristos.

Cum se puteau şi cum se pot menţine creştinii în starea harică?

Numai înfăptuind Legea iubirii, în care este plinită şi Legea lui Moise, adică: prin credinţa adevărată de care a dat dovadă Avraam, prin faptele bune cuprinse şi-n Legea Vechiului Testament, la care se va adăuga harul cel ceresc, de la Fiul. Iată în ce fel se poate manifesta libertatea celui care a ales pe Hristos, ca Domn şi Dumnezeu adevărat (vezi: Apoc. 3, 20). Iar când L-a ales pe Hristos, crede cu adevărat, şi crezând, săvârşeşte fapta bună. Pentru că nu se poate să crezi (să ai credinţă) şi să nu săvârşeşti fapta plăcută Domnului şi semenului tău. Credinţa te întăreşte în lupta cu ispita, pentru că cel care crede vorbeşte cu Domnul Iisus Hristos prin rugăciunea particulară sau publică, în Biserică. Nu înţeleg pe creştinii care spun: Cred în Dumnezeu, dar nu fac voia Lui! Numai cel care crede face cu adevărat voia Domnului Dumnezeu. Da! Poţi să nu crezi şi să săvârşeşti fapta bună, zice materialistul. În felul acesta ajungem din nou la stadiul de rătăcire al păgânilor, „care din fire făceau ale legii" şi nu mai suntem sub har. Fapta acelui rătăcit se va pierde în univers ca o umbră în soare, chiar dacă el se va considera centrul universului. Va rămâne gol sufleteşte, iar lumina harului va ocoli ochiul său.

Cine eşti tu să înfrunţi Creatorul? Un singur om a făcut-o: Iacov (vezi: Facerea 32, 24-28). Dar acest ales al Vechiului Testament se afla sub puterea credinţei patriarhului Avraam, - sub semnul legământului „dintre Mine

(Dumnezeu) şi voi (poporul Său)" (Facerea 17, 11); precum şi sub pavăza Creatorului, care i-a zis: „Eu sunt Domnul, Dumnezeu lui Avraam, tatăl tău, şi Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! Pământul pe care dormi ţi-l voi da ţie şi urmaşilor tăi" (Facerea 28, 13).

În viaţa creştinului a fost, este şi va fi un du-te-vino pe drumul ce-l conduce la actul mântuirii. Iată ce zice Sfântul Iacov în Epistola sa Sobornicească: „credinţa fără de fapte, moartă este" (cap. 2, v. 26). Iar mai întâi credinţa, pentru că patriarhul Avraam dacă nu avea credinţă nu punea „pe Isaac, fiul său, pe jertfelnic" (v. 21); nu trecea la faptă.

„Sola fide" (mântuirea numai prin credinţă)? Nicidecum! Apostolul neamurilor, Pavel, în Epistola către Romani, a explicat (a accentuat) pentru toate veacurile (care vor veni) întâietatea credinţei în raportul ei cu fapta bună, plăcută Domnului Dumnezeu şi nouă, oameni ai mileniului trei. De aceea Sfântul Iacob, în Epistola amintită, avea să completeze şi să întărească şi necesitatea faptei în actul de mântuire al credinciosului de atunci şi de astăzi. Nu degeaba prima poruncă a Decalogului cere: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău; să nu ai alţi dumnezei afară de Mine" (Ieşire 20, 2-3); cere mai întâi să crezi şi abia după aceea să lucrezi numai „şase zile" v. 9); adică să săvârşeşti fapta bine plăcută Dumnezeului tău.

Credinţa în Dumnezeul cel Atotputernic şi faptele Legii au menţinut (şi menţin şi astăzi) poporului evreu sub „Legământul dintre Mine (Dumnezeu) şi tine (poporul ales) şi urmaşii tăi din neam în neam, pe care trebuie să-l păziţi, este aceasta: toţi cei de partea bărbătească ai voştri să se taie împrejur" (Facerea 17, 10).

Credinţa în Iisus Hristos, - ca Fiu al Tatălui ceresc, şi ca Cel care ne-a lăsat după Înălţarea la Cer prezenţa Sfântului Duh, care de la Tatăl purcede; încununată de fapta plină de iubire creştină, „întru adevăr" (II Ioan, 1, 1), atrage după sine – pentru creştinul (de ieri şi) de astăzi – prezenţa continuă a harului dumnezeiesc. Nu degeaba ne binecuvântează Sfântul Apostol Pavel, prin cuvintele: „Harul Domnului Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu şi împărtăşirea Sfântului Duh cu voi toţi!"(II Cor. 13, 13); cu o singură condiţie: „afară numai dacă nu sunteţi netrebnici" (v. 5).

Autorul

I
„CUVÂNTUL TRUP S-A FĂCUT”

Contestându-se întruparea Fiului la „plinirea vremii” (Gal. 4, 4), se contestă genealogia Domnului Iisus Hristos (ca Fiu al poporului evreu), Om adevărat şi Dumnezeu adevărat (vezi: Mt. cap I, Luc. Cap. III)

În planul cel din veci al Tatălui, pentru mântuirea neamului omenesc, Fiul este Cuvântul (In. 1, 1) întrupat „la plinirea vremii” (Gal. 4, 4), dintr-o fecioară, Maria, în ieslea plină de pace dumnezeiască şi de lumină cerească, – ieslea din Betleemul Iudeii (Mt. 2, 1). Unic ca eveniment în istoria omenirii, Dumnezeu se pogoară pe pământ, ca Om adevărat şi Dumnezeu adevărat, prin umbrirea Duhului Sfânt a „celei plină de har” (Luc. 1, 28), Fecioara Maria, în persoana Fiului, Domnul nostru Iisus Hristos. Taină a tainelor şi „Lumină din Lumină; Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat” (Simbolul de credinţă), întruparea Fiului din Fecioara Maria, prin umbrirea Duhului Sfânt şi prin voia Tatălui, – de multe ori, în istoria Bisericii creştine, a fost înţeleasă greşit şi combătută de diferiţi eretici lipsiţi de credinţă în supremul adevăr, care este Domnul Iisus Hristos (In. 14, 6).

Mişcările eretice din primele veacuri creştine, considerate apuse pentru totdeauna, şi-au regăsit virulenţa de altădată în frământările rătăciţilor moderni, membrii activi

sau pasivi ai diferitelor secte religioase, care în mod voit tulbură pacea lui Hristos lăsată în dar credinciosului adevărat de ieri, de astăzi şi de mâine (Mt. 11, 28, 29).

Desigur, în cele ce urmează, vom încerca, cu argumente sigure din cele două izvoare ale revelaţiei divine, Sfânta Tradiţie şi Sfânta Scriptură, să demonstrăm pentru rătăciţii moderni (dacă mai este cazul!) întruparea Fiului: „Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr" (Ioan 1, 14).

*

* *

Printre mişcările sectante de astăzi care neagă întruparea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, se numără şi mişcarea New Age. Dar ce este New Age?

«New Age e greu de definit, – după cum afirmă un teolog român –, de aceea, folosim definiţia Cardinalului Godfried Danneels: Nu este o religie; însă e totuşi ceva religios; nu este o filozofie, dar e totuşi o viziune asupra omului şi a lumii, precum şi o cheie de interpretare; nu este o ştiinţă, dar se bazează pe legi „ştiinţifice", chiar dacă acestea trebuie „căutate" în stele»[1].

Din definiţia Cardinalului Godfried Danneels înţelegem că mişcarea New Age pune mare accent pe pseudo-doctrina, potrivit căreia, Dumnezeu este impersonal, şi anume:

„Dieu est impersonnel. Ce dieu est seulement une conscience cosmique, un esprit universel, une grande énergie qui anime l'univèrs."[2*]

Astfel stând lucrurile, întruparea Domnului Iisus Hristos este tăgăduită dintr-un început de drum, înlocuindo, după cum vom vedea, cu o reîncarnare succesivă a lui

Cristos de-a lungul istoriei omenirii, citez: „Le Christ n'est pas le fils de Dieu mais une des très nombreuses incarnations du Christ cosmique: Bouddha, Mahomet etc…”[3*].

Răzvrătiri cereşti împotriva Domnului Dumnezeu, după cum ştim, s-au făcut de către Lucifer şi armata lui de îngeri căzuţi în păcatul mândriei. Răzvrătiri omeneşti împotriva Creatorului şi a Fiului Său, Iisus Hristos, cel întrupat prin umbrirea Duhului Sfânt a „celei mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii” (rugăciunea „Cuvinese cu adevărat”), Fecioara Maria, au loc zilnic în sufletul nostru robit de păcat.

Cu toate acestea, aprofundând Sfânta Scriptură şi cu argumente patristice, un teolog român spunea următoarele despre întruparea Fiului cel Unul-Născut: «„Domnul care Se întrupează ca Iisus din Nazaret, Mesia lui Israel, este unul şi acelaşi cu „Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui” (Ioan 1, 18), „Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”. Prin urmare Iisus Hristos este – şi Sfântul Pavel insistă asupra acestui adevăr – „chipul lui Dumnezeu nevăzut” (Col. 2, 9), „viaţa noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu (Col. 3, 3). Iisus Hristos este Logosul veşnic (Apoc. 19, 13), Domnul măririi care s-a făcut om şi a devenit Mesia, Mântuitorul neamurilor (Efes. 3, 6; I Tim. 2, 5) şi nu un Iisus din Nazaret pe care Biserica pascală-apostolică L-ar fi recunoscut ca Mesia şi după aceea L-ar fi proclamat Hristos şi Mântuitor. Astfel, cel născut „din Fecioara Maria şi de la Duhul Sfânt”, este unul şi acelaşi cu Fiul lui Dumnezeu, unul din Treime, care S-a descoperit şi înainte de întrupare şi răscumpărare Mesia, Mântuitorul lumii. Nu un oarecare Mesia devine Fiul lui Dumnezeu”.»[4]

Biserica Ortodoxă învaţă că Mântuitorul neamurilor are un Tată Ceresc, făcător al cerului şi al pământului, fără să fie un dumnezeu impersonal, ci un Dumnezeu întreit în persoane: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt; dar Unul în fiinţă. Dacă Tatăl este Creatorul tuturor celor văzute şi nevăzute, având cororal al creaţiei Sale: omul plămădit din ţărână, peste care a suflat suflare de viaţă (Facerea cap. I); Fiul, născut, nu făcut; este Mântuitorul; Cel prin care şi întru care, creatura îşi găseşte suprema împlinire pe pământ şi în ceruri; Duhul Sfânt, care purcede de la Tatăl şi este împreună închinat şi slăvit cu Tatăl şi cu Fiul (Simbolul de credinţă), este a treia persoană a Sfintei Treimi care-şi pune pecetea sfinţitoare acolo unde omul, creatură a Tatălui, calcă pământul şi stelele.

Nu poţi să fii membru al unei secte care ignoră în mod voit, aşa cum face mişcarea New Age, credinţa într-un singur Dumnezeu, credinţă mărturisită şi de Sfântul Ioan Damaschin prin cuvintele: „Credem într-o singură fiinţă, într-o singură Dumnezeire, într-o singură putere, într-o singură voinţă, într-o singură activitate, într-un singur principiu, într-o singură stăpânire, într-o singură domnie, într-o singură împărăţie, cunoscută în trei ipostase desăvârşite, dar adorată într-o singură închinare, mărturisită şi adorată de toată făptura raţională. Ipostasele sunt unite fără să se amestece şi despărţite fără să se despartă, lucru care pare şi absurd. Credem în Tatăl şi în Fiul şi în Duhul Sfânt, în care ne-am botezat. Căci astfel a poruncit Domnul apostolilor să boteze, zicând: „Botează-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh”[5] (Mt. 28, 19).

*

* *

În încercările lor disperate de a ocoli adevărul suprem, care este Hristos (Ioan 14, 6), sectanţii, de orice culoare ar fi ei, se afundă într-un noroi negru, spălat de apa tulbure a conştiinţei lor rătăcită în necunoaştere şi umbrită de fumul dens al istoriei ereticilor primelor veacuri creştine. „Piatra din capul unghiului" (Luc. 20, 17), întruparea şi mai apoi moartea şi învierea Domnului nostru Iisus Hristos, este pentru creştinul ortodox puntea de legătură dintre om şi Dumnezeu, dintre Creator şi creatură, în încercarea disperată dar plină de nădejde de aş găsi salvarea (prin credinţă şi fapte bune) (Evr. 11, 1; 11, 27) în viaţa de dincolo de moarte. Nu oricine poate să înţeleagă această taină cerească (I Tim. 6, 12; II Tim. 4), dar cu toţii, mici şi mari, putem să credem în ceea ce Sfânta Scriptură spune de mii de ani (Fac. 15, 6; Ps. 70, 1-6); (Ioan 20, 31) prin profeţii Vechiului Testament, prin apostolii Noului Testament şi prin sfinţii-trăitori ai Bisericii-Una, şi anume: „Scopul suprem al venirii Sale – a Domnului Iisus Hristos – a fost acela de a realiza învierea trupului… Căci prin jertfa trupului Său propriu, El a pus capăt legii morţii care stă în calea noastră; a înnoit pentru noi începutul vieţii, dându-ne speranţa mântuirii"[6].

Biserica Ortodoxă deţine, în cărţile de cult şi în scrierile Sfinţilor Părinţi, pagini de o aleasă trăire duhovnicească şi de profundă simţire creştină. Prin ele descoperă mireanului de astăzi nădejdea (neclintită) ce trebuie să nu-l părăsească niciodată în drumul său spre Ierusalimul Ceresc (Evr. 12, 22; Apoc. 3, 12; 21, 2, 10), spre eliberarea din robia păcatului şi a morţii, în vederea obţinerii vieţii de veci întru Domnul Iisus Hristos. (Învăţătura de Credinţă)

Totodată, Biserica-Una a vegheat secole de-a rândul, întru trezvie binecuvântată de sfinţi, pentru păstrarea tainelor creştine, fără a uita că Dumnezeu trebuie cunoscut „în adevăr şi dragoste" (II In. 1, 3).

„Teologia dinainte de Niceea a văzut în Tatăl izvorul existenţei, în Fiul, Logosul, sensul care structurează şi rânduieşte toate câte sunt, iar în Sfântul Duh, dinamismul care face creatura să tindă spre plenitudine."[7]

De aceea şi astăzi, după cum afirma şi filozoful creştin Paul Evdokimov, „pentru Răsărit, relaţiile dintre Persoanele Treimii nu sunt de opoziţie, nici de separare, ci de diversitate, de reciprocitate, de revelaţie reciprocă şi de comuniune în Tatăl".[8]

Cu toate acestea, mişcarea sectantă New Age continuă să ignore în mod voit şi categoric relaţiile dintre Persoanele Treimii: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, Treimea cea adevărată (Ioan 5, 43), amestecând gnoza, theosophia, Kabbala, Rama, medicinile naturiste etc., într-un decor apocaliptic, încercând să-l descrie astfel: „La sfârşitul anului 2000, şi după trecerea erei astronomice a Peştilor (ani de obscurantism, de virulenţă, de Biserici – creştine decadente – societatea decade (degenerează) începând cu anii mitici, primordiali), lumea trece la era astrologică a Vărsătorului (semnul apei, al vieţii, al luminii şi al Dragostei – Anul mileniului: 1000 de ani de fericire completă pe pământ), lumea trece în perioadă de redeşteptare spirituală şi planetară, în armonie şi lumină.

Religiile legate de semnul astral al Peştelui sunt toate depăşite. Era „Copiilor Vărsătorului" va vedea apărând o religie supra-naţională şi împărăţia de 1000 de ani."[9]

După cum se înţelege din textul citat, rătăcirea sectei New Age merge foarte departe, încercând să facă din astrologie o „ştiinţă" prin care se poate interpreta şi descoperi tainele cele din veci ascunse şi de îngeri neştiute (Mt. 24, 36), toate acestea printr-o transformare interioară a individului, operată prin diferite tehnici care să scoată din străfundul fiecărui membru al sectei, luat în parte, puteri nebănuite.[10] Iată cum se înnobilează din nou, pe pământ, mândria luciferică; chiar dacă istoria omenirii a cunoscut-o sporadic, dar cu consecinţe pe care neamul omenesc le suportă şi astăzi.[11]

*

* *

Continuatoare şi susţinătoare împătimită a apocalipticei idei, potrivit căreia Dumnezeul creştin este mort, mişcarea sectantă New Age s-a îndepărtat, conştientă şi singură, de Iisus Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, Cel întrupat „la plinirea vremii" (Gal. 4, 4), din Fecioara Maria.

Răspunsul dat de Sfântul Chiril al Alexandriei docheţilor care apăruseră încă de pe timpul Sfântul Evanghelist Ioan, reprezintă, pentru creştinul ortodox contemporan, un argument credibil în faţa rătăcirii sectante New Age, a omului modern care se caută pe sine în alte „sfere cereşti astrologice", încercând să uite că (de fapt) poartă în el chipul lui Hristos; Omul-Dumnezeu, prototip al icoanei sale (vezi Sf. Teodor Studitul: Iisus Hristos Prototip al Icoanei Sale), în care este cuprinsă întreaga creaţie, cât şi creatura (omul) îndumnezeit după har.

Iată ce răspundea Sfântul Chiril al Alexandriei ereticilor vremii sale: „Căci, după părerea mea, care altul ar fi misterul credinţei pentru noi, dacă nu Cuvântul însuşi al

lui Dumnezeu Tatăl, Care S-a arătat în trup? Căci a fost născut de către Sfânta Fecioară, chip de rob luând. Şi a fost văzut de către îngeri, care Îi slăvesc naşterea zicând: Slavă întru cei de Sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, întru oameni bunăvoire (Luc. 2, 14). În plus, îngerii indicând păstorilor pe Cuvântul lui dumnezeu, Care pentru noi S-a arătat în trup, le spune: Căci, iată, vi S-a născut astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Şi acesta vă va fi semnul: Veţi găsi un prunc înfăşat, culcat în iesle (Luc. 2, 11-12); Această naştere din Fecioară şi această arătare în trup, cum să nu fie vorbe goale, cum să nu fie nebunie şi trăncăneală să califici drept aparentă această iconomie atât de consistentă şi evidentă?"[12]

Astăzi, la început de secol XXI, ne întrebăm şi noi odată cu Sfântul Chiril al Alexandriei: Cum este posibil ca mişcarea sectantă New Age, după atâtea secole de credinţă în întruparea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos (In. 1, 1), să cadă într-o rătăcire atât de mare şi atât de distrugătoare pentru societatea formată de noi toţi, mici şi mari, tineri şi vârstnici? Societate în care încercăm să ne recunoaştem reciproc, mai întâi ca indivizi, apoi ca persoane şi în cele din urmă, ca personalităţi, fără a încerca să uităm, aşa cum fac membrii sectei New Age, că suntem creaturile aceluiaşi Dumnezeu-Întrupat.

Cu siguranţă, cei rătăciţi într-o astfel de pseudoreligie, cum este mişcarea New Age, ne vor cere să le arătăm pe Dumnezeu din Iisus; întrebare pusă şi de păgânul Autolycus, cu secole în urmă, lui Teofil din Antiohia. De aceea, noi, cei de astăzi, răspundem mişcării sectante New Age prin cuvintele Sfântului Teofil: „Arată-mi omul tău, iar eu îţi voi arăta Dumnezeul meu".[13] Şi continuăm prin

întrebările puse de Sfântul Maxim Mărturisitorul, care zice: „Căci cine ar putea să ştie în ce fel Dumnezeu S-a făcut trup şi totuşi a rămas Dumnezeu; cum rămânând Dumnezeu, El este om adevărat? Credinţa singură înţelege aceasta, cinstind cuvântul în tăcere”.[14]

Fără a ajunge la formula Evului mediu: „crede şi nu cerceta”, Biserica-Una cere omului contemporan să aprofundeze cuvântul lui Dumnezeu, spus de Sfânta Tradiţie şi consemnat în scris în Sfânta Scriptură şi, în acelaşi timp, să cerceteze cu raţiunea luminată de credinţă îndemnul sectei New Age, şi anume: „Nu are importanţă în cine credeţi, din moment ce vă merge bine!”[15] Altfel spus: puteţi să săvârşiţi orice faptă: să ucideţi, să furaţi, să necinstiţi părinţii voştri; puteţi să înjuraţi Creatorul etc.; numai cu o singură condiţie: să-ţi meargă bine, ţie ca individ!

Ne întrebăm retoric: Oare acel individ, membru al sectei New Age, nu face şi el parte dintr-o comunitate, dintr-o societate anume? De unde poate izvorî în sufletul acelui individ atâta egoism şi atâta nepăsare faţă de fratele lui?

Din cele relatate înţelegem cu durere, ca fii ai Bisericii Una, că membrii sectei New Age, care respectă în viaţa lor cotidiană pseudo-doctrina acestei mişcări religioase rătăcite de adevăr (In. 14, 6), refuză să vadă în întruparea Fiului, Domnul nostru Iisus Hristos, un act ceresc, prin care Dumnezeu Tatăl, în Duhul Sfânt, a adus pacea pe pământ şi iubirea între oameni (In. 14, 26-27).

Iar atunci când viaţa ne rezervă surprize neplăcute, să nu dăm crezare predestinaţiei, ci să luăm crucea noastră cea de toate zilele, să-I urmăm lui Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat, ca membrii ai Trupului tainic ai Fiului Omului, Biserica (Efes. 5, 22).

II
CEL CE AVEA SĂ ÎNVINGĂ MOARTEA PENTRU OM

Moartea, sfârşitul vieţii omului pe pământ, despărţirea de bunăvoie a protopărinţilor, Adam şi Eva, de Dumnezeu-Creatorul, devenise unealta diavolului în lume. Prins în ghearele ei, omul nu mai putea să o alunge din interiorul creaţiei prin propriile lui forţe. Creatorul însă nu putea accepta răul, moartea ca sfârşit definitiv al neamului omenesc. De aceea „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om între ei, să se poată dărui lui Dumnezeu ca jertfă cu adevărat mântuitoare pentru ei, să se împlinească ceea ce se făgăduia prin chipul jertfelor de animale şi, îndeosebi, al mielului animalic din Lege”.[1]

Moartea îşi va exercita întunericul asupra Trupului luminos al lui Hristos-Omul până la mormânt. Fiul lui Dumnezeu va întoarce rostul morţii în lume, folosindu-l ca mijloc de intrate a creaturii în viaţa veşnică: „Şi aceasta este făgăduinţa pe care El ne-a făgăduit-o: Viaţa veşnică” (In. 2, 25). „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică” (In. 3, 16).

Prin asumarea perspectivei morţii în Hristos, omul avea posibilitatea să depăşească viaţa vremelnică şi să ajungă la viaţa nepieritoare, veşnică, Viaţa întru Iisus Hristos, „icoana Dumnezeului Celui nevăzut”.

Prin învierea Sa ca Om, Iisus Hristos a învins moartea pentru toţi oamenii, iar ca Fiu al lui Dumnezeu a apro-

piat creatura de Creator, îndumnezeind-o după har. Şi pentru a se menţine în starea harică la care fusese adus de Hristos, omul avea datoria să creadă cu adevărat: „Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a şi fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu" (In. 3, 18).

Societatea iudaică din timpul jertfei pe cruce a lui Hristos avea o religie monoteistă întemeiată pe ideea unui Dumnezeu ce nu se putea face om ca să moară pentru oameni. Respectiva societate, pentru a nu i se tulbura ordinea, a hotărât să dea la moarte pe Cel care avea să învingă moartea pentru om.[2]

Dăruindu-se morţii, starea de jertfă totală, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a putut să devină „strălucirea slavei Lui şi efigia ipostasului Său" (Evr. 1, 3) şi „Cel ce a văzut pe Fiul a văzut pe Tatăl" (In. 14, 9). Pentru că, „aşa cum cel ce priveşte într-o oglindă curată – zice sfântul Teodor Studitul – imprimarea formei sale în ea are conştiinţa clară a feţei reprezentate iconic în ea, aşa şi cel ce cunoaşte pe Fiul a primit în inimă prin cunoaşterea Fiului efigia Ipostasului Tatălui. Fiindcă toate cele ale Tatălui se văd în Fiul şi toate cele ale Fiului sunt ale Tatălui, pentru că întreg Fiul rămâne în Tatăl şi iarăşi El are în Sine pe Tatăl întreg".[3]

Rătăcirea protopărinţilor, apropierea lor de cel rău, a slăbit lumina cerească din sufletul lor, chipul lui Dumnezeu din lutul pătat de păcatul neascultării (Fac. 1-2, 27; 7) s-a întunecat, pierzându-şi astfel calitatea de a vedea faţa poleită de iubire şi lumină a Domnului şi de a se apropia „faţă către faţă" de Creatorul îngerilor. Plin de iubire dar şi de dreptate, Atotputernicul promite omului căzut din har

un Mântuitor ceresc, Fiul Tatălui, să readucă creatura la puritatea originară (vezi Facerea 1, 31), punând dușmănie între ispititor şi femeie: „Dușmănie voi pune între tine şi între femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei; aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcâiul" (Fac. 3, 15).

Protoevanghelia avea să se împlinească la „plinirea vremii", Mântuitorul, Domnul Iisus Hristos, S-a întrupat „din Maria Fecioara (…) Şi S-a răstignit pentru noi oamenii în zilele lui Pilat din Pont şi a pătimit şi S-a îngropat. Şi a înviat a treia zi după Scripturi" (vezi Simbolul de Credinţă), schimbând sensul istoriei omului, aducând libertate deplină creaturii. „Fiul lui Dumnezeu – scrie Apostolul Pavel către Romani – a primit ca om patimile vremii de acum, sau ale morţii de bună voie, pentru a se ridica la salva, sau biruirea acestora. De ne însuşim şi noi, cu răbdare şi cu credinţă în El, pătimirile Lui, ne vom împărtăşi şi noi de slava Lui în veşnicia viitoare. Prin această pătimire cu Hristos devenim şi noi fii ai lui Dumnezeu împreună cu El, deci şi moştenitori ai puterii Lui, nemaifiind robi. Aceste pătimiri fiind prea mici faţă de marea slavă la care vom ajunge prin ele. Şi dacă suntem fii, suntem şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună ne şi slăvim. Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi" (Rom. 8, 17-18).

Prăbuşirea morţii în cele mai de jos ale pământului, Învierea Domnului Iisus Hristos devenea minunea minunilor, mândria întru smerenie, ziua promisă de profeţi: „aceasta este ziua ceea ce a făcut Domnul ca să ne bucurăm şi să ne veselim întru ea" (vezi Slujba Învierii). Când pacea Domnului peste lume s-a pogorât, bucuria şi veselia creaturii ridicată în har alungau durerile morţii, „căci ştim

că toată zidirea împreună suspină şi împreună are dureri până acum" (Rom. 8, 22).

Alungând întunericul morţii veşnice, dar lăsând lumina sepulclară a morţii vremelnice, Mântuitorul Hristos a lăsat posibilitatea omului să accepte conlucrarea cu harul ce se revărsa peste întreaga creaţie; dar luminător numai al vieţilor poleite cu fapte bune şi credinţă curată în Iisus Hristos, ca Fiu al Tatălui Ceresc şi împreună adorat cu Sfântul Duh.[4]

Îngerul Domnului care, din poruncă dumnezeiască, a prăvălit piatra de pe mormântul Mântuitorului, a avut ca martori oculari pe ostaşii romani ce străjuiau groapa pecetluită de iudei. Maria Magdalena, cea care a alergat la apostoli să vestească Învierea Domnului, a rămas profund marcată de prezenţa îngerului Domnului: „înfăţişarea lui era ca fulgerul şi îmbrăcămintea lui albă ca zăpada" (Mt. 28, 3).

În ziua Învierii Sale, Domnul Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat, avea să se arate femeilor Mironosiţe, S-a arătat lui Luca şi Cleopa pe drumul ce ducea de la Ierusalim spre satul Emmaus, s-a arătat Sfinţilor Apostoli, martorii morţii Sale (vezi: Mt. 28, 1, 9; Luc. 24, 13-31; Luc. 24, 36, 50; Fapte 1, 3; 13, 31).

Domnul Iisus Hristos, în atotbunătatea Sa, se face prezent în chip real, dar nevăzut de ochiul orbit de păcat, în Sfânta Euharistie (împărtăşania!). Credinciosul secolului XXI are bucuria harică de a se sfinţii cu adevărat Trupul şi adevărat Sângele Mântuitorului, în faţa sfântului altar, atunci când se împărtăşeşte. După care, pătruns de har şi adevăr, poate să exclame ridicând privirea spre cer: Adevărat a Înviat! Domnul este cu noi, oameni ai mileniului trei.

III
BISERICA LUI DUMNEZEU, PE CARE A CÂŞTIGAT-O CU ÎNSUŞI SÂNGELE SĂU

Dominat de raţiune şi supus tehnologiei performante a timpului său, omul secolului XXI îşi găseşte încă timp să-şi pună întrebări pertinente. Dacă pentru creştinul luminat de har, întrebarea: Cine a instituit Biserica?, rămâne caducă, totuşi, el încearcă să răspundă, celor interesaţi de adevăr, prin cuvintele Sfântului Evanghelist Luca, care zice: „…Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu însuşi sângele Său" (Fapte 20, 28).

Cale spre mântuire şi aşezământ sfânt, Biserica, în chip nevăzut, fiinţează odată cu întruparea şi jertfa pe cruce a Domnului Iisus Hristos.

Lucrătoare în lume prin cele şapte sfinte taine (Botezul, Mirungerea, Spovedania, Împărtăşania, Nunta, Hirotonia şi Maslul), Biserica uneşte, în Hristos şi prin Hristos, sufletele credincioşilor care mărturisesc aceeaşi credinţă formulată şi apărată de cele şapte Sinoade ecumenice.[1]

Mântuitorul Hristos, Cel aşteptat de veacuri şi mărit împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, s-a întrupat şi a sângerat pe cruce pentru o singură Biserică: „Este un Domn, o credinţă, un botez, un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate şi prin toate şi întru toţi" (Efes. 4, 5-6). De aceea, cei care primesc dogma Bisericii ca pe un adevăr revelat, devin una în Hristos şi, Hristos, totul în toate.

Devenită şi instituţie umană la Cincizecime (vezi: Fapte cap. 2 ş.u.), Biserica, ca Trup tainic al lui Hristos, a rămas una, în chip văzut, numai până la anul 1054, lăsând Biserica cerească să cheme prin Hristos, Capul ei, la unitate pe toţi credincioşii separaţi, în chip văzut, datorită unor neînţelegeri minore, grefate pe tensiunea existentă (deja până la 1054) între cultura antică latină şi cultura antică greacă.[2]

În Răsărit, Părinţii Bisericii s-au străduit să păstreze imaculată tradiţia apostolică, respectând unitatea şi prezenţa lui Hristos în mărturisirea de credinţă a credincioşilor întocmai cu epoca primară a Bisericii Una.

„Biserica – mărturisea Sfântul Irineu († 178), după ce a primit (…) această propovăduire şi această credinţă, măcar că e răspândită în toată lumea, le păstrează cu grijă, ca şi cum ar locui într-o singură casă. De asemene, ea crede Apostolilor şi Ucenicilor acestora, ca şi cum ar avea un singur suflet şi aceeaşi inimă. Ea predică acestea în armonie cu Apostolii, învaţă şi transmite ca şi cum ar avea o singură gură. Deşi în lume limbile sunt deosebite, puterea Tradiţiei e una şi aceeaşi. După cum soarele, zidirea lui Dumnezeu, e unul şi acelaşi în toată lumea, tot aşa şi propovăduirea adevărului se arată pretutindeni şi luminează pe toţi oamenii, care vor să vină la cunoştinţa adevărului. Nici cel tare în cuvânt dintre Întâistătătorii Bisericilor nu va spune altceva, decât aceste învăţături, căci nimeni nu este peste Învăţătorul Său (Mt. 10, 24; Luc. 6, 40), nici cel slab în cuvânt nu va împuţina Tradiţia. Credinţa fiind una şi aceeaşi, nici cel care e în stare să vorbească mai mult despre ea nu o sporeşte, nici cel care vorbeşte mai puţin nu o împuţinează”.[3]

În timp, efectele schismei de la 1054 s-au dovedit a fi usturătoare. Apariţia, în sântul Bisericii Catolice, a unor reformatori, precum: Wyclif, Zwingli, Huss, Luther, Calvin[4], care vor reforma „din cap până-n picioare" Biserica din Apus, a determinat sfâşierea totală a cămăşii – Una – lui Hristos.

Consecinţă a Reformei, apariţia aşa-ziselor „Biserici neoprotestante", exemplu: Baptistă, Adventistă, Penticostală etc., din care se vor desprinde numeroasele secte de astăzi, va duce la confuzie şi rătăcire în rândurile credincioşilor racolaţi. De ce? Pentru că la aceste „Organizaţii" nu mai găsim creionate în inima credinciosului caracteristicile Bisericii Apostolice: „Una", Hristos este Unul; „Sfântă", Duhul Sfânt sălăşlueşte în Biserică; „Sobornicească", răspândită în toată lumea; „Apostolească", organizată de Sfinţii Apostoli. „E o singură credinţă – învăţa Rufin († 411) –, un singur Hristos, un singur Dumnezeu Tatăl, un singur Domn Iisus Hristos, Fiul Său, şi un singur Duh Sfânt".[5]

Cu toate acestea, „neoprotestanţii legal-constituiţi nu mai sunt acuzaţi sau confruntaţi, aşa cum se făcea în trecut, de nişte fapte şi lucruri, procedeu şi practici care uneori nu le aparţineau. Astăzi, depunându-şi fiecare „catehismul", cunoaştem deja abaterile lor de la credinţa primelor veacuri şi diferenţe faţă de Ortodoxie, prin propria lor mărturie. Prin acest act, cultele neoprotestante au consimţit colaborarea cu Bisericile şi confesiunile creştine, cu religiile necreştine din ţară: colaborare internă prin ecumenismul local şi colaborarea externă cu organizaţiile mondiale proprii şi cu Bisericile care activează în Mişcarea ecumenică prin cele mai importante organisme ale

acesteia: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferinţa Creştină pentru Pace, Conferinţa Bisericilor Europene etc.”.[6]

Biserica Ortodoxă, după cum se poate constata, promovează astăzi o atitudine de apropiere, o unitate a „Bisericilor” în diversitatea existentă, ridicând mâinile nepătate spre cer, rugând[7] pe Bunul Dumnezeu, ca într-o bună zi, să se ajungă din nou la acea Biserică primară – UNA –, instituită de Mântuitorul Hristos prin Întruparea şi jertfa Sa pe cruce.

*

* *

După ce Constantin cel Mare, la anul 323, rămânea singurul stăpân al Imperiului Roman existent la acea vreme, tot atunci izbucnea o neînţelegere în Biserica Egiptului, între episcopul Alexandru şi preotul Arie.[8] În ochii contemporanilor săi, portretul ereticului apărea astfel: „Acest Arie era la înfăţişare ca un şarpe de mlădios, veninos şi viclean, care uşor se poate furişa şi ascunde”.[9]

Ca orice erezie, şi erezia ariană avea un principiu de bază prin care încerca să arate că Fiul, adică Domnul nostru Iisus Hristos, e creat din voinţa Tatălui, dar nu din fiinţa Lui, ci din nimic, fiind prima Sa creatură: „Fiul are existenţa înainte de timp, dar nu din eternitate, căci a existat un timp, când El nu era – in tote ote oue in”.[10]

Împăratul Constantin cel Mare, pentru a păstra liniştea în interiorul imperiului, invită pe Întâistătătorii Bisericii Una – căci la acea dată Biserica era Una –, la Sinodul I ecumenic, pentru a fi luate măsurile necesare stopării ereziei ariene. Printre cei 318 Părinţi care au participat la Sinodul de la Niceea, la 20 mai 325, „nici scitul

nu lipsea din cetate”[11], reprezentantul Bisericii din Tomis (Constanţa), din Scythia Minor.

Sinodul de la Niceea (325) avea să rămână în istoria Bisericii legat de formularea primelor şapte articole din Simbolul de credinţă (Crezul); rostit astăzi cu evlavie de creştinii participanţi la Sfânta Liturghie Ortodoxă.

Iată cum răspundeau Sfinţii Părinţi lui Arie, prin articolul al doilea din Simbolul de credinţă:

„Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toţi vecii, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut nu făcut, Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut”.

Acest articol din Crez cuprindea – în conformitate cu Sfânta Scriptură – învăţătura Bisericii despre cea de a doua Persoană a Sfintei Treimi, Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat, rămânând peste veacuri ghidul de credinţă al creştinului adevărat de pretutindeni. Formula: „şi într-Unul” a fost determinată de actul unic al Întrupării Domnului Iisus Hristos ca singur Fiu natural al lui Dumnezeu Tatăl, „prin care şi veacurile s-au făcut” (Evr. 1, 2), care şi-a trimis Fiul să se jertfească, din dragoste faţă de creatură, pentru mântuirea neamului omenesc: „Că aşa a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său cel Unul născut L-a dat ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică” (In. 3, 16).

Având drept călăuză cuvintele Sfântului Evanghelist Ioan, peste veacuri, Sfântul Atanasie († 373) avea să mărturisească plin de har şi adevăr: „Fiindu-i milă de neamul nostru şi înduioşându-se de slăbiciunea noastră şi mişcat de stricăciunea noastră şi nesuferind stricăciunea morţii

asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut şi ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui, îşi ia trup şi acesta nu deosebit de al nostru… şi dă morţii propriul Său trup".[12]

Cuvântul „Domn" [una din numirile ce se dau Dumnezeului lui Avraam: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău" (Ieş. 20, 1-17)] din Simbolul de credinţă arată dumnezeirea Fiului, Căruia, potrivit referatului biblic, tot genunchiul trebuie să i se plece, primindu-L ca Domn, întrucât: „în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpirea au socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci s-au deşertat pre Sine, chip de rob luând, întru asemănarea oamenilor făcându-Se. Şi cu închipuirea aflându-Se ca omul, s-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea pe cruce. Pentru aceasta şi Dumnezeu l-a prea înălţat şi i-a dăruit Lui nume, care este peste tot numele, ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de desupt; şi toată limba să mărturisească că Domn este Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu Tatăl" (Filip. 2, 6-11).

Arhanghelul Gavriil, la Bunavestire, v-a atribui Fiului lui Dumnezeu numele de „Iisus" (în limba ebraică însemnând Mântuitor): „Nu te teme – se adresează Arhanghelul în dialogul său cu dreptul Iosif – a lua pe Maria femeia ta, că ce s-a zămislit într-însa din Duhul Sfânt este. Şi va naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus" (Mt. 1, 20-21).

„Hristosul", echivalentul cuvântului ebraic Messiah, care înseamnă unsul lui Dumnezeu, nu e un nume propriu, ci un titlu care se referă la originea şi misiunea divină a lui Iisus, în special la slujirea Sa de preot (…): Tu eşti Hris-

tosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu (Mt. 16, 16) – Unsul Domnului (Luc. 4, 18).[13]

„Unşii", în Vechiul Testament, erau împăraţii, proorocii şi preoţii templului de la Ierusalim. Întrucât Iisus, ca Om adevărat, a primit toate darurile Sfântului Duh, cele trei demnităţi vechi-testamentare au fost îndeplinite – pentru îndreptarea neamului omenesc – de către Mântuitorul.

„Numele de creştin atribuit discipolilor lui Hristos apare imediat după înviere, pentru întâia oară în Antiohia: Pentru întâia dată, ucenicilor li s-a dat numele de creştini în Antiohia (Fapte 11, 26). Creştin desemnează pe cei ce se convertesc la religia lui Hristos (Fapte 26, 28) şi pe cei ce suferă pentru Hristos (I Petru 4, 16)".[14]

Având certitudinea celor afirmate de Sfânta Tradiţie şi Sfânta Scriptură, creştinul ortodox de pretudindeni – de la început de secol XXI –, trebuie să creadă în Domnul Iisus Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, care împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, este făcător al lumii, al tuturor celor văzute şi nevăzute. Şi această dreaptă învăţătură divină se cuvine să fie păstrată ca o comoară de mult preţ, în Biserică şi prin Biserică.

IV
ORTODOXIA, AMFORA PATRIARHULUI IACOV

Ortodoxia este amfora fântânii patriarhului Iacov (In. 4, 6) din care bea tot creştinul însetat de iubire; bea cu poftă de sfânt apa vieţii de veci adusă pe pământ de Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos (In. 4, 14); căci „Dumnezeu este iubire" (In. 4, 8, 16), comuniune intratrinitară, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Iar cel ce aleargă pe calea credinţei devine creştin ortodox adevărat, împărtăşindu-se încă din viaţa aceasta cu bunuri spirituale aducătoare de sfinţenie şi mântuire, cu o condiţie: „Dacă păziţi poruncile Mele, veţi rămâne întru iubirea Mea după cum şi Eu am păzit poruncile Tatălui Meu şi rămân întru iubirea Lui" (In., 15, 10), spune Mântuitorul.

Factor de coeziune şi formă de închinare în duh de milostivire, rugăciunea în Ortodoxie a fost şi rămâne arma de nebiruit a casei lui David: „Atunci vor vărsa peste casa lui David şi peste locuitorii Ierusalimului duh de milostivire şi de rugăciune, şi îşi vor aţinti privirile înspre Mine, pe Care ei L-au străpuns şi face plângere asupra Lui cum se face pentru un fiu unul născut şi-L vor jeli ca pe cel întâi născut" (Zaharia 12, 10).

Opus iubirii este egoismul, identificarea cu sine însuşi prin îndepărtarea aproapelui, fiind în dezacord cu voinţa lui Dumnezeu, folosind libertatea ca pe o unealtă a răului, uitând în mod voit de îndemnul Domnului nostru

Iisus Hristos: „Fiţi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvârşit este” (Mt. 5, 48).

Sensul Ortodoxiei este dat de raţiunea luminată de duhul credinţei, fără a altera chipul lui Dumnezeu din Om, sufletul, ci împlinindu-l prin fapta bună întru Domnul, „pentru că de la El, şi prin el şi întru El sunt toate” (Rom. 11, 33, 36).

*

* *

Ortodoxia înseamnă revelaţie: revelaţie naturală şi revelaţie supranaturală.

Descoperirea Domnului Dumnezeu este un act la care ajunge omul, în lume, atât pe cale naturală: prin participarea vieţii sale interioare la frumosul spectacol ce se desfăşoară în interiorul creaţiei (Ps. 19, 1); cât şi prin comunicare în chip supranatural cu Creatorul, prin întruparea Fiului: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri şi în multe chipuri, a vorbit părinţilor noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor a toate şi prin Care a făcut veacurile” (Evr. 1, 1-2).

Organe ale lui Dumnezeu, proorocii Vechiului Testament au comunicat cu Creatorul în chip supranatural, prin credinţă şi viaţă de drept (Ieremia 1, 4-10 s.u.). Ceea ce avea să determine pe Sfântul Apostol Pavel, pătruns fiind de inspiraţia divină, să ne spună: „Prin credinţă înţelegem că s-au întocmit veacurile cu cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din cele nevăzute cele ce se văd” (Evr. 11, 3).

Revelaţia dumnezeiască este indispensabilă omului; fără de ea, creatura s-ar fi pierdut în necunoaştere voită şi

în nepăsare ispitită de cel rău. Fiinţa divină, voia Creatorului, cât şi scopul ultim al creaturii, omul nu le-ar fi putut apropia de chipul Fiului, Iisus Hristos, fără accepţiunea Tatălui, prin Duhul Sfânt.

„Ce este însă fiinţa lui Dumnezeu, sau cum este întru toate, spune Sfântul Ioan Damaschin, sau cum Fiul, Unul născut şi Dumnezeu, golindu-se pe el însuşi, s-a făcut om din sângiuri feciorelnice, fiind plăsmuit după o altă lege decât cea firească, sau cum a umblat pe mare, fără să-şi ude picioarele, nu cunoaştem şi nici nu putem spune." [1] De aceea, chiar dacă revelaţia supranaturală se încheie în Domnul Iisus Hristos şi prin Domnul Iisus Hristos, ea „marchează o creştere şi o dezvoltare în timp…, determinate de grija permanentă a lui Dumnezeu de a se descoperi după puterea de recepţie diferită, după timpurile şi stările celor ce o primeau"[2]; fără însă, prin acest plan al iconomiei divine, omul să-şi poată răspunde la întrebarea raţională: Ce este fiinţa lui Dumnezeu?

*

* *

În Ortodoxie, Sfânta Tradiţie şi Sfânta Scriptură, împreună şi separat, cuprind adevărurile descoperite oamenilor de către Dumnezeu de-a lungul vremii, Biserica fiind păstrătoarea şi transmiţătoarea revelaţiei supranaturale. Despre acest adevăr ne vorbeşte Sfântul Apostol Pavel, când zice: „Drept aceea, luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma, întru care Duhul Sfânt va pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu însuşi sângele Său".

După cum se ştie, până la punerea în scris a activităţii pe pământ a Domnului nostru Iisus Hristos, predica orală a

ţinut loc de Evanghelie. Însuşi Mântuitorul a folosit cuvântul pentru a arăta că: „Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui" (Ioan 7, 38). Ca mai apoi ucenicii Domnului să scrie după porunca lui Dumnezeu, aşa cum citim şi mărturia proorocului Ieremia din Vechiul Testament: „Fost-a cuvântul Domnului către mine şi a zis…" (Ier. 2, 4); rezultatul conlucrării dintre ucenic şi Creator, dintre divin şi uman, conţinutul revelaţiei nefiind anulat de una din părţi.

Stau mărturie în acest sens, nouă celor de astăzi, scrierile sfinte ale Vechiului şi Noului Testament.

În Ortodoxie, un loc aparte îl ocupă şi tâlcuirea Sfintei Scripturi. După cuvintele Sfântului Apostol Petru: „în ele (în Scripturi) sunt unele lucruri anevoie de înţeles, pe care cei neştiutori şi neîntăriţi le răstălmăcesc, ca şi pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzanie" (II Petru 3, 16). De aceea, Biserica, prin slujitorii ei: diacon, preot, episcop, întreabă pe mireanul de astăzi, aşa cum a întrebat Diaconul Filip pe famenul etiopian (acum 2000 de ani!): „Oare înţelegi cele ce citeşti?"; întrebare la care, credinciosul ortodox trebuie să răspundă cu smerenie, prin cuvintele aceluiaşi famen: „Cum voi putea înţelege, de nu mă va povăţui cineva?" (Fapte 8, 27, 31). Numai în acest fel studierea scrierilor sfinte devine mijloc spre desăvârşire, după cum învăţa şi Sfântul străromân Ioan Cassian: „…studierea scrierilor sfinte, lepădarea de avuţii şi altele nu constituie desăvârşirea, ci mijloace ale desăvârşirii şi nu în ele constă scopul îndeletnicirilor duhovniceşti, ci prin ele se ajunge la ţintă"[3], la mântuire, la Adevăr.[4]

*

* *

Perfecţiune a perfecţiunilor şi culme a desăvârşirii, Domnul Dumnezeu este o fiinţă personală, cu care, cei aleşi pot vorbi „faţă către faţă" (I Cor. 13, 12; II Cor. 5, 7). De aceea, în Ortodoxie, există împreună-lucrarea dintre creatură şi Creator: „Precum mlădiţa nu poate să aducă roade de la sine, dacă nu va rămâne în viţă, tot aşa nici voi, dacă nu veţi rămâne în Mine. Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele. Cel ce rămâne în Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără de Mine nu puteţi face nimic" (In. 15, 4-5). Căci, „celor câţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu" (In. 1, 12).

Exemplu de sfinţenie, Melhisedec şi Iov au împărţit dreptatea Vechiului Testament şi celor „care au bine-plăcut Ţie, din fiecare neam…"[5]

Mai presus de lumea contingentă, fiinţa lui Dumnezeu este pur spirituală[6]; „Dumnezeu este duh" (In. 4, 24), omul aflându-se copleşti de măreţia divină, imposibil de penetrat şi de cunoscut, chiar dacă mintea lui este luminată de harul necreat ce-şi află izvorul în lumina Sfintei Treimi. De aceea avea să zică Fericitul Augustin: „Fecisti nos ad te, Domine, et inquietum est cor meum donec requiescat in te".*

„Lumină neapropiată" (I Tim. 6, 16) şi „foc mistuitor" (Evr. 12, 29), Dumnezeu S-a revelat patriarhului Avraam la stejarul Mamvri (Facerea cap. 18), S-a descoperit lui Moise în rugul care ardea şi nu se mistuia (Ieşirea cap. 3) şi a căutat la harpa regelui-proroc David (vezi Psalmii), lăsându-ne nouă, celor de astăzi, posibilitatea să-L cunoaştem pe cale catafatică şi apofatică, chiar dacă fiinţa dumnezeiască transcende atât propoziţiile afirmative (cu-

noaşterea catafatică), cât şi propoziţiile negative (cunoaşterea apofatică) formulate de noi în încercarea de a ne apropia cât mai mult de taina cerească, de Dumnezeu[7].

„Nu putem cunoaşte fiinţa lui Dumnezeu nici pe calea firii, nici pe calea mai presus de fire, Fiinţa lui Dumnezeu este „ascunsul" tainic, la care nu ne putem ridica cu mintea şi cu care nu putem intra în legătură. Ea e mai presus de orice nume[8], după cum spune Pseudo-Dionisie Areopagitul.

În acelaşi timp, Dumnezeu fiind iubire (I Ioan 4, 16), numai „…Cel ce nu iubeşte nu cunoaşte pe Dumnezeu" (I Ioan 4, 7-8). Iar cel ce iubeşte este pătruns de lumina dumnezeiască a taborului, în chip nevăzut, tainic, dar lucrătoare (lumina) în sufletul trăitorului care ajunge să cunoască pe Dumnezeu, într-o lucrare harică din care se împărtăşeşte mintea prin simbol mistic, ajungând, în cele din urmă, să strige: „…am crezut şi am cunoscut că Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Ioan 6, 69); „dacă nu e un singur Dumnezeu nu e Dumnezeu".[9]

*

* *

Amforă a vieţii, amfora fântânii patriarhului Iacov, în care sălăşluieşte credinţa cea adevărată, Ortodoxia se face prezentă în rândul mirenilor când apare suferinţa: «„îndeosebi împrejurările grele produc în noi o sensibilitate mai acută – şi subţiere a fiinţei noastre pentru viaţa religioasă. Ele fac sufletul mai sensibil pentru prezenţa lui Dumnezeu, care are un plan deosebit cu mine, ele mă împing la o rugăciune mai simţită către El. „Întru necazul meu către Domnul am strigat şi m-a auzit" (Ps. 119, 1). Atunci ne rugăm mai insistent, atunci cerem mai insistent

ajutorul Lui şi pe care-L experimentăm ca pe o Persoană atotbună, care nu rămâne indiferentă la necazurile noastre. Îndeosebi psalmii Vechiului Testament dau expresie acestei cunoaşteri directe a lui Dumnezeu, în împrejurările concrete ale vieţii”».[10]

Ca argument edificator, redăm mărturia arhimandritului Mina Dobzeu, cel care, în penitenciar, i-a administrat taina sfântului botez lui Nicolae Steinhard, Jilava, 15 martie 1961: „Domnul Nicolae Steinhard era foarte ataşat de mine şi de multe ori ne făceam rugăciunea împreună, încă nefiind botezat, şi ce-l impresiona erau psalmii lui David, pe care-i rosteam pe deasupra. Dumnealui s-a oprit, însă, la mine cu dorinţa de a-l creştina. Căci zicea dumnealui, cine ştie cât mai rezist în aceste condiţii grele, mai ales că mă aflu şi cu defecţiune. O infecţie TBC intestinală. Doresc să mor creştin. Ca pregătire catehetică, i-am cerut să înveţe Simbolul Credinţei şi i-am explicat articol cu articol, pe care în scurt timp l-a învăţat pe deasupra. A învăţat Rugăciunea domnească „Tatăl nostru” şi alte rugăciuni.”[11]

Eruditul evreu Nicolae Steinhard, în închisoare, a încercat să dea sens suferinţei, să-şi recapete pacea interioară (cu el însuşi şi cu cei din jur). În această frământare totală a încercat să se aproprie de un om care cunoscuse (cândva) acelaşi sentiment al singurătăţii şi al abandonului în suferinţă. Cine putea fi acel om, care să-l înţeleagă şi să dea un sens suferinţei lui? Tot un evreu! Dar acel evreu fusese recunoscut de fraţii lui (Apostolii) ca fiind şi Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos (Vezi: Ioan cap. I). În închisoare, Legea lui Moise era trăită de Steinhard cu intensitatea jertfei lui Iisus pe cruce. Nu aşa se întâmplase şi cu Hristos: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai

părăsit?" (Mrc. 15, 34); dar având puterea să ierte întru iubire: „Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (Lc. 23, 34).

Cine putea să înţeleagă mai bine pe oropsitul Nicolae Steinhard? Tot un răstignit ca şi el! Oare pe viitorul monah de la Rohia nu-l încarceraseră tot fraţii lui întru Lege? Numai apropierea de Omul Iisus putea să aducă iertarea fraţilor şi odată cu ea spălarea în familie a unei învinuiri bimilenare. De fapt, primirea botezului de către evreul Nicolae Steinhard este un act cultic prin care întregul popor evreu îşi revendică pe Iisus (în plin secol XX) ca Fiu al său şi ca Dumnezeu al popoarelor lumii; răstignirea aducând învierea, şi odată cu ea lumina pentru lumea păgână aflată în necunoaştere. Rămâne de văzut, cu ochii credinţei, până când sfântul (trebuie canonizat!) Nicolae Steinhard va putea să poarte pe umeri crucea lui Iisus pentru poporul român şi pentru popoarele lumii creştine. Oare îl va mai lăsa poporul ales pe Fiul său şi pe Dumnezeul nostru, Iisus Hristos, mult timp, printre noi (oameni ai lumii creştine din mileniul trei)? Nu pot să răspund! Dar ştiu că „mântuirea din iudei este" (In. 4, 22).

În astfel de condiţii şi după o astfel de reîntoarcere la bunul Dumnezeu, mireanul va afla pacea lui Hristos (Luc. 24, 36), fiind conştient că a dobândit-o prin credinţă (Rom. 15, 13) şi în Biserică (In. 6, 48-56).

*

* *

În încercarea lui de a se apropia tot mai mult de Creatorul, creştinul ortodox atribuie Fiinţei Supreme însuşiri umane, conştient fiind, că: „…cuprinzând totul în El, el are fiinţa, fiinţa fără început şi fără sfârşit, ca un ocean infinit şi fără hotar" (Sf. Grigore de Nazian). Atribute, pre-

cum: spiritualitatea, omniprezenţa, veşnicia, imutabilitatea, atotputernicia, unitatea, atotştiinţa, atotînţelepciunea, libertatea absolută, sfinţenia, iubirea, dreptatea, veridicitatea şi fidelitatea, pun pe creştinul ortodox în legătură cu un Dumnezeu personal, unic şi bun, care S-a întrupat „la plinirea vremii" (Gal. 4, 4) din Fecioara Maria, prin Fiul Său, Iisus Hristos; care, la rându-I a trimis pe Mângâietorul, „Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit" (Simbolul credinţei); Dumnezeu – iubirea intratrinitară; Dumnezeul credinţei ortodoxe (I Ioan 4, 8, 21): „Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov" (Mc. 12, 26), Dumnezeu – apa vieţii de veci, apa fântânii patriarhului Iacov (vezi Ioan cap. 4).

V
ÎNVĂŢĂTURA DIVINĂ A DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

Învăţătura divino-umană a Domnului nostru Iisus Hristos a uimit chiar pe oponenţii Săi, arhiereii, fariseii, saducheii şi învăţătorii de Lege. Pătrunşi de sentimentul naţionalist, au trimis slugile să-L prindă, în cuvânt, pe când învăţa mulţimile. Copleşite de învăţătura Lui, slugile s-au întors „îmblânzite" şi convinse că: „Niciodată n-a vorbit un om, aşa cum vorbeşte acest om", „Şi nimeni nu putea să-I răspundă cuvânt şi nici n-a mai îndrăznit cineva, din ziua aceea, să-L mai întrebe" (Mt. 22, 46).

Iisus Hristos, pentru creştinul ortodox de astăzi, trebuie să rămână aşa cum L-au descoperit Apostolii: Om adevărat şi Dumnezeu adevărat. „Şi le-a zis: Dar voi cine ziceţi că sunt? – a întrebat Iisus pe apostoli. Răspunzând Simon Petru a zis: Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu.

Iar Iisus, răspunzând, i-a zis: Fericit eşti Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri" (Mt. 16, 15-17).

Fiul Omului, în cei trei ani şi jumătate, cât a învăţat mulţimile, a plinit Legea Vechiului Testament, poleind-o cu Legea iubirii (Mt. 22, 36-40).

De aceea, învăţăturile Domnului nostru Iisus Hristos, cuprinse în cărţile canonice ale Noului Testament,

sunt înălţătoare şi necesare pentru mântuirea oricărui creştin.

În cele ce urmează, cu smerenie, vom încerca să surprindem pe înţelesul tuturor, numai câteva din învăţăturile Mântuitorului Hristos, şi anume:

– Dumnezeu în Treime, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, după cum reiese şi din Epistola către Coloseni (cap. I, 14-20, 21-22) a Sfântului Apostol Pavel, nu este un Dumnezeu răzbunător, setos de sângele jertfelor de animale şi chiar de oameni – cum era înfăţişat în religiile păgâne (vezi şi religia geto-dacilor). Dumnezeul creştin este Tatăl nostru Cel ceresc, iar oamenii sunt fiii săi (Mt. 6, 9-13).

„În psalmi, în Prooroci şi chiar în Lege – zice Origen – sunt mii de rugăciuni, dar nu aflăm pe nimeni rugându-se şi numind pe Dumnezeu, Tată…, ci îl rugăm ca pe Dumnezeu şi Stăpân, aşteptând pe Cel ce revarsă duhul înfierii…”[1]

– Tot autorii sfinţi ai cărţilor Noului Testament ne fac să înţelegem că „Domnul Dumnezeu dragoste este şi acela ce petrece întru dragoste, întru Dumnezeu petrece şi Dumnezeu întru dânsul” (I Ioan 4, 16).

– Iar la această dragoste de Părinte ceresc, şi noi, cei de astăzi, trebuie să-i răspundem, însuşindu-ne cuvintele divine ale Domnului Iisus Hristos, care zice: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta şi cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău” (Mt. 22, 37).

– Întrucât, Iisus Hristos a considerat pe toţi oamenii fraţi, unii cu ceilalţi, în creştinism, nici sângele, nici cultura arhaică, nici credinţa greşită nu-i diferenţiază pe oameni în faţa Tatălui Ceresc (vezi Mt. 22, 37-39; In. 17, 20-23). Nu acelaşi lucru se întâmplă în cadrul societăţii

secolului XXI, unde individul, ca persoană sau personalitate, este supus legilor civile; Legea lui Hristos rămânând opţională, chiar dacă individul uită sau nu de actul mântuirii. Rezultatul se cunoaşte: rasism, antisemitism, misogism, intoleranţă religioasă, crimă etc.

– Dacă iubim pe aproapele nostru ca pe noi înşine – după cum ne cere Iisus Hristos (Mt. 22, 39), împlinim voia lui Dumnezeu şi viaţa noastră în această lume va fi ca a îngerilor din cer: curată şi fericită. Raiul pe pământ. Dar pentru toate acestea şi noi cei de la începutul mileniului trei, avem nevoie de multă dragoste. Acest adevăr îl arăta Sfântul Apostol Pavel acum două mii de ani, în Epistola I-a către Corinteni:

„De aş grăi în limbile oamenilor şi îngereşti, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea proorocie şi de aş şti toate tainele şi toată ştiinţa; şi de aş avea toată credinţa, încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu să-l ardă, şi dragoste nu am, nici un folos nu-mi este… Şi acum rămâne credinţa, nădejdea, dragostea, aceste trei; iar mai mare dintre acestea este dragostea” (I COR. Cap. 13).

– Plecând exegetic de la cuvintele psalmistului David: „al Domnului este pământul şi plinirea lui, lumea şi toţi cei ce locuiesc într-însa” (Ps. 23, 1) şi aprofundând învăţătura Sfântului Apostol Pavel, care zice: „căci de viem Domnului viem şi de murim Domnului murim; deci sau de viem sau de murim, ai Domnului suntem” (Rom. 14, 8), vom înţelege dogma Bisericii ortodoxe cu privire la nemurirea sufletului şi la învierea trupului la a doua venire a Domnului Iisus Hristos (Mt. 10, 8; 22, 29-32).

„Privind mormintele – zice Sfântul Ioan Gură de Aur († 407) – dacă sufletul dormitează, tresare îndată, iar de este treaz şi vrednic, se face şi mai vrednic… Vederea mormintelor îmboldeşte pe fiecare dintre noi să cugete, fără voia lui, asupra sfârşitului nostru propriu, iar cine luat-a la sine această încredinţare, nu se va lăsa pe sine lesne în mrejele păcatului. Pentru aceasta un înţelept dădea sfatul ce zice: În tot ce veţi spune, cugetaţi la clipele cele de pe urmă şi niciodată nu veţi păcătui”.[2]

Învăţătura Domnului nostru Iisus Hristos este divină şi pentru faptul că Mântuitorul a trăit şi a lucrat întocmai cuvintelor învăţăturii Sale. De aceea Hristos a putut zice iudeilor: „Cine dintre voi Mă vădeşte de păcat” (In. 8, 46).

Pentru că „împărăţia lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt (Rom. 14, 17). Şi această bucurie în Duhul Sfânt o găsim aici pe pământ, numai în cadrul Bisericii lui Hristos; deoarece Biserica vine din ceruri şi ţelul ei este de a ne conduce la ceruri (In. 11, 25; Rom. 6, 23).

Întrucât Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut; că este Dumnezeu adevărat, de o fiinţă cu Tatăl şi cu Sfântul Duh şi prin El s-a făcut lumea (vezi Simbolul de Credinţă); toate aceste învăţături sunt necesare pentru mântuire.

VI
SFÂNTA LITURCHIE ORTODOXĂ

Sfânta Liturghie Ortodoxă (trei la număr) este simbolism şi trăire în Hristos Domnul.

Când preotul oficiază Sfânta liturghie, simbolismul liturgic apropie pe creştinul ortodox, cu gândul şi fapta, de lucrarea mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos. „Ca cel mai apropiat de oameni – zice un teolog român – dintre cele trei persoane ale Sfintei Treimi prin întruparea Sa, Dumnezeu-Fiul ocupă locul predominant în cultul creştin, fiind cel mai mult şi mai des pomenit, lăudat şi slăvit, invocat şi solicitat în inimile şi rugăciunile din sfintele slujbe. Unele dintre imne şi rugăciuni sunt adresate numai Mântuitorului (ca, de exemplu, imnul „Unule-Născut…" din rânduiala liturghiei, rugăciunea „Dumnezeul duhurilor şi a tot trupul…" din rânduiala slujbelor funebre şi altele); pentru acest motiv s-a şi spus despre cultul ortodox că e un cult prin excelenţă hristocentric".[1]

Acest caracter hristocentric al cultului ortodox avea să fie împărtăşit credincioşilor de către Părinţii care au participat la Sinodul Ecumenic de la Niceea (20 mai 325), prin formularea primelor şapte articole din Simbolul de credinţă.

În conformitate cu învăţătura divină cuprinsă în Sfânta Scriptură, Părinţii Bisericii-Una aveau să formuleze ca dogmă, în articolul al doilea din Crez, umanitatea şi dumnezeirea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi, Domnul nostru Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu

adevărat. Plecând de la această antinomie creştină, Bulgecov, la începutul sec. XX, avea să afirme că: „Sfânta Treime este îndreptată către lume prin figura umană a Fiului lui Dumnezeu şi, prin aceasta, Ortodoxia e creştinismul, credinţa în Hristos şi viaţa în El… Ortodoxia e creştinismul, adică credinţa în Hristos cel întrupat, care trăieşte în Biserica Sa, şi toată viaţa Bisericii este o comuniune nemijlocită cu El”.[2]

Revenind la Sfânta liturghie, vom înţelege de ce pâinea folosită de preot ca materie pentru Sfânta Jertfă simbolizează trupul omenesc (al lui Hristos), care, la epicleză, devine Însuşi Trupul lui Hristos, ca de altfel şi Vinul, simbol al Sângelui (lui Hristos) în primă parte a ceremonialului (vezi: Mt. 26, 26-29; Mrc. 14, 22-25; Luc. 22, 19, 20; In. Cap. 13).

Începutul Sfintei Liturghii este precedat de ritualul închinării în numele Sfintei Treimi; iar când preotul, cu mâinile ridicate, invocă harul Duhului Sfânt prin rugăciunea: „Împărate Ceresc…”, pacea lui Hristos se pogoară în sfântul altar şi preotul se lasă purtat de har.

În timpul Sfintei liturghii, când preotul iese din altar purtând în mâini Sfânta Evanghelie; gestul acela simbolizează arătarea Domnului nostru Iisus Hristos în lume, începută la Botezul său în apele Iordanului şi continuată de către apostoli printre celelalte seminţii ale pământului (Mt. 28, 19).[3]

Citirea din cartea Faptelor Apostolilor a pricopei numită Apostol, trezeşte în sufletul participantului la Sfânta Liturghie îndemnul Mântuitorului adresat apostolilor Săi: „Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al sfântului duh” (Mt. 28, 19). Tămâierea credincioşilor sau cădirea simbolizează darul

Sfântului Duh, dat prin Evanghelie, la toată lumea; iar citirea Sfintei Evanghelii închipuie pe Hristos în persoană, adresându-se mulţimilor.[4]

Ieşirea cu Cinstitele Daruri închipuie transportarea Trupului Mântuitorului Hristos de la locul răstignirii, Golgota, până la mormânt.[5]

Prefacerea pâinii şi a vinului în adevăratul Trup şi adevăratul Sânge al lui Hristos are loc în sfântul altar, pe când preotul rosteşte epicleza (rugăciunea de invocare a Sfântului Duh – Dumnezeu Sfinţitorul), în timp ce credincioşii cântă „Pe Tine Te lăudăm…". Este momentul de maximă intensitate şi trăire în timpul oficierii[6] Sfintei Liturghii ortodoxe, moment redat astfel de Nicolae Cabasila (tâlcuitor al Liturghiei ortodoxe): „nu se mai află o altă formă de rugăciune care să poată atât de mult şi care să ne dea nădejdi mai tari, ca cea adusă prin această înfricoşată jertfă, care a curăţat, în dar păcatele şi fărădelegile lumii".[7]

Desigur, în cele relatate, nu ne-am propus să explicăm întreg simbolismul liturghiei ortodoxe, ci să ne oprim la momentele principale din timpul oficierii acestei „înfricoşătoare jertfe"; momente care duc de la simţirea creştină, la trezirea sentimentului prezenţei lui Hristos în biserică (ca lăcaş de închinare). Prezenţa divină în cotidian trebuie să determine pe creştinii ortodocşi ai mileniului trei să accepte, fără tulburare sufletească, arhitectura aşa ziselor „biserici moderne", precum şi vestimentaţia reprezentanţilor noilor „curente religioase". Pentru că: „cel dintâi lucru ce-l face un curent nou ce luptă împotriva tradiţiei este că-şi creează o tradiţie"[8]; dar o tradiţie lipsită de duhul adevărului cuprins în Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie Apostolică.

VII
SPIRITUALITATEA ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Spiritualitatea în Biserica Ortodoxă este un proces de formare în timp a personalităţii religioase a creştinului ortodox. Astăzi, mai mult ca oricând, există în lume o puternică dorinţă de căutare a unei oaze duhovniceşti, în care creştinul sau necreştinul să-şi refacă puterile trupeşti şi sufleteşti, atât de istovite de ameninţătoarea civilizaţie contemporană; la care se adaugă şi prozelitismul: atragerea de persoane din afara religiei căreia îi aparţine, acţiune care duce la „neorânduirea şi dezechilibrul fiinţei noastre”.[1]

Spiritualitatea religioasă este o apropiere şi o familiarizare cu Duhul lui Dumnezeu prin rugăciunea sinceră, prin ridicarea minţii şi voinţei noastre către Dumnezeu[2]; în intimitate sau în Biserică, zi de zi, fără osteneală; altfel: „Cum puteţi pretinde că Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înşivă nu luaţi aminte la rugăciune?[3]

Potrivit învăţăturii Bisericii Ortodoxe, spiritualizarea noastră individuală, a celor apăsaţi de grijile zilnice, se realizează numai printr-un contact permanent cu Hristos, în Sfântul Duh şi primind harul de la Tatăl, în Biserică şi prin Biserică. Firea noastră umană fiind îndumnezeită de Hristos, prin întruparea Sa, poate să ajungă la sfinţenie prin Dumnezeu-Sfinţitorul, Dumnezeu Sfântul Duh, mar-

tori fiind acele persoane pe care Biserica le cinsteşte ca sfinţi.[4]

Sfintele Taine, îndeosebi Sfânta Euharistie, împărtăşirea cu adevărat Trupul şi sfânt Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, sunt cele care întăresc spiritualitatea religioasă a credinciosului ortodox şi îl fac să înţeleagă că numai Hristos este „Calea, Adevărul şi Viaţa" (In. 14, 6).

Viaţa duhovnicească ortodoxă caută să apropie cele două componente ale persanei umane: trup şi suflet, unindu-le în Iisus Hristos, folosind ca liant duhovnicesc: harul, credinţa şi faptele bune, în Biserică. „Viaţa noastră spirituală – zice Vladimir Soloviov –, ca şi cea fizică au nevoie de hrană sau de pâinea cotidiană; prima pentru sine, a doua pentru prima. Pâinea cea de toate zilele pentru spirit constituie toate acele înrâuriri de sus şi din afară ce susţin voinţa noastră bună şi hrănesc viaţa noastră spirituală".[5]

Astfel stând lucrurile, noi, oameni ai secolului XXI, trebuie să ne apropiem inimile de spiritualitatea ortodoxă, pentru că numai astfel vom găsi ceea ce căutăm: echilibru fizic şi sufletesc; atât de necesar omului modern rătăcit printre blocuri.

VIII
EXISTENŢA SĂRBĂTORILOR NELEGATE DE BISERICĂ

Particularităţi ale ortodoxiei române

Părintele istoriei, Herodot, este cel dintâi care face referire la religia geto-dacilor, respectiv, la Zalmoxe, zeul lor. Acest istoric declara că geţii „se cred nemuritori”.[1]

Platon, filozoful grec antic, a descris pe Zalmoxe ca zeu, rege şi cunoscător al unui procedeu special de vindecare a bolilor sufleteşti şi trupeşti.[2]

Strebon spune că Zalmoxis învăţase de la Pitagora şi de la egipteni „unele lucruri privind astrele, adică ştiinţa de a prezice evenimentele viitoare după semnele cereşti”.[3]

Nu este exclus ca personajul Zalmoxis să fi cunoscut, pe când se afla în Egipt, religia israeliţilor şi să se fi întors pe meleagurile legendarei Dacii cu credinţa într-un singur Zeu, al cărui preot avea să devină. Iar mai târziu, el însuşi, Zalmoxis, să fie divinizat ca zeitate supremă de către geto-daci. Posibil ca zeul Gebeleizis să fie o dovadă a politeismului geto-dac, înainte de a se impune ca divinitate unică Zalmoxis, zeu al cerului, după opinia savantului Pârvan.[4]

Monoteismul geto-dacilor, în perioada de înflorire a civilizaţiei dacice, nu trebuie să tulbure pe nimeni.

Terenul sufletesc al geto-dacilor, în care şi-a înfipt rădăcinile creştinismul, a fost desţelenit de o credinţă într-un zeu suprem, de ce nu monoteistă!

După cum arăta Herodot, credinţa în nemurire era deosebit de puternică la geto-daci: „Credinţa lor este că ei nu mor, ci că cel care piere se duce la Zalmoxis”[5]. Şi pentru că zeul lor îşi avea lăcaşul în cer, „raiul dacic era în cer” şi nu „undeva în adâncurile pământului”[6].

Faptul însă că preoţii geto-daci, pe lângă oficierea cultului, aveau rolul de judecători ai poporului şi de medici, conştiinţa morală dirijată de preceptele zeului Zalmoxis era foarte ridicată la strămoşi noştri geto-daci.

Desigur, aşa-zisul monoteism geto-dac nu s-a putut ridica la înălţimea spiritualismului întâlnit în monoteismul israelit şi cel creştin (nici nu se putea ridica!); dovadă fiind prezenţa sacrificiului omenesc ce se practică la fiecare al cincelea an, prin tragere la sorţ a unui trimis care să ducă zeului dorinţele poporului geto-dac[7], dar rămâne o dovadă peste vremi a dorinţei omului de a adora o singură divinitate.

*

* *

Din cele expuse mai sus, ca o dovadă de neclintit, rămâne adevărul potrivit căruia, înaintea aruncării semninţei învăţăturii Domnului Iisus Hristos pe teritoriul actual al României – de către Sfinţii Apostoli[8], dacii, înfrânţi de împăratul Romei, Traian, erau închinători la idoli şi se supuneau unor obiceiuri păgâne, obiceiuri menţionate şi la început de secol XXI în Calendarul Creştin Ortodox[9]. Cum se explică acest fapt? Se ştie, şi un număr tot mai mare de etnologi şi folclorişti au confirmat (printre care şi Simion Florea Marian – sec. XIX) existenţa „sărbătorilor nelegate de biserică, sărbătorilor păgâne”[10].

În lupta sa cu păgânismul şi cu obiceiurile care îndepărtau pe om de Dumnezeul cel Adevărat, Biserica, odată ieşită biruitoare (după edictul de la Mediolan – 313), a încercat să înlocuiască tradiţia rătăcită păgână cu sărbătorile creştine care celebrau pe Domnul Iisus Hristos, Maica Domnului, Sfinţii Apostoli etc. Cu toate acestea, în conştiinţa noilor încreştinaţi (aşa s-au petrecut lucrurile şi cu strămunii noştri pre-români), alături de praznicele creştine rămâneau, ca o fixare în timp, şi numirile vechilor sărbători păgâne. Încercările preoţilor de a-i împiedica de la astfel de serbări s-au dovedit zadarnice, poporul ţinându-le în ciuda teologilor[11]. „Între aceste sărbători nelegate de biserici, etnograful Simion Florea Marian aminteşte: „Sân-Toader, Baba Dochia, Alexiile, Armendenul sau Armendina, Sf. Pricopie, Marina, Polie, Foca, Pintelei Călătorul, Sărbătoarea lupilor, Paparudele, Marţolea sau Mortisera, Repotinii, Circovii, Mărinii, Filipii."[12]

*

* *

Dacă până la început de secol XXI, harul primit de la Sfinţii Apostoli – fii ai poporului ales – s-a menţinut şi încă se menţine treaz în inima creştinului ortodox român, nu acelaşi lucru se poate spune pentru timpul care va veni.

Bombardarea continuă la care este supus creştinul din partea mass-media; propaganda permanentă care se face în jurul aşa-ziselor sărbători ale civilizaţiei contemporane, precum: Ziua îndrăgostiţilor ş.a., nu vor rămâne fără urmări în conştiinţa tinerilor creştini ortodocşi. Asistăm la un proces de descreştinare a popoarelor; la o renunţare lentă, dar previzibilă, de la învăţătura sfântă a Domnului nostru Iisus Hristos şi la apariţia noilor idoli; fie din

domeniul muzicii, sau sportului şi artelor; apariţia păgânismului modern sau postmodern. Ce mare greşeală face lumea creştină!!! Rămâne de văzut, dacă în planul de mântuire al Tatălui Ceresc, Fiul, Iisus Hristos, va mai continua să fie „Calea, Adevărul şi Viaţa" (In. 14, 6) pentru toate popoarele, sau – datorită necredinţei noastre – se va întoarce în Ierusalimul lui David pentru a binecuvânta pe fiii lui Israel, pe care, de fapt, i-a iertat încă de pe cruce: „Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (Luc. 23 34).

«Cine are urechi de auzit să audă.» (Mt. 11, 15)

IX
ICOANA, FEREASTRĂ SPRE TRANSCENDENŢA DUMNEZEIASCĂ

Fereastră spre transcendenţa dumnezeiască, icoana lasă să intre în cămara sufletului celui care o priveşte muzica cerului şi lumina divină. Din depărtări nemăsurate de timp, imaginea Celui care moare şi învia la fiecare Sfântă Liturghie, Iisus Hristos, se desface pe Sfântul Antimis[1], într-o simfonie de Bach, funebră, dar plină de nădejde în înviere, în viaţa viitoare.

Cine priveşte cu atenţie Sfântul Antimis, şi acest privilegiu este dat numai slujitorilor sfântului altar, vede Trupul Domnului Iisus Hristos însângerat, pus în mormânt gol; este momentul imediat următor coborârii de pe cruce a Mântuitorului de către ucenicul Său cu stare, Iosif din Arimateia (Iaon 19, 38). Înconjurat de apostoli şi plâns de Fecioara Maria, mama Lui, Iisus Hristos, ca om murise pe cruce pentru o lume mai bună, pentru iubire între oameni. Ca Dumnezeu adevărat, în acelaşi timp, Mântuitorul ştergea lacrimile pline de umilinţă şi durere a celor care-I aşezau Trupul în mormântul proaspăt pregătit. Imagine clară, cu unde de lumină rupte din cer, pânza pe care se sacrifică Domnul Iisus Hristos la Sfânta Liturghie este podoaba de mare preţ a fiecărui altar de închinare. Prezenţa moaştelor de sfinţi în partea superioară a pânzei sfinţite, face din ea o icoană sfântă, în care profanul este îndumnezeit după har,

iar măreţia evenimentului redat în imaginea de pe Sfântul Antimis, face ca viaţa noastră trecătoare să fie cuprinsă în cele două evenimente din viaţa Mântuitorului lumii, Iisus Hristos, moartea pe cruce întru smerenie şi învierea plină de slavă cerească.

Când preotul desface Sfântul Antimis, printr-un simbolism aparte, specific cultului ortodox, cerurile deschid porţile şi Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, se pogoară în respectiva biserică; ori de câte ori se oficiază Sfânta Liturghie.

*

* *

Lumii ortodoxe i-a trebuit mult timp pentru aş impune pe Iisus Hristos ca prototip al icoanei Sale. Primele trei veacuri ale Bisericii-Una au fost pline de răni şi erezii ucigătoare de suflet. Marea Romă şi noua Romă, Constantinopolul, se apropiau, întru Hristos, dar se respingeau prin falsele virtuţi omeneşti.

Sfânta Tradiţie ne spune că prima icoană a fost picată de Sfântul Evanghelist Luca[2], şi ea a reprezentat chipul unei mame, Maica Domnului, Fecioara Maria. Nu ştim dacă ochii „celei plină de har" (Luc. 1, 28) erau în lacrimi, sau dacă bucuria învierii Fiului său Cel unul născut în ieslea din Betleemul Iudeii (Mt. 2, 1), lumina faţa ei de fecioară aleasă de Dumnezeu pentru a înscrie pe pământ venirea Fiului Său, Mântuitorul lumii, Iisus Hristos.

Cu siguranţă, tulburările provocate de ereticii: Arie, Apolinarie şi Nestorie, şi a celor care au urmat după ei, au pus la grea încercare conştiinţa diferiţilor artişti (zugravi) ai vremii de atunci. Prezenţa a două persoane bine distincte: persoana umană şi persoana dumnezeiască în Iisus

Hristos, erezie susţinută cu atâta răutate de către nestorieni[3], nu a fost imortalizată pentru veacuri de nici un pictor al vremii; sau… cel puţin nu a ajuns până în timpul nostru o astfel de icoană!…

Mozaicurile împăratului Justinian din catedrala Sfânta Sofia scăldau în lumină bogăţiile Imperiului Bizantin şi întăreau credinţa închinătorilor la icoane. Cu toate acestea, în interiorul imperiului au existat şi oponenţi ai reprezentării chipului Mântuitorului Hristos, al Maicii Domnului, al Sfinţilor Îngeri, al Sfinţilor Apostoli şi al caznicilor Domnului (Efes. 2, 19), atât în frescă, pe pereţii lăcaşurilor de cult, cât şi ca icoane separate. Că imaginea lui Hristos-Omul pe pământ, icoana sfinţită, a biruit, ne rămâne drept mărturie Duminica Ortodoxiei de la anul 843; şi nu numai!…

Printre Sfinţii Bisericii-Una, luptător prin credinţă şi faptă împotriva iconoclaştilor se numără, în iconomia divină, şi iconodulul Teodor Studitul († 826).

Iată ce afirmă un teolog român în legătură cu perioada iconoclastă: „Revenind acum la problema imaginilor şi la rolul jucat de ele, înainte de confruntarea pe tema lor între Biserică şi Imperiu din sec. VIII, reamintim aici din nou acceptarea lor iniţială de împăraţii bizantini. O atestă fenomenul misterioaselor „icoane nefăcute-de-mână" (acheiropoietoi) din secolele VI-VII, care au jucat un rol esenţial atât în generalizarea cultului icoanelor cât şi în istoria politică şi militară a Bizanţului, mai precis în aspra confruntare care l-a opus până în 628 pe acesta Imperiului persan al Sasanizilor"[4].

Aşa s-a păstrat şi tradiţia (în Imperiul de Răsărit), potrivit căreia, imaginea feţei Domnului Iisus Hristos, im-

primată pe pânză în timpul activităţii Sale pământeşti, a fost trimisă regelui Abgar ale Edesei. În acelaşi timp s-a vorbit şi de „Vera-icoana" (icoana Veronicăi), care nu era altceva decât chipul lui Iisus obosit, bătut şi transpirat, imprimat pe prosopul cu care şi-a şters faţa însuşi Mântuitorul, nu departe de Golgota[5].

Din cele menţionate, înţelegem că tradiţia Bisericii-Una ne aduce la cunoştinţă adevărul, potrivit căruia, icoana apare în sânul comunităţii creştine ca un dar de la Domnul Dumnezeu. Creştinismul, la început a primit darul cu timiditatea omului neîncrezător în adevăr, dar ca pe ceva miraculos, şi uşor, uşor, imaginea imprimată pe pânză de Hristos Însuşi avea să intre definitiv în cultul văzut al Bisericii cele adevărate.

Tendinţa iconoclastă de a stopa reprezentarea chipului lui Hristos pe pânză sau frescă s-a izbit de credinţa fierbinte a unor sfinţi trăitori, care vedeau în icoană, nu imaginea unui idol efemer, ci prin ea vedeau chiar pe Fiul lui Dumnezeu Cel Întrupat la „plinirea vremii" (Gal. 4, 4). „Pentru aceasta Hristos se reprezintă în icoană – spune Sfântul Teodor Studitul – şi Cel nevăzut se vede, căci Cel ce prin natura Sa proprie e necircumscris a luat circumscrierea naturală a trupului nostru…"[6]

Iconoclaştii însă încercau să folosească în favoarea lor pasajele din Vechiul Testament, respingând icoanele ca pe nişte idoli construiţi de mână omenească. Textele de la: Ieş. 20, 4; Lev 20, 1; Deut. 4, 16, 23; 5, 8; 7, 25; 12, 3; 27, 15; Jud. 17, 4; 18, 14, 31; I Cron. 33, 7; Ieş. 10, 14; Ps. 97, 7; Isaia 10, 11), întăreau porunca întâia din Decalogul Vechiului Testament, care zice: „să nu ai alţi dumnezei afară de Mine", iar porunca a doua vine ca o completare şi

cere: „să nu-ţi faci chip cioplit, nici asemănarea unui lucru din câte sunt în cer, sus, şi din câte sunt pe pământ, jos, şi din câte sunt sub apele de sub pământ. Să nu te închini lor, nici să le slujeşti, că Eu sunt Domnul Dumnezeul tău" (Ieş. 20, 3-4; Deut. 5, 8).

Plămadă a imaginii omului, idolul se dărâma la prima atingere de focul credinţei în Hristos. Ceea ce refuzau să înţeleagă iconoclaştii era tocmai dragostea şi trăirea sufletească a creştinului de a păstra pe pământ, în chip văzut, imaginea transcendentă a Mântuitorului lumii. Legătura cu Dumnezeu se păstra, nu prin faptul că, în carapacea ei, icoana conţinea nişte atribute misterioase care să-i dea dreptul sacru de a fi cinstită de credincios, ci chipul zugrăvit: al lui Hristos, al Maicii Domnului şi al Sfinţilor, dădea sens cultic icoanei, fără a-i adăuga „calitatea" păgână, panteistă, de idol. Iar atunci când în spiritualitatea ortodoxă icoana (ca materie) a căpătat puteri nebănuite, teologii ortodocşi spun că am avut de a face cu lucrarea lui Dumnezeu printre oameni, prin minuni care depăşeau imanentul şi prin care lucra harul necreat care îşi are izvorul în sânul Sfintei Treimi[7].

„Zeilor reprezentaţi prin idoli sau forţei naturale reprezentate de ei în mod direct, spune teologul Dumitru Stăniloae, nu li se adresează rugăciuni pentru a-i scăpa pe rugători de relele care ţin de natură sau pentru a obţine ajutor în desăvârşirea morală. Li se aduc doar jertfe pentru că ei încorporează şi forţe distrugătoare cărora fiinţele umane trebuie să se supună, pe care trebuie să le recunoască. Prin jertfa de sine adusă zeului, omul se uneşte cu forţa naturii în aspectul ei distrugător."[8]

Mai mult, Noul Testament, respectiv, textele de la: I Cor. 11, 7; Col. 3, 10; Filip. 2, 6; II Cor. 4, 4; Col. 1, 15; Evr. 1, 3; Rom. 8, 29; Col. 3, 9; II Cor. 3, 18); în totalitate (textele!) au ca punct de plecare pasajul de la Cartea Facerea cap. I, v. 26, 27; şi ele identifică pe om ca fiind „după chipul" Tatălui; Fiul (Cuvântul) aflându-se „întru început la Dumnezeu" (Ioan 1, 2), prin care, creatura nu se lasă biruită de rău, ci biruia răul cu binele (Rom. 12, 21), devenind chip al lui Hristos, sporind cu înţelepciunea şi cu vârsta şi cu harul lui Dumnezeu (Luc. 2, 52). Numai astfel ne putem explica curajul zugravului ortodox de a picta imaginea sfinţilor alături de chipul imaculat al Domnului Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat.

*

* *

„Primul mare teolog răsăritean care a încercat o sinteză teologică în apărarea icoanelor a fost Sf. Ioan Damaschin († 749). (…) El redactează 3 tratate apologetice contra celor care defăimau Sfintele Icoane, sistematizând dogmatic argumentarea biblică, patristică şi filozofică existentă în sprijinul cultului icoanelor şi combătând argumentele iconoclasmului incipient".[9]

Având la bază dogma Bisericii-Una, învăţătura sfântului apologet iconofil, Ioan Damaschin, a servit ca reazim sfinţilor luptători din secolul al IX-lea, după cum am amintit pe bravul iconodul, Sfântul Teodor Studitul.

Cu toate aceste învăţături favorabile icoanei ca asemănare, ca o imprimare a unui prototip, diferită însă de acesta[10], perioada iconoclastă rămâne pentru istoria Bizanţului o încercare venită de la Dumnezeu. Explicaţii, potrivit cărora, imaginea împăratului se stingea lent, dar

sigur, în ochii supuşilor Imperiului de Răsărit, dacă evlavia exagerată a credincioşilor pentru chipul lui Hristos zugrăvit pe icoane continua să se manifeste potrivit tradiţiei existente [până la ţinerea sinodului iconoclast de la Hieia (754)][11], se sprijine pe picioare de lut.

Trebuie să avem curajul creştin şi să considerăm adevărata cauză a declanşării mişcării iconoclaste din interiorul Imperiului Bizantin, drept o continuare a ceea ce a frământat Biserica-Una până la fixarea dogmatică, canonică şi liturgică, încă din primele secole, a neînţelegerii, şi anume: până unde merge omenitatea Fiului Omului şi de unde începe dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, în persoana Domnului Iisus Hristos?

Dogmele hristologice formulate la primele patru Sinoade ecumenice au îndreptăţit Biserica-Una să apere pe Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, în faţa ereticilor de atunci şi care aveau să urmeze. Stau mărturie în acest sens primele şapte articole din Simbolul de credinţă, formulate la primul Sinod ecumenic (325-Niceea). Ele aveau să anuleze învăţătura greşită a lui Arie şi să întărească credinţa în Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat.

În apariţia mişcării iconoclaste, nu este exclusă nici ipoteza, potrivit căreia, iudeo-creştinii, gnosticii-iudaizanţi sau monofiziţii din interiorul Imperiului Bizantin, să fie ajuns, prin reprezentanţii lor, sfătuitori de „taină" ai împăraţilor iconoclaşti. Prin această acţiune concertată cu lumea musulmană care înconjura Constantinopolul, iconoclaştii doreau să mai reducă din „prăpastia" deja existentă din punct de vedere cultic (liturgic!) între mozaism şi creştinism, conştienţi fiind de faptul că, creştinismul, prin cele patru sfinte Evanghelii şi prin cele şase Sinoade

ecumenice ţinute până la acea dată, nu mai putea fi socotit drept o sectă apărută în interiorul iudaismului care a refuzat pe Iisus Hristos, ca Mântuitor.

În sprijinul acestei ipoteze vine şi afirmaţia istoricului-teolog român, Milan Sesan, potrivit căreia, iconoclasmul „este ultima criză bisericească, răsărită din monofizitism, care refuza icoana Mântuitorului, refuzându-i firea umană”[12].

Desigur, este numai o ipoteză, şi ca orice ipoteză lipsită de argumentele istorice care să fi fost consemnate în documentele timpului respectiv, poate să cadă în uitare la prima bătaie din palme.

Că teologia icoanelor la Sfântul Ioan Damaschin clarifică[13] poziţia iconodulilor într-o perioadă de început a iconoclasmului, iar poziţia ortodoxă a Sfântului Teodor Studitul, în luptele sale verbale şi scrise cu ereticii iconoclaşti a dat nou sens cinstirii icoanelor în Biserică (ca lăcaşi!) şi în afara ei, toate acestea, ne duc pe noi, oameni ai secolului XXI, indiferent de religie, confesiune sau cult, să redescoperim adevărata Erminie bizantină[14] ca „produs sacru” ai acelor ani de frământări iconoclaste, dar după cum vedem, atât de fecunzi pe plan dogmatic, canonic, liturgic şi dacă vreţi, artistic.

X
ICOANA SFÂNTULUI ROMÂN

Particularităţi ale ortodoxiei române

Dacă sfântul este omul lui Dumnezeu, Dumnezeu însă nu este numai al sfântului, ci al nostru, al tuturor. Este al nostru în măsura în care putem intra în relaţie cu El; fie prin rugăciune, fie contemplând creaţia – frumosul divin din natură. Nu oricine poate ajunge în comuniune cu divinitatea, cu absolutul, căci „mulţi sunt chemaţi, puţini sunt aleşi". Sfântul percepe chemarea sfântă ca pe-o poruncă ce trebuie s-o îndeplinească în plină libertate. Dar de ce alege Dumnezeu pe Sfânt? Fireşte că pentru viaţa lui călăuzită de harul divin, trăită în post şi rugăciune, şi faptă bună. Un mediu ostil rugăciunii şi faptei bune poate stopa şi pe sfânt în drumul lui spre mântuire. Chiar şi genotipul Omului-Sfânt contribuie la apropierea de Dumnezeu. Am putea spune că mediul şi genotipul au o oarecare înrâurire asupra vieţii de sfinţenie a unui om sau altul. Aşa se explică de ce trăitorii întru Hristos alegeau calea pustiului, departe de lume, mai aproape de Dumnezeu.

În istoria Bisericii Ortodoxe, în general, întâlnim sfinţi de toate categoriile sociale şi de toate profesiile, cu fenotip şi genotip caracteristice mediului în care îşi trăiau viaţa; căci Dumnezeu nu transformă materia, ci o sfinţeşte, o spiritualizează, o transfigurează.

Poporul român, fiind un popor de agricultori şi de păstori, a primit şi a generalizat dintru începuturi cultul

Maicii Domnului – Cea care este mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii – precum şi cultul Sfântului Gheorghe (în limba greacă înseamnă agricultor-ţăran), şi a altor sfinţi. Dar ca orice popor creştin, avem şi noi sfinţii noştri. Sfântul Calinic de la Cernica – ajuns episcop la Râmnicului –, cunoscut ca făcător de minuni, este un sfânt ce cuprinde în sfinţenia lui întreaga bogăţie sufletească şi trăire întru rugăciune, a unui popor născut creştin.

A reda chipul unui sfânt pe pânză (chipul = SUFLETUL), înseamnă a-i cunoaşte tăria credinţei şi a nu uita mediul în care s-a ostenit pentru a ajunge pe culmile trăirii duhovniceşti, ale sfinţeniei.

Un sfânt rus (de exemplu), la înfăţişare nu poate fi întocmai cu un sfânt român. Pictorul care reuşeşte să redea, în icoana lui, acest amănunt naţional, rămânând în acelaşi timp în canoanele picturii bizantine, aduce ceva nou în pictură şi în lume: icoana sfântului român, chiar dacă în Hristos „toţi una suntem".

XI
ICOANA MAICII DOMNULUI ÎN DIDAHIILE SFÂNTULUI-MARTIR ANTIM IVIREANUL

Particularităţi ale ortodoxiei române

În spiritualitatea ortodoxă imaginea Maici Domnului, Fecioara Maria, este o imagine clară, curată şi plină de sfinţenie.

Nu este un miracol faptul că răsăritul creştin aduce Maici Domnului, în rugăciunea personală, cât şi în cultul divin public, supracinstire; considerând-o rug aprins şi fiică a Sionului.[1]

Noul Testament nu ne vorbeşte prea mult de mama Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos.[2]

„Conform tradiţiei, părinţii ei sunt Ioachim şi Ana, oameni sfinţi, săraci şi evlavioşi, locuind la Ierusalim. Maria este o tânără obişnuită, care nu iese cu nimic în evidenţă. Totuşi, câteva lucruri ciudate întâlnim în viaţa ei: doreşte să rămână fecioară, ea, evreica evlavioasă care citea pe prima pagină a Cărţii Sfinte: „Creşteţi şi vă înmulţiţi”[3].

În Sfânta Evanghelie de la Luca, un Sol Ceresc salută pe Fecioara Maria, aşa cum niciodată un înger „n-a salutat vreo făptură omenească; într-adevăr o fiinţă deosebită”[4]. Dar să lăsăm să ne vorbească Sfânta Scriptură despre „cea mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără

de asemănare decât Serafimii”[5]: „Iar în a şasea lună a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu într-o cetate din Galileea, al cărui nume era Nazaret.

Către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei era Maria.

Şi intrând îngerul la ea, a zis: Bucură-te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată eşti tu între femei.

Iar ea, văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui şi cugeta în sine: Ce fel de închinare poate fi aceasta?

Şi îngerul i-a zis: Nu te teme, Maria, căci ai aflat har la Dumnezeu.

Şi iată vei lua în pântece şi vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus. (…)

Şi a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu ştiu de bărbat?

Şi răspunzând, îngerul i-a zis: Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema (Luc. 1, 26-35).

În lumina celor două izvoare ale revelaţiei, Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie, se înscriu şi didahiile Sfântului Martir Antim Ivireanul la preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Fecioara Maria.

„Cazanie la Vovedenie Bogorodiţe, Noemvrie 21” este împodobită „Cu florile bunătăţilor şi cu înţelepciune” creştină. Aşteptarea zămislirii Fecioarei Maria în Pântecele maicii sale Ana apare în cazanie ca o bunăvoinţă a lui Dumnezeu, făcută cu îndurare soţiilor ce se trăgeau din seminţia lui David: „binevoi Dumnezeu dă dăzlegă sterpiciunea Annei şi născu prin făgăduinţă, după cum au născut

Sarra pre Isaac, Revecca pre Iacov, Rahil pre Iosif (…). Aşa şi fericita Anna, fămeia lui Ioachim, născu scaun sfânt lui Dumnezeu, pre Fecioara Maria, ca să se odihnească pre dânsa acela ce se odihneşte pre scaunele cele îngereşti şi-şi găti lui ceriu însufleţit acela ce au întărit cerurile cu înţelepciunea Sa şi pământul l-au întemeiat pre ape, de carele să cutremură toate adâncurile şi beznele iadului".[6]

Printr-o comparaţie fericită: „scaun sfânt al lui Dumnezeu", vlădica Antim arăta „tainele cele ascunse şi preaslăvite ce s-au grăit în cămările cele cereşti"[7], că Fecioara Maria va naşte pe ziditorul lumii şi va fi mijlocitoarea mântuirii neamului omenesc. Prin această imagine poetică, mitropolitul Antim Ivireanul continua, cu multe secole mai târziu, cele spuse de Sfântul Chiril la Sinodul III Ecumenic (Efes – 431), şi anume: Maica lui Dumnezeu – este – TEOTOKOS, nu pentru că ar fi născut Divinitatea în sine, ci Logosul cel unit cu natura umană"[8]; şi aşa a rămas învăţătura Bisericii Ortodoxe despre Născătoarea de Dumnezeu, Fecioara Maria.

Pe de altă parte, ceea ce citim în „Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu", se înscrie în cartea de aur a neamului românesc. Cu o forţă duhovnicească fără precedent în literatura română religioasă, mitropolitul Antim Ivireanul revarsă bogăţia darului ceresc peste noi, muritorii secolului XXI. Atunci când ascultăm cuvintele ierarhului georgian, sufletele vorbesc şi îndeamnă la trezvie. Nu sunt „cuvinte multe şi de multe feluri de vorbe"[9], ci sunt adevăruri ce redau imaginea pururea Fecioarei Maria. Iată-le: „Aleasă ieste, cu adevărat, ca soarele, pentru că iaste încununată cu toate razele darurilor

dumnezeieşti şi străluceşte mai vârtos între celelalte lumini ale cerului.

Aleasă iaste şi frumoasă ca luna, pentru că cu lumina sfinţeniei stinge celelalte stele şi pentru marea şi minunata strălucire de toate şireagurile stelelor celor de taină să cinsteşte, ca o împărătească.

Aleasă ieste ca revărsatul zorilor, pentru că ia au gonit noaptea şi toată întunăciunea păcatului şi au adus în lume ziua cea purtătoare de viaţă.

Aleasă ieste, că iaste izvor carele cu curgerile cereştilor bunătăţi adapă sfânta biserică şi tot sufletul creştinesc.

Aleasă ieste, că iaste chiparos carele cu nălţimea covârşeşte cerurile / şi pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toate stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obşte, iar nu şi-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iaste nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă ieste, pentru că iaste fecioară mai nainte de naştere, fecioară în naştere, fecioară şi după naştere şi iaste o adâncime nepricepută a bunătăţilor şi o icoană însufleţită a frumuseţilor celor cereşti. Iaste o grădină încuiată dintru care au ieşit floarea cea neveştejită şi fântână pecetluită, dintru care au curs izvorul vieţii, Hristos".[10]

Podoabă a creaţiei poetico-religioase ivirene, textul citat este o culme a poeziei – acatist din Evul mediu târziu în Ţara Românească[11]. Metafora, comparaţia, epitetul, forma dogmatică „încuiată în grădina divină", toate îm-

preună, creionează icoana însufleţită a frumuseţilor cereşti, care este Maica Domnului, Fecioara Maria.

În apusul catolic, încă din secolul al XVI-lea, Jean de la Croix, cu delicateţea de sfânt trăitor al celor trecătoare şi al celor veşnice, îmbogăţea renaşterea cu versuri religioase care coborau imaginea Maicii Domnului printre muritorii întru Hristos; după cum urmează:

„Lors il appela un archange
qui se nommait saint Gabriel
et l'envoya vers une vierge
qui s'appelait Marie
……
et le Verbe fut incarne
dans les entrailles de Marie"[12*]

Cât priveşte pe Sfântul-Martir Antim Ivireanul, liniştea din biserică, la Sfânta Liturghie, precum şi lumina credinţei, l-au apropiat cu bucurie duhovnicească de cuvintele: „Iar mai dreaptă şi mai blagoslovită în ceriu şi pre pământ nu iaste alta decât Fecioara Maria, pentru căci s-au învrednicit de au născut, ca o sfântă ce ieste decât / toţi sfinţii, pre sfântul şi adevăratul drept, pre blagoslovitul Iisus (…)"[13]

Şi dacă ne gândim că această cugetare teologică a fost scrisă în limba română (cu litere chirilice) într-o vreme în care apusul, prin filozofia deistă scotea pe Bunul Dumnezeu din imanent, din interiorul creaţiei; făcându-L un Dumnezeu al nepăsării şi al replierii peste cele veşnice (vezi André Vergez şi Denis Huisman, „Curs de filozofie"), atunci vom înţelege de ce vlădica Antim a căutat spre smerenia dreptului şi nu spre trufia filozofului; întocmindu-le toate după voia Atotputernicului Dumnezeu, spre

vrednicia neamului în care fiinţa (el) renăscut întru lumina cea adevărată, Hristos, prin imaginea Maicii Domnului, Fecioara Maria, după cum citim:

„O, lucru preaslăvit şi trăiare de fire! O, pântece sfânt şi vas dumnezeiesc! Întru tine, cu adevărat s-au spart zapisul păcatului. În tine s-au făcut Dumnezeu om, fără de a-şi schimba dumnezeirea.

Drept aceia, cu ce limbă voiu putea să măresc fecioria ta şi naşterea ta cea preste fire?”[14]

Cu flori de laudă şi cu vrednicie este împodobită imaginea Maicii Domnului, Fecioara Maria, în „Didahii-le” lui Antim Ivireanul, mitropolit cinstit de noi, cei de astăzi, ca sfânt, şi pentru dreapta credinţă avută în aceea căreia, cu vrednicie, i-a cântat cântarea cea îngerească: „Bucură-te ceia ce eşti un bun dar dăruită. Domnul este cu tine”[15].

Aşa se face că, imaginea Maicii Domnului, în Didahii-le Sfântului-Martir Antim Ivireanul, „adună min-tea noastră cea împrăştiată, întru dăşertăciunile cele lu-meşti”[16], ridicând-o, cu smerenie, către cele cereşti; la Domnul cel adorat de sfinţi.

XII
ICOANA FECIOAREI MARIA ÎN SUFLETUL POETULUI MIHAI EMINESCU

Particularităţi ale ortodoxiei române

S-a scris mult despre Eminescu, şi se va scrie atât timp cât va dăinui neamul românesc, neam de păstori iubitori de doină şi baladă. Cine dintre noi, citind din poezia Luceafărului Cerului românesc, nu-şi va regăsi sufletul într-o strofă sau alta. Dar nu numai atât…

Când recitesc poezia „Rugăciune" îmi imaginez pe marele poet, copil fiind, stând îngenuncheat în naosul unei biserici a Moldovei de Sus[1], ascultând cu sfinţenie „Acatistul Maicii Domnului". Din ziua în care a fost primit în gazdă de popa Veniamin, „Citirile" părintelui catehet Veniamin Iliuţ, care, „Seara… lăsa cărţile lumeşti şi lua în mâini Acatistul sau Vieţile Sfinţilor"[2], au îmbogăţit sufletul tânărului Eminescu. Aşa a rămas incrustată în sufletul poetului frumuseţea chipului de mamă al Fecioarei Maria.

În poezia „Rugăciune" găsim caligrafiată întreaga dogmă a Bisericii de Răsărit cu privire la Maica Domnului: „îngenunchem" – venerare; „zid de mântuire" mijlocitoare; „maică preacurată" – purificată; „punerea fecioară, Marie" – naştere umbrită de Duhul Sfânt.

Menţionăm că „şi în liturghia catolică Fecioara Maria este pomenită la loc de cinste între sfinţii din cer".[3]

Dar după cum vom vedea mai departe, mariologia, la poetul Mihai Eminescu, îşi trage seva din imnul Akathistos.

„Imnul Născătoarei de Dumnezeu" a fost compus în secolul al VII-lea, în timp ce Constantinopolul era asediat de perşi. „Apărătoarei Doamnei, pentru biruinţă mulţumiri izbăvindu-ne de nevoi, aducem ţie de Dumnezeu Născătoare, noi robii tăi. Ci ca ceia ce ai stăpânire nebiruită, slobozeşte-ne din toate nevoile, ca să-ţi strigăm ţie: Bucură-te Mireasă, pururi Fecioară"[4]. Acatistul Maicii Domnului cunoscut în vremea marelui poet îngloba „Imnul Născătoare de Dumnezeu" şi era întocmai cu cel din care reproducem câteva pasaje:

„O! Preasfântă Stăpână… cad înaintea ta şi mă rog ţie Maicii Împăratului… fii mie povăţuitoare, să-mi deschizi Dumnezeiasca intrare a Împărăţiei".[5]

Geniul crescut între Carpaţi şi Mare se ruga astfel:

„Crăiasă alegându-te
Îngenunchem rugându-te,
Înalţă-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie."[6]

„Bucură-te cea plină de dar" – se spune la sfârşitul fiecărui Icos din Acatist.[7]

„Regină peste îngeri" – în cea de-a doua strofă a poeziei Rugăciune.[8]

„Bucură-te pom cu luminoasă roadă" – cântă preotul în Icosul al 6-lea.[9]

„Lumină dulce clară" – ne spune poetul iubirii neîmplinite.[10]

Sacerdot al versului, Eminescu a slujit poezia şi cu acea revărsare de har, primită pe când trecea pragul bisericii neamului său.

Şi aceasta nu-o spunem noi, ci o spun versurile ce-au izvorât din sufletul curat, creştinesc, al omului ce avea să cunoască nemurirea aici, la noi, pe pământ, iar acolo, dincolo, se va fi îndulcit „de dulceaţa raiului şi de veselia acelei cetăţi înalte, a Ierusalimului de sus celui preafrumos şi de frumuseţile lui cele nespuse, de strălucirea luminii Treimii cei cu Trei străluciri, şi de dulcele glas al cântărilor îngereşti”[11].

Aşa cum fiecare cântare a Acatistului Maicii Domnului se încheie cu „Bucură-te Mireasă, pururea Fecioară!” – spre exemplificare redăm din Icosul al 8-lea:

„Bucură-te rugul cel nears.
Bucură-te zid nestricat.
Bucură-te izvor purtător de viaţă.
Bucură-te floarea cea pururi neveştejită.
Bucură-te îmblânzirea inimilor celor răi.
Bucură-te neîncetată bucurie a credincioşilor.
Bucură-te cea plină de dar…
Bucură-te Mireasă, pururea Fecioară”;

în aceeaşi cadenţă şi în acelaşi suflu creştinesc, Luceafărul printre Sfinţi, încheia cele două strofe ale poeziei amintite:

„O, maică preacurată,
Şi pururea fecioară,
Marie!”

Poet al erosului, dar şi al frumosului divin, Mihai Eminescu s-a sfinţit pentru totdeauna prin poezia „Rugăciune”. Primită de pământeni ca o poezie, versurile poetului au fost auzite acolo sus, în Ceruri, ca o cerere către „Cea care este mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii”, Maica Preacurată, care şi-a coborât privirea adorată peste o creatură neuitată.

XIII
ACOLO UNDE VREA SĂ AJUNGĂ OMUL

Acolo unde vrea să ajungă omul, la viaţa veşnică, îngerii cântă slavă lui Dumnezeu, iar lumina arde şi nu se mistuie.

În locul unde omul vrea să-şi odihnească firea, se clatină idealul acoperit de aripile îngerilor heruvimi. În lupta lui pentru existenţă, omul îşi construieşte palate de cristal, păzite de vise himerice. El nu se mulţumeşte cu săturarea pântecelui, altfel ar renunţa la demnitatea de a fi om. Iar îndemnul Domnului nostru Iisus Hristos este cât se poate de convingător: „Lucraţi nu pentru mâncarea cea pieritoare, ci pentru mâncarea ce rămâne spre viaţa veşnică şi pe care o va da vouă Fiul Omului, căci pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl" (In. 6, 27).

Omul, ascultând pe Iisus, îşi ridică privirea dincolo de curcubeul (Facerea 9, 12-14) care desparte cerul de pământ, căutând un sens la tot ce atinge cu degetele crăpate de muncă (Fac. 4, 19). Cu cât ţine mai mult privirea ridicată, cu atât visul lui va fi mai nobil, mai uman, mai plin de ideal. Când ajunge să depăşească domeniul simţurilor, al realităţii care îl înconjuară, o lumină supranaturală îi inundă interiorul, dându-i o mai mare claritate în idei; asupra vieţii de aici şi a celei de dincolo.

Acesta este idealul la care aspiră orice suflet aflat într-o realitate imediată, imperfectă şi insuficientă!

În lucrarea „Chipul Nemuritor al Lui Dumnezeu", teologul român Dumitru Stăniloae afirmă „că omul e însetat să se ridice la cea mai deplină întâlnire cu Absolutul personal, fără să confunde cu El. Dar la aceasta nu poate ajunge omul din iniţiativa şi puterea lui, tocmai pentru că Absolutul adevărat e personal şi, de aceea, se cere şi voinţa Lui şi, mai precis, iniţiativa Lui ca să realizeze între El şi om un dialog real, ca între persoane".[1]

Dacă astăzi, pentru unii dintre noi, bucuria de a mânca până la saţietate, posibilitatea de a-şi facilita mişcările vremelnice cu ultimele tipuri de maşini din domeniul tehnologiei de orice fel, pentru alţii, bunurile materiale – strict necesare – devin idealuri supreme, cu neputinţă de atins, dar râvnite încă din „pântecele mamei" lor. De ce? Pentru că „e atât de înrădăcinată nevoia de însufleţire a spiritului încât, în clipa când îi este refuzată, viaţa este în chip automat acordată lumii dimprejur"[2].

Chiar dacă universul nu este un joc al hazardului, sau produs al demiurgului (vezi Facerea cap. 1), omul rămâne, până în ultima clipă trăită pe acest pământ, un bulgăre de luat care a primit suflarea de viaţă: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie" (Facerea 2, 7).

De fapt, tocmai această suflare „în faţa lui" îl face pe om să gândească dincolo de ceea ce atinge cu mâna şi de ceea ce simţurile lui pricep. Acesta este şi domeniul ştiinţei; nu numai al religiei![3]

Pentru individul care gustă cu voluptate din „dulceaţa" vieţii animalice, idealul este prins, încarcerat între pereţii coloraţi artificial ai unei vile locuită de vise care se

sting în noapte; idealul reducându-se la satisfacerea nevoilor biologice şi a îngerilor fără aripi.

Cu toate acestea, omul ca individ, vrea cu mult mai mult!…

Panteismul a îmbibat natura cu fiinţa divină, cu Dumnezeu şi omul a devenit esenţa divinităţii; omul ajungând ideal şi izvor de ideal. El devenea măsura tuturor lucrurilor: cu o condiţie, zicem noi: numai a acelor lucruri care puteau fi măsurate de el şi prin el.

Punându-şi aureola de Demiurg, omul secolului XX acoperea pământul cu bombe nucleare, lăsându-şi raţiunea rebelă să usuce floarea de crin de pe mormintele strămoşilor care aşteptau învierea.

Încercarea fadă de a da anumitor idei filozofice[4] sau anumitor descoperiri din domeniul ştiinţei caracterul unui ideal regăsit, s-a izbit de pieptul în care bătea o inimă plină de sânge cald şi dornică de adevăr ultim.

Când, acum două mii de ani, în Betleemul Iudaic, se năştea Idealul Suprem al omenirii, omul refuza să-i recunoască vestea cea bună. Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, se întrupa dintr-o Fecioară binevestită de profeţii Vechiului Testament şi binecuvântată de Tatăl Ceresc. Nu era un vis himeric, ci realitatea, mâna Dumnezeului-Tată care scria pentru om pe două table din piatră: iubirea şi nu egoismul va menţine viaţa pe pământ, iar adevărul ne va face liberi, şi suferinţa întru adevăr, ne va apropia de bunurile cereşti, determinându-ne să strigăm odată cu regele-profet David: „Tu eşti Dumnezeule, întărirea mea; pentru ce m-ai lepădat? Pentru ce umblu mâhnit când mă necăjeşte vrăjmaşul meu?

Trimite lumina Ta şi adevărul Tău; acestea m-au povăţuit şi m-au condus la muntele cel sfânt al Tău şi la lăcaşurile Tale" (Ps. 42, 2-3).

Posedat de dorinţa de a crea valori materiale sau spirituale, omul cunoaşte moartea sufletească când nu are ce modela. Prins între natura înconjurătoare şi eul său profund, omul cade pradă disperării ori de câte ori se întreabă pe sine: Cine sunt eu? „Facultatea mirării îi este proprie omului"[5], zice Jeanne Hersch. Cu toate acestea, floarea de crin îl depăşeşte în frumuseţe; albul nepătat al petalelor primesc lumina ca pe o zână a florilor. Parfumul ei aminteşte de crucea aplecată, într-o parte, din cimitirul ce ascunde oase goale. Nădejdea într-o viaţă viitoare aduce omul într-o fericire necuprinsă. „Căci aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis" (In. 17, 3).

Spaţii mari de timp umezesc ochiul de fiară a celui care a ucis pe Abel. Animalele trec pe lângă el şi-l dispreţuiesc: atacându-l sau ascultându-l ca pe un stăpân trecător.

Ce greu e să fii om când rădăcina trupului tău îşi extrage mineralele din pământul lui Cain! Câteodată, ajungi să iubeşti dobitoacele, zicându-ţi că e bine să fii ca şi ele, „neom". La sufletele îngheţate de păcat, cunoaşterea aduce tărie plimbătoare şi omul se limitează la puterea lui de înţelegere. Focul sacru al căutării şi dorinţa de cunoaştere sunt strânse într-o inimă de om pierdut.

„Lupta lui Marx – zice Jeanne Hersch – împotriva ideologiilor s-a bazat pe o teorie celebră. Orice societate comportă o infrastructură şi o suprastructură. Infrastructura este realitatea economică a mijloacelor de producţie şi

a raporturilor pe care acestea le generează, şi ea determină suprastructura, constituită de tot ce aparţine culturii şi politicii, tot ce face parte din domeniul ideilor, artelor, religiei, valorilor şi credinţelor. Critica ideologică îşi propune să denunţe tot ce poate să ţină de spirit ca servind la disimularea datelor şi conflictelor economice”[6].

Considerată filozofie a viitorului[7], „doctrina” lui Marx a eşuat pe treptele sinagogilor şi bisericilor dărâmate de buldozerul care încerca să facă critica ideologică a adevărului ultim: „Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov…” (Mt. 22, 32).

Cel care vrea să găsească drumul ce duce la cunoaştere, va trebui să se facă „vas ales”, să-i clocotească în vene dorinţa de a veni spre Adevăr, într-o lume a tehnologiei şi a civilizaţiei artificiale. Numai aşa va putea progresa omul, fără să-şi piardă identitatea divină (Facerea 1, 26, 27).

Căile Domnului sunt multe, iar oamenii care duc jugul cunoaşterii, de multe ori, se pierd neîmpliniţi şi fără nădejde într-o viaţă viitoare. Rămân „oamenii îmbătaţi de Dumnezeu”, sfinţii Bisericii-Una. „Astfel – scrie Paul Evdokimov – unii asceţi se hrănesc chiar cu pământ, cu ierburi şi cu rădăcini. Ei au atitudinea lui Adam ascunzându-se în tufişuri, fug de oameni şi se înrudesc cu lumea animală. Sfântul Efrem Sirianul, supranumit ţitera Duhului Sfânt, scrie în Elogiul Singuraticilor: Merg rătăcitori în pustiuri cu slăbiciunile, de parcă ei înşişi ar fi sălbăticiuni. Trăiesc ca şi cum ar fi uşuraţi de greutate, iar ceea ce le rămâne din trup, elimină otrăvurile acumulate. În aparenţă imită viaţa animală, îşi asumă cea de-a doua natură ca şi nebuni întru Hristos, aceşti actori împliniţi, pentru a crea

atmosfera de dispreţ şi abjecţie, pentru a deveni cei mai mici în această lume şi pentru a atinge limita umilinţei”[8].

Când eşti om cu adevărat, adică după chipul şi asemănarea Domnului Dumnezeu – aşa cum sunt „prietenii răniţi ai Mielului”[9] –, simţi pulsul universului şi iubirea Tatălui Ceresc. Drama întregului pământ este trăită de sufletul şi trupul nostru pentru că refuzăm să înţelegem sintagma – adevăr: „Ecce Homo!” (In. 19, 5)

Iată culmea la care trebuie să se ridice urmaşul lui Cain!…, omul mileniului trei. Până atunci însă, omul tehnologiei de vârf va continua să se zbată neajutorat, între cei doi poli: necunoaşterea animalică şi trăirea de suprafaţă a actului mântuirii întru Iisus Hristos.

XIV
OMUL ÎN LUNGA-I CĂUTARE

Omul în lunga-i căutare, a fost făcut şi apoi născut, lăsat în jungla locuită de atâtea fiare. Timpul a trecut, el a crescut şi o voce interioară l-a întrebat: Cine eşti tu? De unde vii? N-a putut să-i răspundă… „Ştiu că nu ştiu nimic”[1], declara resemnat Socrate cu aproape cinci sute de ani înainte de Hristos. Cu toate acestea, informaţiile care ajungeau la cunoştinţa omului pre-antic veneau din toate părţile; dar omul rămânea neputincios…, nu avea puterea interioară să le interpreteze corect şi adevărul se ascundea. Într-o zi a preistoriei, omul a simţit nevoia să-şi construiască un bordei din crengi de stejar. Aşa că s-a urcat într-un stejar gros, chiar foarte gros, şi a început să rupă o creangă, două, trei… În altă zi, el a încercat să rupă iarba din jurul gutuiului sălbatic şi, încet, încet, şi-a făcut o grădină, încercând să uite de grădina sădită de Domnul Dumnezeu pentru el (Facerea 2, 8). După care şi-a zis cu glas tare: – Iată! Ai ce mânca, ai unde dormi, ce te mai interesează cine eşti şi de unde vii? Dar spre a lui mirare, o altă voce, vocea conştiinţei – o cenzură![2] – şi îi răspunse răstit: Nu! Tu trebuie să cauţi şi să afli cine eşti şi de unde vii? Tulburătoare voce şi neîndurătoare…

– Cu ce să încep?, a strigat el disperat.

– Cu tine însuţi!, i-a răspuns vocea tainică.

– Când vei ajunge să te cunoşti, atunci vei cunoaşte o parte din cel ce te-a născut; iar când vei cunoaşte în în-

tregime pe cel care te-a născut, atunci vei cunoaşte fărâma din care te-a plămădit Creatorul.

– Caută, caută convins fiind: credinţa precede cunoaşterea[3], şi numai căutând nu te vei pierde în necunoaştere.

„Oare nu ştiţi că Hristos locuieşte în voi? Afară numai dacă sunteţi lepădaţi", ne atenţionează Sfântul Apostol Pavel. Dacă ştiţi, căutaţi-L în voi! Dacă sunteţi lepădaţi de El, cutremuraţi-vă! Osteneala muncii voastre de a pomenii neîncetat pe Dumnezeu, vă va apropia de răi şi trezvia minţii voastre (noastre!) va aduce rodul, vederea lui Dumnezeu în Duh şi Adevăr; aşa cum ne confirmă cele spuse de marele Apostol şi cuviosul Siluan Athonitul: „Tatăl ne-a iubit atât de mult încât ne-a dat pe Fiul Său (In. 3, 16). Dar şi Fiul Însuşi a voit aceasta. S-a întrupat şi a petrecut cu noi pe pământ. Sfinţii Apostoli şi o mulţime de oameni au văzut pe Dumnezeu în trup, dar nu toţi L-au recunoscut ca pe Domnul, dar mie, care sunt un mare păcătos mi s-a dat să cunosc prin Duhul Sfânt că Iisus Hristos e Dumnezeu"[4].

Frunzele de pe pomul căinţei s-au ofilit de dogoarea păcatului. „Chinurile facerii, până ce Hristos va lua chip în voi, vor osteni sufletul vostru, lăsând să lucreze dragostea întru frica de Dumnezeu. Mulţimea vrăjmaşilor (diavolii!) vor fi puşi pe fugă şi pomul dreptăţii va face roade"[5].

Elevul aflat în clasă, pentru a putea înţelege lecţia predată de profesor, are nevoie de linişte; atât el, cât şi colegii lui: trebuie să asculte cu ochii minţii ceea ce pedagogul le spune apăsat. Aşa se întâmplă şi cu cel care ascultă vestea cea bună. Prin atenţie (paza minţii!), şi numai atunci, „Dumnezeu se apleacă asupra minţii pentru a i Se

arăta ei”.[6] Numai atunci va putea contempla pe Dumnezeu şi toate frumuseţile cele cereşti, nebănuite până atunci de mintea omenească. Iar inima stăruitoare în rugăciune se va umple de dragostea lui Hristos, Care ne zice: „Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru” (Luc. 17, 21).

Urmând îndemnul „oamenilor îmbătaţi de Dumnezeu”, să încercăm să coborâm mintea noastră acolo, jos: în inimă!, pentru că: „Cel ce şi-a umplut sieşi ziua a şasea, în chip dumnezeiesc, cu fapte şi cu gânduri cuviincioase şi şi-a isprăvit cu Dumnezeu, bine, lucrurile sale, a trecut cu înţelegerea dincolo de toată realitatea celor aflătoare sub fire şi sub vreme, şi s-a mutat contemplaţia tainică a veacurilor şi a celor veşnice, odihnindu-se (serbând Sâmbăta) cu mintea în chip neştiut, prin părăsirea şi depăşirea tuturor existenţelor. Iar cel ce s-a învrednicit şi de ziua a opta a înviat din morţi, adică din toate cele ce sunt după Dumnezeu, sensibile şi inteligibile, raţiuni şi idei, şi a trecut la viaţa fericită a lui Dumnezeu, care singur este şi se zice cu adevărat şi propriu „Viaţă”, devenind şi el însuşi, prin îndumnezeire, dumnezeu”.[7] Numai atuncea, ajunşi la starea de îndumnezeire, vom putea urca odată cu Hristos treptele Împărăţiei Tatălui Ceresc, devenind asemenea Lui, dar numai după har.

Cât de frumos este să crezi că te ajută Hristos să ajungi la starea de nepătimire şi la vederea lui Dumnezeu în Duh şi Adevăr.

*

* *

„Duhul suflă unde voieşte”. Cu cât ne apropiem mai mult de noi înşine, cu ochii sufletului (mintea!), cu atât mai mult ne îndepărtăm de aripile din ghips necimentat ale

acestei lumi. Cerurile se află în lăuntrul nostru, acoperite fiind de noianul patimilor. Simţirea inimii noastre este viaţa ameninţată de păcatul protopărinţilor; ei, cei care au legat prietenie cu şarpele: „Atunci şarpele a zis către femeie: Nu, nu veţi muri! Dar Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mânca din el vi se vor deschide ochii şi veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul” (Facere 2, 4, 5).

Cel ce vrea să vadă pe Dumnezeu, acela trebuie să-şi adune simţurile în rugăciune şi să le îndrepte înlăuntrul său; numai atunci va primi razele frumuseţii dumnezeieşti. „Această frumuseţe – zice Marele Vasile – nu poate fi văzută de ochii trupeşti. Ea poate fi cugetată numai de suflet şi de minte. Şi dacă a luminat pe vreunii dintre sfinţi, boldul dorului a lăsat în ei o sete neîmplinită. Reţineţi în această viaţă, ei ziceau: Vai mie că înstrăinarea mea s-a prelungit (Ps. 119, 5)”[8].

Ce face, în zilele noastre, un actor bun de teatru, atunci când joacă un rol pe scenă? Îşi adună gândurile, lăsând farmecele prezentului nefolositor să zboare, pentru a se putea identifica cu personajul din piesă.

Părinţii pustiei spun să facem alianţă între singurătate şi foame, precum a făcut Iisus în pustiul Carantanei (vezi cap. 4 – Evanghelia după Matei), ca astfel să putem învinge ispita venită de la satan, încercând să credem sfinţilor care „socoteau viaţa de aici o închisoare. Şi pentru că nu se puteau sătura de vederea frumuseţii, doreau ca vederea strălucirii Domnului să li se întindă în toată viaţa veşnică”[9].

– Vreau o maşină performantă!, spune copilul secolului nostru;

– Vreau o vilă cât un bloc de mare!, zice soţul înfuriat;

– Vreau bani mulţi!, strigă soţii (unul cu celălalt) cu ochii injectaţi de lăcomie.

„Începutul tuturor relelor este plăcerea”[10]. Da…, iubim mult materia! Nu suntem noi, trup? Dar trupul lipsit de suflet este mort şi plin de viermi. Dacă ne amintim că avem suflet, atunci vom căpăta viaţa întru Hristos. Ticălos şi urât mirositor este omul căzut în robia patimilor. Zace la marginea „cetăţii”, lăsând câinii vagabonzi să-i lingă bubele împuroiate.

Să fim liniştiţi şi să ascultăm ce ne spune Domnul nostru Iisus Hristos: „mulţi sunt chemaţi, dar puţini aleşi” (Mt. 20, 16), fără însă a vedea în cuvintele Mântuitorului o predestinaţie, ci mai de grabă o profeţie.

XV
UNIREA CU DUMNEZEU ESTE DATĂ ŞI NOUĂ, OAMENI AI SECOLULUI XXI

Omul credincios, în sânul Bisericii ortodoxe, are posibilitatea să se unească teandric cu Fiul lui Dumnezeu, cu Sfânta Treime, fără însă a se confunda cu Dumnezeu. Unirea harică cu Creatorul se realizează în trepte, botezul fiind prima treaptă, naşterea din nou (Mt. 3, 11; Mc. 1, 8; Luc. 3, 16), după asemănarea lui Hristos, prin Sfântul Duh. „Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu – zice Diadoh al Foticeei – s-a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin botezul Său, ca să ne naştem din nou. Căci renaştem prin apă, cu lucrarea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh”[1].

După rostirea de către preot a formulei sfinte: „Se botează robul lui Dumnezeu… în Numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin”[2], pruncul se uneşte cu cei deja botezaţi în cadrul Bisericii lui Hristos, dar în Biserică. Din acest motiv naşul trebuie să fie creştin ortodox.

Ca efect mântuitor, taina sfântului botez şterge păcatul neascultării în care au căzut protopărinţii noştri, Adam şi Eva, făcând să se nască un om nou, ce va fi întărit în viaţa cea nouă – în Hristos – prin Taina Mirungerii (II COR. 1, 21-22): undelemnul folosit imprimându-se ca o pecete în toate organele trupeşti prin care lucrează sufletul

lui, şi în care s-a sălăşluit Sfântul Duh. „Căci Duhul Sfânt – spune mai departe acelaşi sfânt părinte – sălăşluindu-se în noi, alungă păcatele fiindcă nu este cu putinţă ca, odată ce faţa sufletului este una şi simplă, să fie prezenţi în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui rău, mai ales dat fiind că nu există nici o împărţire între lumină şi întuneric?”[3].

Aşa zisele „biserici” care administrează un botez, fără a accepta lucrarea harului primit prin succesiune apostolică (I Tim. 4, 14) – direct de la Hristos (exemplu: baptiştii) –, adică fără a recunoaşte Taina hirotoniei; taină prin care celui pregătit i se dă dreptul de a oficia toate cele şapte taine; aceşti eretici moderni săvârşesc „păcatul împotriva Duhului Sfânt”. Devenind tăgăduitori ai lucrării Duhului Sfânt, ei săvârşesc păcatul hulei care „nu se iartă nici în acest veac, nici în cel ce va fi să fie” (vezi P.I. David, Sectologie).

După vârsta de şapte ani, ca o continuare a împărtăşirii harului dumnezeiesc, copilul botezat trebuie să-şi mărturisească micile greşeli săvârşite faţă de el însuşi, faţă de semeni şi faţă de Dumnezeu, păşind cu responsabilitate în faţa preotului investit de Hristos cu un har deosebit (In. 20, 22-23), de trimis al Lui; aceasta fiind Taina Spovedaniei, care înlătură piedica ce se ridică între penitent şi Dumnezeu.

Cât priveşte pe cel care ajunge să conducă sufletele credincioşilor – pe preot –, ne stau mărturie cuvintele Celui de Sus zise lui Moise: „Spune lui Aron: Nimeni din neamul tău, în viitor, şi din rudeniile tale să nu se apropie,

ca să aducă daruri Dumnezeului său, de va avea vreo meteahnă pe trupul său (Levitic 21, 17). Şi îndată adaugă: „Aşadar, nimeni, de va avea vreun beteşug trupesc, să nu se apropie de cele sfinte, nici orbul, nici şchiopul, nici cel cu nasul mic, mare sau strâmb, nici cel cu piciorul frânt sau cu mâna frântă, nici cel ghebos, nici cel cu albeaţă în ochi, nici cel cu puroi în ochi, nici cel cu râie sau pecingine, nici cel cu părţile bărbăteşti vătămate" (Levitic 21, 16-20 – după Vulgata)[4].

*

* *

Revenind la Taina Mărturisirii, putem spune că, această taină a Bisericii, este pentru noi, oameni ai secolului XXI, izvor de echilibru interior, sufletesc.

La cuvintele Mântuitorului: „Iată stau la uşă şi bat, de-mi va deschide cineva voi intra"[5], trebuie să deschidem sufletul nostru curat, plini de credinţă în prezenţa Fiului lui Dumnezeu pe pământ, acceptând prezenţa preotului la Taina Mărturisirii ca pe o mângâiere divină pentru sufletul nostru bolnav de păcat, în această lume a concurenţei neloiale şi a îndepărtării voite de Dumnezeu.

Strămoşii noştri, născuţi creştini[6], şi plini de înţelepciune, au înţeles din mesajul Sfintei Scripturi importanţa mărturisirii la preotul lor – care era şi care trebuie să fie şi astăzi –, „psihiatrul şi psihologul" satului sau oraşului românesc, ca astfel, în numele Domnului Iisus Hristos, să poată curăţii sufletele penitenţilor de cele pământeşti şi să le mângâie cu harul ceresc.

Seriale de TV precum: Dallas, care încearcă să insufle telespectatorilor importanţa medicului psihiatru în lumea contemporană, nu trebuie să diminueze credinţa

noastră în puterea harului ceresc. Dacă medicul psihiatru foloseşte medicamentul şi cuvântul pentru însănătoşirea pacientului, preotul ortodox înţelege lucrarea medicului psihiatru şi o acceptă ca pe o virtute omenească, dar la care trebuie adăugată lucrarea cuvântului lui Dumnezeu, prin Taina Mărturisirii. Una este, ca pacient, să ajungi să „divinizezi" pe medicul psihiatru să te legi de puterea lui omenească – trup şi suflet, şi alta este să-ţi urmezi tratamentul medical, dar în acelaşi timp să stai de vorbă cu un duhovnic îmbunătăţit spiritual. Numai atunci vei simţi puterea harului care va lucra în tine. Dar pentru aceasta trebuie un grăunte de muştar de credinţă adevărată. Iată adevăratul leac pentru bolile psihice de care suferă omul contemporan.

De aceea, astăzi – la început de secol XXI – dacă cineva dintre noi consideră caducă Taina Mărturisirii, îi amintim: păcat este atunci când îţi faci rău ţie însuţi, sau când face rău – liber fiind – la altcineva. Dacă în acest fel ne consultăm conştiinţa, vom constata că avem nevoie (încă!) de Taina Mărturisirii, desigur, pentru a ne împăca cu noi înşine şi cu Creatorul.

*

* *

Unirea cu Hristos ajunge la treapta cea mai înaltă atunci când omul credincios primeşte de bună voie, în trupul său, adevărat Trupul şi adevărat Sângele Mântuitorului întrupat. În acest fel primitorului i se trezeşte responsabilitatea, simţirea de jertfă pentru semenii săi, împreună cu Hristos şi în Hristos. Credinciosul va fi în veci unit cu Hristos, dar neconfundat cu el[7]; cu o singură condiţie prealabilă, după cum ne învaţă Sfântul Apostol Pavel: „Să se

ispitească omul pe sine şi aşa din pâine să mănânce şi din pahar să bea; că cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie, judecată lui – şi mănâncă şi bea, nesocotind Trupul Domnului" (I Cor. 11, 28-29).

Se pune întrebarea firească: Noi, credincioşii ortodocşi de astăzi, când ne putem împărtăşi? Desigur, numai după ce ne-am mărturisit faptele bune şi rele în faţa preotului duhovnic şi am primit dezlegarea cuvenită. Iată ce ne spune un sfânt părinte: „Sileşte-te să trăieşti, măcar o zi, după poruncile lui Dumnezeu şi vei vedea şi vei simţi în inima ta cât este de plăcut să faci voia lui Dumnezeu (voia lui Dumnezeu cu noi este tocmai viaţa noastră, e fericirea noastră veşnică)"[8]. Numai atunci vom înţelege că Sfânta Împărtăşanie a fost întemeiată de Mântuitorul Hristos pentru oameni şi nu pentru îngeri, spre a lor desăvârşire întru adevăr şi lumină.

*

* *

Ajuns la anii coacerii trupeşti şi spirituale, credinciosul nostru poate primi Taina Cununiei. Prin slujba nunţii, Biserica Ortodoxă binecuvântează legătura dintre bărbat şi femeie, consfinţind astfel, în faţa Domnului Dumnezeu, căsătoria celor doi miri. Dar iată cum povăţuieşte Simion al Tesalonicului pe cei doi: „trebuie să ştim că cei ce se însoţesc prin nuntă, s-au însoţit de la Dumnezeu şi sunt curaţi cu chemarea Celui Curat. Să păzească, deci, unul faţă de altul, nunta nespurcată şi în pace să vieţuiască în cucernicie. Cei ce au luat unire de la Dumnezeu întru cinste, dragoste întru curăţie, însoţirea într-un gând şi în pace, să le păzească unul cu altul ca un odor, pentru ca să nu li se ceară să dea răspuns de curăţie şi de celelalte

lucruri dumnezeieşti; şi să se îngrijească nu numai de trupul lor ci mai cu seamă de sufletul lor (…) căci într-acest chip şi Dumnezeu va fii cu dânşii. Pre Fiii lor să-i crească întru frica şi învăţătura Domnului, precum învaţă dumnezeiescul Pavel (Efes. 6, 4), şi din ce câştigă de la Dumnezeu să miluiască pe fraţii cei săraci, ca şi ei să fie miluiţi şi să se învrednicească împărăţiei cerurilor, împreună cu fiii lor"[9].

Astăzi, taina căsătoriei tinde să fie redusă numai la sexualitate (sexualitatea îşi are rolul ei bine definit, dar…), ignorând iubirea sufletească (pe care o consideră ca ceva nefiresc pentru omul secolului XXI, dar…), determinând astfel dispariţia responsabilităţii: a soţului faţă de soţie şi a soţiei faţă de soţ; responsabilitate izvorâtă din plăcerea sufletească.

Fericite sunt cuplurile în care iubirea sufletească domină plăcerea trupească; în casele acelea se vor naşte copii plăcuţi lui Dumnezeu şi iubiţi de părinţii lor.

De menţionat faptul că Biserica Ortodoxă nu refuză căsătoriile mixte, între ortodocşi şi neortodocşi (catolici şi protestanţi) sau între creştini şi necreştini, cu condiţia ca soţul de altă confesiune sau religie, înaintea căsătoriei, „să îndeplinească formalităţile de trecere la Ortodoxie"[10]. Iar naşii care-i asistă pe miri la cununie trebuie să fie ortodocşi pentru a deveni garanţii trăiniciei legământului făcut de cei doi în faţa sfântului altar[11].

*

* *

Hirotonia, întinderea mâinilor episcopului peste cel binecuvântat de Dumnezeu, Taina Preoţiei se administrează numai celui pregătit sufleteşte şi trupeşte, celui ales

de Domnul Dumnezeu pentru a sluji la sfântul altar (vezi Ioan 20, 21-23).

Sfântul Apostol Pavel întăreşte caracterul de Taină a preoţiei, atunci când zice: „Nu fi nepăsător de darul care este întru tine, ce ţi s-a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor preoţiei" (I Tim. 4, 14); „Te îndemn să ţii aprins darul lui Dumnezeu care este întru tine prin punerea mâinilor mele" (II Tim. 1, 6) şi: „Luaţi aminte de voi şi de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu sângele Său" (Fapte 20, 28)[12].

*

* *

Cea de a şaptea taină a Bisericii Ortodoxe este Taina Sfântului Maslu (vezi Iacov 5, 14). Primul şi cel mai mare tămăduitor al neamului omenesc a fost însuşi Mântuitorul Hristos. În acest duh ne vorbeşte N. Steinhardt, când scrie: „Domnul, de cele mai multe ori, acţionează (tămăduieşte ori redă viaţă) din milă (faţă de văduva din Nain, de femeia gârbovă, de omul cu mâna uscată, de orbi, de leproşi, de tot soiul de bolnavi, demonizaţi ori suferinzi). Dar sunt – după cât îmi dau seama – în cuprinsul Evangheliilor şapte cazuri unde imboldul săvârşirii minunii nu-l constituie mila, ci un simţământ cu totul diferit (şi surprinzător), anume admiraţia!"[13]. Numai astfel vom înţelege puterea tămăduitoare cu care Sfinţii Apostoli, după înălţarea la cer a Domnului Iisus Hristos, vindecau pe cei aflaţi în suferinţă trupească şi sufletească.

Astăzi, slujitorii sfântului altar, la Taina Sfântului Maslu, se roagă în numele lui Hristos (prin succesiune

apostolică!) pentru sănătatea bolnavilor, acordându-le iertarea de păcate prin ungerea cu untdelemn sfinţit.

*

* *

Instituite de Însuşi Mântuitorul Hristos şi păstrate de Biserică ca pe un odor de mare preţ, Sfintele Taine ajută pe credinciosul ortodox să se aproprie de Hristos, să se unească cu El, prin Duhul Sfânt, făcându-l (pe credincios!) totodată să se simtă cu adevărat fiul al Tatălui Ceresc (după har!), al Sfintei Treimi, dogma centrală a Bisericii Ortodoxe.

XVI
SPOVEDANIA:
ACT PSIHOLOGIC
SAU TAINĂ A BISERICII?

În „Dicţionarul Explicativ al Limbii Române", psihicul este definit ca fiind: „forma specifică de reflectare a realităţii, produsă de activitatea sistemului nervos; totalitatea fenomenelor şi a proceselor proprii acestei reflectări; structură sufletească proprie unui individ"; iar Psihologia este definită ca fiind: „ştiinţa care se ocupă cu studiul proceselor şi al particularităţilor psihice"[1].

În urma acestor definiţii se cuvine să ne punem următoarea întrebare: Putem oare identifica structura sufletului unui individ cu activitatea sistemului nervos al acestuia?[2]

În cele ce urmează vom încerca să lămurim, pe cât ne este cu putinţă într-un capitol condensat, această problemă.

1. Ce ne spune Sfânta Scriptură? Potrivit referatului biblic, Omul, cororal al creaţiei, este un „microcosmos", este „templul" în care coabită materia şi spiritul, este exprimarea voinţei divine: „să fie" (Fac. cap. 1), mai precis: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie…" (Fac. 2, 17).

„Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat şi femeie" (Fac. I, 27).

Sfânta Tradiţie, celălalt izvor al revelaţiei divine, şi anterior Sfintei Scripturi, mărturiseşte dihotomia: trup (pământ) şi suflet (suflarea de viaţă), aşa cum o găsim rezumată la Sfântul Ioan Damaschin: „Dumnezeu crează pe om cu mâinile Sale din natura văzută şi nevăzută, după chipul şi asemănarea Sa. A făcut trupul din pământ, iar sufletul raţional şi gânditor îi dădu prin suflarea Sa proprie”[3].

În conformitate cu textul biblic din cartea „Facerea”, cap. 1 şi 2, şi lăsându-ne călăuziţi de Sfânta Tradiţie a Bisericii Una, Sfântă, Sobornicească şi Apostolicească, sufletul este o entitate aparte; nu se identifică cu trupul, şi nici nu este un produs al activităţii sistemului nervos periferic şi central al omului, luat drept creatură a lui Dumnezeu.

Acest dualism antropologic, trup-suflet, este specific naturii omului[4].

În istoria de două ori milenară a Bisericii creştine, mai exact, în epoca primară a ei, Biserica Una a fost frământată de eretici care au interpretat textele de la: I TESAL. 5, 25 şi EVR. 4, 12, într-un mod tendenţios, greşit, ajungând la trihotomism: trupul, sufletul şi duhul sau spiritul. Aceştia au fost ereticii apolinarişti.

Având în vedere că şi Mântuitorul Hristos a folosit pentru partea spiritului cele două numiri, suflet şi duh: „Sufletul Meu îl dau pentru oile Mele” (Ioan 10, 15); „Părinte, în mâinile Tale dau duhul Meu” (Luc. 23, 46); iar Sfântul Aposol Pavel, în conformitate cu cuvântul Domnului Iisus Hristos, afirmă cu hotărâre dihotomia naturii omului în Epistola I COR. 5, 3, 5; 7, 34); în aceste condiţii, înţelegem cu claritate de ce erezia apolinaristă s-a

stins ca o furtună produsă (într-un pahar cu apă) de un copil nesupravegheat de părinţii săi.

Dar ce este sufletul? Dacă, potrivit textului din cartea „Facerea", trupul este pământ plin de duh al vieţii, sufletul „este o substanţă reală, vie, imaterială sau spirituală şi nemuritoare, sufletul străbate trupul material şi este legat de el, dar transcende (Ecl. 12, 7; Mt. 10, 28; Mt. 26, 41), şi depăşeşte materialitatea trupului"[5].

După o astfel de exegeză teologică, mai putem afirma că structura sufletului este produsă de activitatea sistemului nervos (în totalitatea lui)?; sistem nervos, care după cum ştim, din punct de vedere anatomic este parte componentă a corpului omenesc, şi nici de cum, o substanţă imaterială şi nemuritoare.

Cu toate acestea, putem susţine, fără a greşi: sistemul nervos, prin rolul funcţional ce-l ocupă în cadrul trupului (organismului), reprezintă o punte de legătură între cele două entităţi bine definite: trup şi suflet. Impulsurile captate de sistemul nervos periferic din lumea exterioară trupului, cât şi din interiorul organismului, sunt transmise organului central al corpului omenesc, creierul; acolo unde se crede, mai nou, că sălăşluieşte sufletul[6].

În aceste condiţii, noi putem vorbi de proces psihologic, numai atunci când avem în vedere totalitatea proceselor trupeşti şi sufleteşti, luate împreună, dar ca entităţi distincte, într-un tot unitar, în planul de mântuire al Creatorului. Numai atunci raţiunea sau mintea, sentimentul şi voinţa, cele trei facultăţi ale sufletului, aproprie spiritul de trup şi pe om de Dumnezeu, într-o armonie a păcii şi a iertării aproapelui şi a ta însăţi.

De aceea, «„după natura lui dublă, trup material şi suflet spiritual, omul aparţine şi lumii materiale şi celei spirituale, el aflându-se la întretăierea dintre ele şi constituind o împreunare a acestora, o „lume mică" microcosmos, „chip al lumii celei mari" al microcosmosului" (Mărt. Ort. I, 18).»

Aşa se face că omul, potrivit cuvântului Sfintei Scripturi, este stăpân peste făpturile pământului, chip al lui Dumnezeu, care se îndreaptă spre desăvârşire prin împreună-lucrarea harului dumnezeiesc, cu silinţele omului, determinate de mănunchiul de puteri sufleteşti: raţiune, voinţa, sentimentul, în năzuinţa lui (omului) spre Dumnezeu.[7] Iată ce spune Sfânta Scriptură în acest sens: „…Umpleţi pământul şi-l stăpâniţi pe el şi stăpâniţi peştii mării şi păsările cerului şi toate dobitoacele şi tot pământul şi toate vieţuitoarele care se târăsc pe pământ" (Fac. 1, 28). „Micşoratu-l-ai pe dânsul (pe om) numai cu puţin decât îngerii, cu slavă şi cu cinste l-ai încununat pe el şi l-ai pus pe dânsul peste lucrurile mâinilor tale" (Psalm. 8, 6).

*

* *

Chip al lui Dumnezeu, omul îşi arogă dreptul de a suferi în uitare sau de a trăi în iubire; de a fi lumină în întunericul veacurilor, sau de a se mărgini la ură şi la războaie fratricide.

„Învăţătura Bisericii noastre despre păcat este că omul nu păcătuieşte exclusiv numai din slăbiciune, ci întotdeauna prin aceea că el se lasă în slăbiciune, ceea ce înseamnă că omul păcătuieşte prin hotărârea sa…"[8]. De aceea, „păcatul este un mister negativ al existenţei noastre despre care ştim numai atât: noi suntem răspunzători pen-

tru el şi că nu avem nici o posibilitate de a arunca răspunderea aceasta pe umerii altcuiva în afara noastră”[9]. Altfel spus, păcatul este produsul sufletului în mişcare; este libertatea aceea împinsă de voinţă, în deplin sentiment uman şi cu o raţiune care alege răul în locul binelui, lăsându-se pradă stimulilor veniţi de la sistemul nervos central, într-o dihotomie perfectă: trup-suflet, proprie fiecărui individ, în cazul nostru, credinciosul ortodox.

Ce aduce această cădere voită a omului?

Căzând în păcat, omul se abate de la drumul drept şi luminat de credinţă în Dumnezeu; drum care duce la o viaţă viitoare, viaţa veşnică, aproape de „Fiul iubit al lui Dumnezeu”; fiind „răsplata chemării de sus a lui Dumnezeu întru Hristos Iisus” (Filip. 3, 14).

Dacă omul a fost chemat de Dumnezeu, prin Fiul Său, Iisus Hristos, la viaţa veşnică, în lupta lui cu păcatul, el se sprijină pe Hristos, ca Mântuitor al lumii create, într-un sinergism luminat de sentimentul credinţei şi îmbrăcat în armura harului lui Dumnezeu[10]; armură dăruită şi prin taina sfintei spovedanii (I COR. 16, 13).

Conştient de puterea păcatului în această lume imanentă, Mântuitorul Hristos a instituit Taina spovedaniei şi odată cu ea puterea de a ierta păcatele a dat-o Sfinţilor Apostoli şi urmaşilor lor, prin cuvintele: „Luaţi Duh Sfânt, cărora veţi ierta păcatele le vor fi iertate, cărora le veţi ţine, vor fi ţinute” (Ioan, XX, 22-23).

Faptul că Apostolii au ascultat pe Domnul Iisus Hristos, îl vedem şi atunci când apostolul neamurilor, Sfântul Pavel, zice despre cei care locuiau în Efes: „Şi mulţi dintre cei ce crezuseră veneau ca să se mărturisească şi să spună faptele lor” (Fapte 19, 18). Iar Sfântul Evan-

ghelist Ioan, în Epistola I, v. 9, ne-a lăsat peste veacuri, ca mărturie, dreptatea Creatorului, faţă de Creatura Sa, când zice: „Dacă mărturisim păcatele noastre El este credincios şi drept ca să ne ierte păcatele şi să ne curăţească pe noi de toată strâmbătatea". Numai aşa vom înţelege hotărârea fiului rătăcit în mrejele acestei lumi, a fiului risipitor (Luc. 15, 11-32) de a se salva din situaţia tragică în care se afla: „Scula-mă-voi şi mă voi duce la tatăl meu şi voi spune: Tată greşit-am împotriva cerului şi înaintea ta; nu mai sunt vrednic să mă chem fiul tău. Fă-mă ca pe unul dintre slujitorii tăi" (Luc. 15, 18-19).

Iată un exemplu emblematic de căinţă sau de părere de rău pentru păcatele săvârşite. La această treaptă a spovedaniei poate ajunge orice credincios, cu condiţia ca el să-şi înăbuşească egoismul şi starea de apatie în care este transportat de păcat.

Împreună lucrarea dintre trup şi suflet îndepărtează de noi afirmaţia, potrivit căreia, spovedania ar fi un simplu act psihologic şi nicidecum o Taină a Bisericii-Una. Numai părerea de rău nu este suficientă pentru vindecarea rănii lăsate de păcat, în trupul şi sufletul penitentului. Este nevoie, din partea credinciosului aflat sub povara păcatului, de mărturisirea păcatelor către duhovnic (spovedanie), pentru aş elibera în mod voit conştiinţa de povara vinei[11]. Căinţa nu se exprimă, de aceea, numai prin cuvintele: „ah, ce-am făcut", ci mai ales prin „ah, ce fel de om sunt, că am putut face asemenea fapte"[12].

La această etapă a Spovedaniei apare „medicul sufletesc", preotul duhovnic, prin care Dumnezeu, Tatăl cel Ceresc, face dezlegarea sau iertarea penitentului. În acest caz, Spovedania sau mărturisirea nu este o exorci-

zare a fenomenelor şi a proceselor activităţii sistemului nervos, ci este taina[13] în care Dumnezeu iartă prin duhovnic, păcatele credinciosului, ca o consecinţă a îndepărtării trupului de suflet şi a sufletului de Creator, într-o dihotomie antropologică proprie creaturii efemere, care este omul pe acest pământ.

Conştient de rolul pe care-l joacă în taina spovedaniei, preotul duhovnic zice către cel ce se mărturiseşte: „Iată, fiule, Hristos stă nevăzut, primind mărturisirea ta cea cu umilinţă. Deci nu te ruşina, nici te teme ca să ascunzi de mine vreun păcat, ci fără sfială spune toate câte ai făcut, ca să iei iertare de la Domnul nostru Iisus Hristos. Iată şi sfânta Lui icoană înaintea noastră este. Şi eu sunt numai un martor, ca să mărturisesc înaintea Lui toate câtemi vei spune mie, iar de vei ascunde de mine ceva, să ştii că toate păcatele îndoite le vei avea; ia seama dar, de vreme ce ai venit la doctor să nu te întorci nevindecat”[14].

Nu se poate ajunge la o victorie asupra păcatului fără ca mărturisirea să primească „o doctorie care să schimbe un osândit într-un om slobod…, dintr-un rob al diavolului să facă un fiu al lui Dumnezeu…, ea este un lucru neasemănat mai mare decât dacă ar fi făcut Dumnezeu altă lume nouă”[15]. Şi această doctorie este epitimia sau îndeplinirea canonului de pocăinţă dat de duhovnic, în scopul desăvârşirii şi curăţiei sufleteşti a penitentului, în vederea primirii a adevărat-trupul şi adevărat sângele Domnului Iisus Hristos, Sfânta Împărtăşanie[16].

Toate aceste etape ale Tainei Spovedaniei pe care le parcurge credinciosul ortodox, în viaţa lui de mădular al Bisericii, sunt mijloace pentru realizarea scopului suprem al vieţii creştine: mântuirea sufletului. Numai în acest sens

se dau epitemiile de către preotul duhovnic. Ele «nu urmăresc deci nici satisfacţia Legii divine, călcate, şi nici satisfacţia pe care Dumnezeu ar pretinde-o de la om, cum învaţă Biserica Romano-Catolică, ci ele sunt „medicamente divine morale", cum le numeşte Sfântul Grigorie de Nissa»[17].

*

* *

Din toate cele expuse înţelegem cu prisosinţă caracterul de taină al Spovedaniei. Faptul că Taina Mărturisirii nu aparţine psihologiei, ci este un act sfânt complex, în care dihotomia atropologică: trup-suflet scrutează conştiinţa individului (penitentului), pentru ca acesta să-şi cunoască starea conflictuală cu el însuşi şi cu cei din jur, în faţa Domnului Dumnezeu. Acest fapt este exprimat şi de Sfântul Ioan Gură de Aur, prin cuvintele: „Când vizitiul e beat, zice Sf. Părinte, carul merge în neorânduială, dar ceea ce sunt carul şi vizitiul, acelaşi lucru sunt trupul şi sufletul. Dacă sufletul nu este strunit, atunci şi trupul se tăvăleşte în noroi. Cât timp vizitiul se ţine bine şi carul e mânat bine; când însă acesta îşi pierde puterile şi nu poate să-şi ţină frânele, atunci se vede că şi carului îi merge tare rău. Tot aşa se întâmplă şi cu omul: Cât timp sufletul este treaz şi veghează şi trupul rămâne curat; dar când sufletul este întunecat şi trupul se bălăceşte în tină şi desfătări"[18].

Spovedania, deci, nu este un produs al actului psihic, şi nu va fi atâta timp cât psihologia, ca ştiinţă, nu va delimita cu propriile-i mijloace, actul psihic, de actul sufletesc; sufletul ca entitate şi nu ca produs al activităţii sistemului nervos, ajungând, în cele din urmă, să vadă în om dihotomia antropologică de la momentul creaţiei: „Atunci,

luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie…" (Fac. 2, 17).

„Cine are urechi de auzit să audă!" (Mt. 11, 15).

Amin.

XVII
OMUL ŞI VIAŢA LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI

Dotat cu inteligenţă, omul îşi aduce el însuşi un cult al personalităţii, considerându-se mâna de materie (ţărână) adusă la viaţă (Facere 2, 7). Pe parcursul istoriei omului pe acest pământ, relaţia lui cu Creatorul s-a aflat într-o continuă căutare şi de multe ori s-a trezit singur, părăsit de Adevăr, dar conştientizat de trimişii Domnului, de profeţi, în cazul poporului evreu. Redăm vedenia (o parte) lui Amos, profetul, păstorul din Tecoa: „Şi a zis: Când Domnul va striga puternic din Sion şi din Ierusalim va slobozi glasul Său, jalnice vor fi păşunile păstorilor şi uscat va fi vârful Carmelului.

Aşa zice Domnul: Pentru trei păcate ale Domnului, ba chiar pentru patru, nu Mă voi întoarce, fiindcă ei au sfărâmat Galadul cu tăvălugi de fier.

Pentru aceasta voi trimite foc asupra casei lui Hazael şi va mistui palatele lui Ben-Hadad" (Amos 1, 2-3).

Pentru neascultare, pedeapsa Domnului Dumnezeu se va abate şi asupra casei lui Israel: „Ce vezi tu, Amos? Şi a grăit Domnul către mine: Vine sfârşitul poporului Meu Israel, căci nu-l voi trece cu vederea!" (Amos 8, 2). Dar nu pentru mult timp…, Domnul Dumnezeul lui David va privi spre împărăţia poporului Său: „…Voi ridica cortul cel căzut al lui David şi voi drege spărturile lui şi dărâmăturile le voi ridica la loc şi-l voi zidi ca în vremurile cele dintru început…" (Amos 9, 11).

În paralel cu viaţa poporului ales, cu legătura acestuia cu Dumnezeul Savaot, filozofii diferitelor popoare (în exemplul nostru: poporul grec) – respectiv Aristotel, vedea în om un „zoon politikon”[1], un „animal politic”, lipsit de perspectivă şi dat uitării pe acest pământ arid, citez: „La Aristotel, nu apare totuşi ideea nemuririi sufletului personal. Nemuritoare e doar partea activă a intelectului, cu totul eliberată de materie. La acest nivel însă sufletul este impersonal”.[2]

Dominat de astfel de idei filozofice şi înconjurat de o natură ostilă lui, omul şi-a dezvoltat inteligenţa şi a încercat să iasă din colţul universului, unde fusese respins de dreptatea divină.

Demiurg şi sfânt, floare primăvăratică, atom rătăcit printre aştri, omul era incapabil să-şi răspundă ce este el de fapt. Biblia spunea că este puţin inferior îngerilor şi că este liniuţa de unire între lumea spirituală şi lumea materială, după cum citim în cartea „Înţelepciunea lui Isus Sirah”:

„Domnul a făcut din pământ pe om şi iarăşi l-a întors în pământ.

Zile cu număr şi puţină vreme i-a dat lui şi i-a dat stăpânire peste cele ce sunt pe pământ.

După cuviinţă l-a îmbrăcat cu virtute şi după chipul Său l-a făcut (…) Fiecărui neam a pus povăţuitor şi partea Domnului este Israel” (Cap. 17, v. 2, 3 şi v. 14).

Când ştiinţele pozitive i-au infirmat superioritatea spiritului (omului), deschizând noi orizonturi inexplicabile, omul a ridicat mâna şi a arătat cu degetul că încă mai are suflare de viaţă în trup şi că materia are nevoie de spirit. Această remarcă se făcea în numele legii divine: „Determinarea conştiinţei proprii a spiritului nu are forma

alterităţii libere (…), numai spiritul care îşi este obiect ca Spirit Absolut îşi este o realitate deopotrivă de liberă, după cum în aceasta el îşi rămâne conştient de sine însuşi”[3].

Liber de a seleniza pe Lună, dar mustrat de conştiinţă când a folosit bomba atomică, omul continua să creadă în ceea ce nu era de crezut, să spere ceea ce nu era de sperat şi să iubească ceea ce nu era de iubit.[4]

Astăzi, la început de secol XXI, omul hotărăşte singur soarta lui, în măsura în care raporturile sale, ca individ, cu societatea în care trăieşte, îi permit. Dar spre deosebire de alte perioade ale istoriei sale, omul poate să-şi aleagă societatea din care să facă parte; rod al căderii cortinei de fier.

Sunt comunităţi în care individul este sacrificat pentru binele poporului său; aşa s-a întâmplat şi cu Iisus: „Caiafa era cel ce sfătuise pe iudei că este de folos să moară un om pentru popor” (In. 18, 14). Dar nu a fost să fie aşa!…

Şi astăzi Dumnezeul Om, Iisus Hristos, vrea ca binele şi răul meu să intereseze şi pe cei din jurul meu, societatea întreagă! Şi invers: binele şi răul societăţii întregi să mă intereseze şi pe mine (pe tine, pe el, pe noi, pe voi, pe ei), individ al aceluiaşi organism, care în ultimă instanţă putem să-l numim Biserică.

În tratatul de antropologie creştină, Petre Tuţea subliniază acest fapt: „Teologii, istorici ai tradiţiei, care nu caută purităţi originare, ireversibil stricate prin păcat, admit răul ca urmare a păcatului, dar şi redempţiunea Mântuitorului, botez purificator al noului Adam (Sf. Ap. Pavel) şi participarea credinciosului la actul mântuirii sale.

Astfel Dumnezeu este în Treime, atotputernic, bun şi iertător, în creştinism răul nefiind esenţial, ci istoric”[5].

Putem afirma, cu o oarecare reţinere creştină, că la început de secol XXI omul şi viaţa sunt disociabile; într-o lume în care adevărul este aruncat din mână în mână, ca o minge de handbal.

„Pilat I-a zis: Ce este adevărul?” Dar nu a aşteptat să i se răspundă, căci „a ieşit iarăşi la iudei şi le-a zis: Eu nu găsesc în El nici o vină” (In. 18, 38).

Rămâne de văzut cine primeşte golul: ateul sau creştinul!

Cert este că suflarea de viaţă din om aduce încă (pe pământ) imaginea lui Dumnezeu-Creatorul.

XVIII
CREATURA CE SE DESFĂŞOARĂ ÎN INTERIORUL CREAŢIEI

Creatura ce se desfăşoară, ca individ, în interiorul creaţiei, are posibilitatea să gândească, să cugete la natura lucrurilor ce-l înconjuară. În clipa de faţă, mie, ca individ, lucrul cel mai apropiat de privirea mea mi se pare a fi maşina de scris. O văd aşezată pe masă. Imaginea ei răsturnată se formează pe retina ochiului meu. Ceea ce văd este un lucru real, palpabil, şi pentru a mă convinge fac apel la simţul tactil; ceea ce văd devine certitudine. Dar oare sufleteşte simt acest obiect? Ce s-a declanşat în eul meu atunci când s-a format imaginea obiectului pe retina ochiului meu? Desigur, percep bucuria de a vedea obiectul. Ideea ieşirii de sub capele maşinii de scris a unei poezii se conturează în voinţa de a o scrie. Sufletul meu mişcă maşina de scris, obiectul real, dar static. Dacă mişcarea încetează, nu înseamnă că obiectul a dispărut de pe masă, ci imaginea lui virtuală nu se mai formează pe scoarţa cerebral. Dar facultăţile mele sufleteşti pot imagina şi o altă maşină de scris, pe care să o compare cu cea de pe masă. Cele două maşini de scris sunt distincte una de cealaltă; numai percepţia senzorială le uneşte. Faptul că am posibilitatea să gândesc un alt obiect, întocmai sau diferit cu cel de pe masă, îmi dă certitudinea libertăţii. Sunt liber în măsura în care conştiinţa îmi permite. Prezenţa

maşinii de scris pe masa mea dă posibilitatea conştiinţei să înlăture imaginea virtuală a obiectului gândit. În consecinţă, obiectul real este unul, cel de pe masă. Aş fi putut eu să gândesc o maşină de scris fără să fi văzut o literă scrisă (de mână) pe hârtie? Iată punctul de plecare pentru a ajunge la invenţie! Şi cu toate acestea, rămân o creatură ce se desfăşoară în interiorul creaţiei. De aceea în afara creaţiei nu pot percepe cu mintea mea ceea ce există. Îmi pot forma idei multiple, pe care însă conştiinţa din mine le va raporta la real, la ceea ce văd şi pipăi.

„Apoi a zis lui Toma: Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile Mele şi adu mâna ta şi o pune în coasta Mea şi nu fi necredincios, ci credincios" (In. 20, 27).

Numai intervenţia divinului – Domnului Dumnezeu – în creaţie determină conştiinţa să accepte Absolutul ca pe o călăuză adevărată în demersul ei de judecător al meu, al omului în general, creatură ce se desfăşoară, ca individ, în interiorul creaţiei. Aşa se explică trimiterea de către Tatăl-Ceresc a Fiului Său, Iisus Hristos.

*

* *

Omul poartă în el suflet mângâietor, chiar dacă, de multe ori, şi-l detestă. Instinctul metafizic oboseşte trupul cu întrebări existenţiale. Fenomenele care se petrec în jurul lui, în lume, sunt limitate de puterea de înţelegere a lutului. Atunci când omul s-a ridicat cu gândul dincolo de tangibil – de lumea văzută – a ajuns într-o necunoaştere totală, dar plin de argumente raţionale. Din setea lui după adevăr au apărut dovezile raţionale pentru existenţa lui Dumnezeu, şi anume: argumentul cosmologic, argumentul teologic, argumentul moral, argumentul ontologic etc. Cu

toate acestea, Sfinţii Părinţi şi Scriitorii bisericeşti dovedesc existenţa lui Dumnezeu pe baza legii naturale. Iată ce spune Sfântul Grigorie Teologul: „Dar cu mult mai înainte decât acestea (adică cerul, luna, stele), mai presus decât ele şi izvor al lor este fiinţa (lui Dumnezeu), care întrece orice cuprindere şi orice înţelegere… Şi privirea şi legea firii ne învaţă că Dumnezeu există şi că El este cauza creatoare şi susţinătoare a lumii. Privirea (ne învaţă că există Dumnezeu) atunci când se aşază pe cele văzute şi bine fixate şi care merg şi care sunt, ca să zic aşa, mişcate în chip nemişcat şi sunt purtate. Iar legea naturală deduce din cele văzute şi rânduite de Autorul lor”.[1]

Chiar dacă vorbim de o raţiune pură, trebuie să admitem, la om, dihotomia trup-suflet. Raţiunea nu poate fiinţa în afara chipului lui Dumnezeu din om, adică în afara sufletului. Dacă ne raportăm la facultăţile sufleteşti, acestea sunt trei: raţiunea, sentimentul şi voinţa. În această perspectivă, „Omul se cere respectat ca o fiinţă de o valoare inestimabilă. El este cineva nu ceva, tocmai datorită sufletului său. Ceea ce face pe om să fie cineva este conştiinţa de sine şi capacitatea de reacţii conştiente şi libere, legate direct de sufletul său. Numai prin suflet omul se manifestă ca cineva conştient şi unic, şi cu voinţa de a fi şi de a se desăvârşi continuu şi veşnic. Iar această unicitate pe care o prezintă fiecare om în parte şi care nu poate fi înlocuită sau confundată îl arată pe om ca durând în veşnicie. Substratul spiritual deosebit de materie, adică sufletul omului, nu-l putem defini în esenţa lui, ci îl putem doar descrie în manifestările lui, ca fapt esenţial care face pe om un subiect conştient şi voluntar, unic şi de neînlocuit”[2].

Dar ce ne facem cu omul care eternizează materia, atribuindu-i existenţa în sine (a materiei), prin sine şi pentru sine; fără început şi fără sfârşit, din eternitate!

Pentru Feuerbach, „materia este existenţa obiectivă pur şi simplu, tot ce există în afară şi independent de reprezentare şi de gândire, având în vedere că dumnezeu, spiritul absolut, eu şi, în general, toate principiile ontologiei idealiste sunt abstracţii lipsite de realitate şi de adevăr”[3].

Aşa se explică de ce pentru omul care eternizează materia, raţiunea pură, din care pot izvorî o parte din argumentele privind existenţa lui Dumnezeu, este un produs al legii conservării materiei, şi nu au valoare fiinţială. Dacă el ar accepta raţiunea ca facultate a sufletului căutător, atunci ar admite prezenţa spiritului într-o materie modelată de mâna lui Dumnezeu-Creatorul. Altfel, materialismul rămâne inert, fără să contrazică principiul lui Lavoisie: „În lume nimic nu se pierde, nimic nu se creează, ci totul se transformă”[4].

Pentru creştinul ortodox însă, raţiunea luminată de sentimentul credinţei întăreşte voinţa sufletului căutător.

„Prin Învierea fericitului trup al Domnului – spune Cabasila – natura umană este eliberată de aservirea ei stricăciunii şi morţii. Prin naşterea Sa, Domnul a luat asupra Sa şi stricăciunea care a început cu Adam pentru care acesta a şi murit. (…) Natura era atrasă dintru început spre nemurire, dar a atins-o abia mult mai târziu în trupul Mântuitorului, pe care înviindu-l El Însuşi din morţi la viaţa cea adevărată, l-a făcut pentru neamul nostru un conducător spre nemurire”[5].

De aceea, zicem noi, fără a avea o putere probantă, argumentele raţionale privind existenţa lui Dumnezeu-Creatorul ne fac să cugetăm, iar dacă cugetăm, înseamnă că existăm[6], într-o materie tentabilă, peste care Dumnezeu a suflat suflarea de viaţă (Facerea 2, 7).

*

* *

Sfânta Scriptură ne spune că Dumnezeu are viaţă în Sine Însuşi: „Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate şi prin toate şi întru toţi" (Efes. 4, 6).

Dumnezeu este viaţă (1 In. 1, 1-4). El este dătătorul vieţii (Iov. 3, 20).

În decursul istoriei omenirii, omul a încercat să înţeleagă cu mintea lui care este structura acestui dar primit de la Dumnezeu – viaţa; apropiindu-se mai mult sau mai puţin de răspuns: după caz. Încă din secolul al XIX-lea, din punct de vedere ştiinţific, se spunea cu certitudine că la baza vieţii stă celula vie.

Perpetuarea speciei umane, a vieţii pe pământ se face de către celula-ou, ovulul fecundat al mamei de către spermatozoidul fecundant al tatălui. Nucleul celulei vii poartă un mesaj codificat – cromozomii. Aceştia sunt în număr de 46, XX sau XY (la om!). Creşterea copilului se face prin diviziunea celulară, numită mitoză. În cromozom se găseşte substanţa ereditară, la nivelul genei, iar gena este o moleculă[7].

Chimia ne descrie molecula ca fiind formată din unul sau mai mulţi atomi. În jurul nucleului, partea centrală a unui atom, se rotesc electronii pe nişte orbite bine stabilite[8].

Potrivit teoriei cuantice, la nivel atomic, în sistemele mici (ex. celula) energia este discontinuă, datorită aşa numitului „salt cuantic", care constă în trecerea electronului de la un nivel de energie la altul, de pe o orbită pe alta, dar nu în flux continuu, păstrându-se însă o ordine extraordinară, desăvârşită.

Sommerfeld (1916), dezvoltând teoria lui Bohr, „consideră că electronul se poate roti nu numai pe orbite circulare cum admite Bohr, ci şi pe orbite eliptice, nucleul atomic găsindu-se într-unul din cele două focare ale elipsei.

Electronii, rotindu-se în jurul nucleului, au după mecanica cuantică sau ondulatorie atât proprietăţi de particulă cât şi proprietăţi de undă, ceea ce le conferă anumite funcţii numite funcţii de undă orbitale sau orbitali. Se poate deci spune că electronul ocupă un orbital[9].

Oamenii de ştiinţă adevăraţi, înţelegând că nimic nu este supus întâmplării, nici chiar la nivel atomic şi molecular, au afirmat (tacit sau în scris) existenţa unei Raţiuni Supreme, existenţa lui Dumnezeu-Creatorul[10].

Desigur, astăzi, la început de secol XXI, oamenii de ştiinţă se pot bucura de noi şi de noi date ştiinţifice, pe care le folosesc cu dărnicie spre folosul întregii umanităţi, chiar dacă de multe ori ei uită de adevărata menirea a omului pe pământ.

Tot ca rezultat al descoperii legilor fizicii moderne este şi constatarea, potrivit căreia, materia are tendinţa de a trece de la ordine la dezordine, principiul entropiei[11].

De la această influenţă distrugătoare nu se poate sustrage nici organismul uman, care, în felul acesta, cunoaşte moartea. Încercând să extragă ordine[12], hrănindu-se

cu materii organice extrem de bine ordonate, creştinul ortodox acceptă cu bucurie duhovnicească alimentele fixate de Biserică în timpul postului creştin; conştient fiind că jertfa adusă în faţa Creatorului constituie şi un antidot împotriva acestei mari dezordini universale, rod al neascultării primilor oameni.

Cu toate acestea, Biserica continuă să înveţe pe credincioşii săi, şi astăzi, că: „izvorul energiei în lume nu poate fi decât un principiu în afară de lume, supranatural, care este atât cauza, cât şi ţinta creaturilor”[13].

La întrebarea: Ce este viaţa? Un mare om de ştiinţă a răspuns: „Spirit şi materie!” Cu alte cuvinte: Dumnezeu Întrupat în Persoana Fiului, Iisus Hristos.

*

* *

Are omul posibilitatea să aleagă între viaţă şi moarte? Sau această posibilitate de a alege a fost dată numai Protopărinţilor, Adam şi Eva? De ce au ales ei moartea? La această ultimă întrebare au încercat să răspundă: teologi, medici, filozofi, savanţi, oameni de rând etc., dar nici unul nu a putut să dea un răspuns mulţumitor. Astăzi, ca şi acum câteva mii de ani, rămân valabile cuvintele Domnului Dumnezeu spuse primilor oameni: „Căci pământ eşti şi în pământ te vei întoarce” (Facerea 3, 19).

Dar să încercăm să înţelegem ce este moartea din perspectiva unui creştin ortodox contemporan cu noi şi practicant al cultului instituit de Biserică.

Pentru el, moartea este momentul despărţirii sufletului de trup. Inevitabilă, moartea este acceptată în funcţie de felul în care îşi desfăşoară viaţa de zi cu zi. Pentru cel bogat, moartea are o imagine îngrozitoare: pierderea pen-

tru totdeauna a bunurilor ce le deţine. „Nu mai plânge!, le răspunde Mântuitorul Hristos. Ce ştii Tu?, răspunde cel bogat. Tu nu ai durerea pe care o am eu. Tu nu simţi durerea pe care o simt eu. Ţie Ţi-e uşor să zici: Nu mai plânge! Dar mie nu mi-e uşor să nu mai plâng”[14].

Pentru oamenii ţintuiţi la patul suferinţei, de multe ori, moartea înseamnă eliberare; dar nu o mântuire venită de Sus. Aceşti bolnavi sunt cei care astăzi acceptă eutanasia şi nesocotesc planul de mântuire al neamului omenesc.

Mulţi dintre oamenii cu stare materială bună recurg, pentru a amâna ziua morţii – la transplantul de organe. „Biserica – zice Înaltul Bartolomeu Anania – poate să-şi dea acceptul asupra prelevării unui organ sau altuia.

Se poate admite transplantul de organe, cu excepţia celor care ar altera identitatea individului. Mă refer la transplantul de creier – imposibil totuşi, din punct de vedere medical, odată ce creierul este inactiv şi se constată aceasta prin constatarea morţii cerebrale – şi la transplantul organelor respective. Acestea pot implica o alterare a conştiinţei de sine”[15].

Creştinului ortodox de astăzi, Întruparea şi Învierea lui Hristos, îi dă din nou posibilitatea să aleagă între moarte şi viaţă. Cum? Dând Domnului Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu (Mc. 12, 17); adică: să răspundă prezent la chemarea sfântă, printr-o credinţă trează şi fapte bune, ca astfel să rămână nemuritor întru Iisus Hristos, dincolo de moarte. Iată ce ne învaţă Sfântul Ioan Damaschin despre învierea noastră: „Credem şi în învierea morţilor. Căci în adevăr va fi, va fi învierea morţilor. Iar când spune înviere, spunem învierea corpurilor, deoarece învierea este starea de a doua a celui căzut. Sufletele, însă,

pentru că sunt nemuritoare, cum vor învia? Dacă moartea se defineşte ca o despărţire a sufletului de corp, negreşit că învierea este iarăşi unirea sufletului şi a trupului şi a doua stare a vieţuitoarei care s-a descompus şi a căzut. Prin urmare, însuşi corpul coruptibil şi descompus, însuşi va învia incoruptibil. Căci nu este neputincios cel care la început a făcut corpul din ţărâna pământului şi care s-a descompus şi s-a întors iarăşi în pământul din care a fost luat, nu este neputincios să-l învieze din nou, potrivit hotărârii Creatorului”[16].

Considerată ca prim scop al vieţii pământeşti, lumea de dincolo trebuie aşteptată cu seninătate; chiar dacă momentul morţii continuă să aducă lacrimi şi în ochii perfizi ai omului secolului XXI.

*

* *

Iadul pentru totdeauna? Pentru unii, da! Pentru alţii, nu! Cu toate acestea, şi unii şi ceilalţi, acolo, în cimitir, într-un sicriu, aşteaptă Parusia, a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos. Ne spune acest adevăr Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Romani: „Fiul lui Dumnezeu a primit ca om patimile vremii de acum, sau ale morţii de bună voie, pentru a se ridica la slava, sau biruirea acestora. Iar de ne însuşim şi noi, cu răbdare şi cu credinţă în El, patimile Lui, ne vom împărtăşi şi noi de slava Lui în veşnicia viitoare. Căci, prin această pătimire cu Hristos devenim şi noi fii ai lui Dumnezeu împreună cu El, deci şi moştenitori ai puterii Lui, nemaifiind robi. Şi aceste pătimiri sunt prea mici faţă de marea slavă la care vom ajunge prin ele. Şi dacă suntem fii, suntem şi moştenitori ai lui dumnezeu şi împreună ne şi slăvim. Căci socotesc că

pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi (Rom. 8, 17-18). Şi în acest caz cum rămâne cu cei care îşi desconsideră trupul după moarte, acceptând flăcările crematoriului? Acel om nu vrea să-L aştepte (şi în trup) pe Iisus, respingând virtutea nădejdii într-o viaţă viitoare, creştină, deşi Parusia Domnului rămâne un adevăr şi pentru cei care nu cred într-o viaţă viitoare[17].

Biserica Ortodoxă, preţuind hrana spirituală a celor repauzaţi în numele Sfintei Treimi, a încetăţenit în cadrul cultului văzut ierurgi, precum: înmormântarea şi parastasul, pomenirile, moşii de iarnă sau de vară.

Iată cum surprinde un teolog român cultul morţilor în Biserica Ortodoxă: „Ca membri ai aceleiaşi familii, cei vii nu au numai posibilitatea, ci şi datoria de a se ruga pentru cei morţi (Comp. Ioan 14, 13; Efes. 6, 18; I Tim. 2, 1), pentru că aceste rugăciuni sunt necesare şi folositoare morţilor (I Tes. 4, 13; I Cor. 15, 19; Evrei 13, 7; I Ioan 5, 16) (…)

Biserica Ortodoxă a introdus în cultul ei şi pomeniri generale, ale tuturor morţilor, pe care le-a fixat în anumite zile din cursul anului bisericesc, spre a aminti periodic credincioşilor ei despre datoria pe care o au de a nu da uitării pe cei morţi şi de a-şi aduce aminte de moarte şi de judecata viitoare, spre a-şi îndrepta viaţa”[18].

Astfel trebuie să înţeleagă creştinul ortodox de astăzi importanţa parastasului pentru cel trecut la cele veşnice. Ierurgia amintită nu este o aducere aminte a faptelor vieţii şi al chipului celui decedat (nu în primul rând!), ci este o rugăciune înălţată către Domnul de către cei în viaţă, pentru a fi iertat răposatul.

Că Domnul Dumnezeu îi va uşura chinurile sau nu, că-l va scoate din întuneric la lumină, rămâne o taină pentru cei care au săvârşit parastasul; dar să nu uităm: „că ceea ce la oameni este cu neputinţă, la Dumnezeu însă toate sunt cu putinţă" (Mt. 19, 26).

*

* *

Cinstirea sfintelor moaşte este susţinută de credinţa, potrivit căreia, există o legătură specială între sufletul unui sfânt şi osemintele sau moaştele sale.

Biserica ortodoxă învaţă[19] adevărul creştin cu privire la sălăşluirea sufletului în trup, rămânând continuu unit cu corpul celui adormit întru Domnul; într-o continuă comuniune hristică, ca un pogorământ divin şi din iubire pentru sfânt. Aşa se menţine în moaştele sfântului respectiv o putere dumnezeiască, care determină pe creştinul ortodox să se considere în legătură personală cu sfântul; cu cel care a fost om ca şi el, dar care şi-a desăvârşit viaţa cea întru Hristos, prin harul primit de Sus, prin credinţa cea adevărată şi fapte bune de sfânt. Învăţătură aflată şi la Dionisie în lucrarea „Ierarhia cerească, III, 1: „Frumuseţea ce se cuvine lui Dumnezeu, întrucât este ceva simplu, bun, desăvârşit, nu are nici un fel de amestec nepotrivit, ci ea comunică din propria-i lumină fiecăruia după vrednicia sa şi-l desăvârşeşte prin taina cea dumnezeiască, transformând în chip armonios pe fiii perfecţiunii, potrivit cu felul ei neschimbător"[20].

Prefigurarea puterii cu care sunt înzestrate sfintele moaşte o aflăm şi în Vechiul Testament. În Cartea a IV-a Regilor citim: „Omul s-a atins de oasele lui Elisei şi a înviat, şi s-a sculat pe picioarele sale"; sau: „Iosia a zis:

„Lăsaţi-l în pace; nimeni să nu atingă oasele lui. Şi au păstrat oasele lui şi oasele proorocului care venise din Samaria" (IV Regi 23, 18).

În acest sens înţelegem determinarea cu care unii teologi ortodocşi afirmă, bazându-se pe referatul biblic, faptul că: „Marile religii s-au născut în tinda sinagogii" şi că „trebuie să revenim la casa comună a lui Avraam"[21]; „pentru că mântuirea din iudei este" (Ioan 4, 22).

Cu toate acestea trebuie să spunem că cinstirea sfintelor moaşte – „temple însufleţite ale lui Dumnezeu" – a început numai după ce primii creştini martirizaţi pentru credinţa lor au fost cinstiţi ca „prieteni ai lui Hristos".

Spre exemplificare redăm un pasaj din epistola Bisericii din Goţia către Biserica din Capadocia, scrisă cu prilejul mutării moaştelor sfântului Sava (sec. IV): „… După aceea, cei ce-l omorâseră, scoţându-l din apă, l-au lăsat neîngropat şi s-au dus. Dar nici câine, nici vreun animal sălbatic, nu s-a atins de el, ci a fost ridicat prin mâna fraţilor şi trupul a fost înmormântat. Pe acesta, Iunius Soranus, prea strălucitul duce al Scythiei, cinstind pe Domnul, trimiţând oameni vrednici de încredere, l-a transportat din ţinutul barbar în Romania. Şi hărăzind patriei sale un dar de preţ şi rod glorios al credinţei, la trimis în Capadocia"[22]; acolo unde păstorea Sfântul Vasile cel Mare.

În acest fel ne explicăm de ce în Biserica primelor secole Sfânta Liturghie era săvârşită pe mormintele martirilor, iar astăzi, această dumnezeiască slujbă, nu se poate oficia fără antimisul care conţine părticele de sfinte moaşte[23].

Prin practicarea virtuţilor creştine: dragostea, credinţa, nădejdea, sfinţii ajung şi astăzi la nestricăciunea pe care a avut-o Adam şi Eva înainte căderii în păcatul neas-

cultării: „Şi a privit Dumnezeu toate câte a făcut şi iată erau bune foarte. Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua a şasea" (Facerea 1, 31).

Revolta făpturii împotriva Creatorului – păcatul –, separă pe om de Dumnezeu, sursa vieţii întregi, precum zice Însuşi Mântuitorul Hristos: „Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecele lui" (In. 7, 38).

*

* *

Menţinerea osemintelor sfinţilor în stare de nestricăciune este o mărturie a vieţii noastre viitoare, a felului în care se vor prezenta trupurile credincioşilor după înviere. Pentru că a zis Domnul Iisus Hristos: „Eu sunt învierea şi viaţa şi cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi" (In. 11, 25).

De aceea putem afirma cu certitudine: cinstind moaştele sfinţilor, adorăm pe Dumnezeu!

XIX
DE CE AŞTEAPTĂ DUMNEZEU RUGĂCIUNEA NOASTRĂ?

De ce nu ne ajută Dumnezeu fără să aştepte chemarea noastră?

De ce trebuie să facem rugăciuni de cerere, de mulţumire şi de preamărie către Dumnezeu?

Iată doar două întrebări care frământă pe necredinciosul şi chiar pe credinciosul zilelor noastre!

Rugăciunea, după cum se ştie, este vorbirea cu Dumnezeu în taină sau cu glas tare; în genunchi sau în picioare; bolnav fiind sau sănătos. Tot omul simte nevoia să vorbească cu Dumnezeu, să-i spună Tatălui Ceresc nevoile şi bucuriile lui; să-I mulţumească pentru cele bune, cât şi pentru cele rele; pentru că la Dumnezeu nu există limită de bun sau de rău: El fiind Eternitatea, începutul şi sfârşitul, Alfa şi Omega: „Eu sunt Alfa şi Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul" (Apoc. 1, 8).

Prin Întruparea şi Înălţarea la cer (cu Trupul) a Mântuitorului Hristos, omul – firea umană – s-a îndumnezeit după har, credinciosul având posibilitatea să decidă singur, să aleagă între bine şi rău, între frumos şi urât (In. 8, 34-36).

Dumnezeu, Binele absolut, lasă libertate omului să decidă asupra propriei sale persoane şi asupra creaţiei, fără să intervină în hotărârea acestuia. Pentru ca Domnul Dumnezeu să se facă prezent în viaţa cuiva, trebuie să fie chemat. Cum? Cu ajutorul rugăciunii!

„Ca exerciţiu de îndumnezeire sau spiritualizare a omului – scrie Tomas Spidlik –, rugăciunea e mai mult decât un ajutor eficace: ea este mijlocul prin excelenţă al mântuirii noastre. Precum cel mai de preţ dintre toate simţurile e vederea, aşa cea mai dumnezeiască dintre toate virtuţile este rugăciunea, scria Ava Evagrie. Când pune stăpânire pe om – notează Sfântul Ignatie Brianceaninov –, rugăciunea îl transformă treptat, îl face duhovnicesc ca urmare a unirii sale cu Duhul Sfânt”[1].

Rugăciunea rostită, fie în cadrul cultului divin public, fie ca rugăciunea particulară, poate fi auzită de Dumnezeu. Că rugăciunea, chemarea noastră, ajunge la Domnul Dumnezeu sau nu ajunge, depinde tot de cel care se roagă, depinde de credinţa lui în Iisus Hristos, în Sfânta Treime, depinde de fapta lui în faţa Creatorului şi faţă de semeni. Când toate acestea curg spre Tatăl nostru Cel Ceresc, harul, energia necreată, începe să lumineze sufletul şi trupul rugătorului.

Doamne fii cu noi, auzi chemarea noastră, auzi glasul meu ce Te cheamă odată cu regele – profet David:

„Auzi, Dumnezeule, cererea mea,
ia aminte la rugăciunea mea!

De la marginile pământului către Tine am strigat;
când s-a mâhnit inima mea, pe piatră m-ai înălţat.

Povăţuitu-m-ai, că ai fost nădejdea mea, turn de tărie în faţa vrăjmaşului.
Locui-voi în lăcaşul Tău de veci
acoperi-mă-voi cu acoperământul aripilor Tale,

Că Tu, Dumnezeule, ai auzit rugăciunile mele;
dat-ai moştenire celor ce se tem de numele Tău.

Zile la zilele împăratului adaugă,
anii lui din neam în neam.

Rămâne-va în veac înaintea lui Dumnezeu;
Milă şi adevărul va păzi.

Aşa voi cânta numele Tău în veacul veacului,
ca să împlinesc făgăduinţele mele zi de zi" (Ps. 60)

*

* *

Cel care se roagă, vorbeşte cu Dumnezeu, simte prezenţa divină în sufletul lui. Şi acest fapt se datorează puterii rugăciunii. Puterea rugăciunii fiind mai mare decât legile naturale fizice, ca legile esenţei. E mai mare pentru că se adresează lui Dumnezeu cel personal şi nu omului[2].

Şi descântecul are o putere anume. Ea constă în forţa mai mare a unei părţi a esenţei asupra puterii altei părţi[3].

Atunci când ţiganca descântă, prin formule oculte şi licoare, ea intră în legătură cu energia lucrătoare a individului descântat, căutând să domine voinţa de acţiune a respectivului, ajutată de (de cele mai multe ori) diavol. Pentru că numai diavolul acaparează, stăpâneşte, impune, face din cel posedat un sclav lipsit de libertatea dată de Dumnezeu omului prin actul creaţiei, după cum citim în Sfânta Scriptură: „Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l supuneţi, şi stă-

pâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul! (Facerea 1, 28).

Pentru a rupe aceste lanţuri ale diavolului este nevoie de rugăciunea particulară, cumulată cu rugăciunea Bisericii, prin preotul slujitor. Dumnezeu fiind „esenţa" supremă, prezentă în tot şi în toate, fără însă a se identifica cu creatura (creaţia), ascultă cererea noastră[4] şi restabileşte armonia, echilibrul trupesc şi sufletesc. Astfel omul posedat primeşte pacea lui Hristos, după cuvântul Mântuitorului: „… cărora le veţi ierta păcatele le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (In. 20, 21-23); putere harică primită de preotul ortodox direct de la Sfinţii Apostoli – prin succesiune apostolică[5] –, prin punerea mâinilor de către episcop peste capul celui consacrat sfântului altar.

*

* *

La ce foloseşte rugăciunea credinciosului ortodox?

Pentru creştinul ortodox, Domnul Iisus Hristos este modelul omului perfect, fără de păcat (impecabilitatea Mântuitorului), pe care trebuie să-L urmeze zi de zi, atât în cuvânt, cât şi în faptă. Citez: „Lipsa păcatului strămoşesc în Iisus Hristos o mărturiseşte Revelaţia divină prin cuvintele îngerului spuse Fecioarei, anume că „Sfântul care Se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema" (Luc. 1, 35), Cel ce „în trup a osândit păcatul" (Rom. 8, 3)[6]. Dacă este aşa, atunci trebuie să ne rugăm: acasă şi în Biserică, făcând semnul sfintei cruci, cerând Sfintei Treimi, asemenea Domnului Iisus Hristos: „Eu pentru aceştia Mă rog; nu pentru lume Mă rog, ci pentru cei care Mi i-ai dat, că ai Tăi sunt" (In. 17, 9), noi, oameni ai secolului XXI.

De multe ori însă, profanul, viaţa de zi cu zi, ne priveză de timpul curat al singurătăţii, atât de necesar fiecăruia dintre noi, pentru a ne retrage simţirea, raţiunea şi voinţa în spaţiu sacru al spiritului nostru, ca astfel să putem intra (prin rugăciune) în comuniune cu Dumnezeu. Metoda atribuită Sfântului Simeon Noul Teolog descrie astfel apropierea de Dumnezeu în timpul rugăciunii particulare: „Apoi, şezând într-o chilie liniştită şi într-un colţ retras, ia aminte să faci ceea ce îţi spun: închide uşa şi ridică-ţi mintea de la toate ce e deşert şi vremelnic. Apoi întoarceţi partea de jos a obrazului tău, sau barba ta spre pieptul tău, ca să iei aminte cu mintea ta şi cu ochii tăi sensibili la tine însuţi. Şi ţine puţin respiraţia ta, ca să ţii şi mintea şi să afli locul unde este inima ta şi acolo să fie în întregime şi mintea ta. La început vei afla un întuneric şi o grosime de nestrăbătut. Dar stăruind şi făcând acest lucru ziua şi noaptea, vei afla, o minune, o bucurie nesfârşită. Căci îndată ce află mintea locul inimii, vede ceea ce nu crede. Vede văzduhul ce se află în mijlocul inimii şi se vede pe sine în întregime luminoasă şi plină de puterea de deosebire. Şi de aici înainte, îndată ce mijeşte un gând, încă înainte de a se alcătui şi de a lua chip îl izgoneşte cu chemarea lui Iisus Hristos şi-l face să se mistuie. De acum mintea, în ciuda ei pe draci, ridică împotriva lor mânia cea după fire şi îi loveşte, izgonind pe aceşti vrăjmaşi cunoscuţi cu mintea (inteligibili-spirituali). Celelalte le vei învăţa, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin păzirea minţii, ţinând pe Iisus în inimă. Căci şezi, zice, în chilia ta şi aceasta te va învăţa pe tine toate”[7].

Omul care nu se roagă, adică nu cere, nu mulţumeşte Creatorului şi nu slăveşte pe Dumnezeu, este un individ

debusolat, fără suport spiritual şi oricând expus căderii definitive.

*

* *

Rugăciunea curată şi nematerială se face atunci când citim Sfânta Scriptură (Biblia!). Imboldurile trupeşti se destramă, se topesc de căldura sufletului şi rănile inimii se vindecă. Undelemnul care menţine flacăra neagră a păcatului seacă atunci când creştinul se roagă cu luare aminte, în Duh de viaţă făcător. Nimic din ce este cunoscut în această lume nu umileşte (nu smereşte) mai mult pe omul credincios, decât lacrima mângâiată de bucuria căinţei în plină ispită. Şi această umilinţă este sfântă, pentru că izvorăşte din cuvântul Sfintelor Scripturi şi este luminată de lumina Duhului strălucitor.

„Curăţiţi aluatul cel vechi, ca să fiţi frământătură nouă precum şi sunteţi fără aluat; căci Paştile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi.

De aceea să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutăţii şi al vicleşugului, ci cu azimele curăţiei şi ale adevărului".

Să psalmodiem pe Dumnezeu cu cântece de alăută, lăsând sufletul să fie răpit în văzduhul luminos al frumuseţii îngerilor. Să ne lăsăm mistuiţi de dorinţa apropierii de potirul tainic, în care Trupul Sfânt şi Sângele Adevărat al Fiului se mistuie în durere, sub dogoarea rătăcirilor noastre. Gustul acestor „bunătăţi cereşti" aduce miere pe buzele crăpate de păcat, iar hrana trupului nostru se transformă în mană cerească.

Zadarnic se osteneşte necredinciosul să înmulţească pâinile; stearpă rămâne rugăciunea lui şi rodul Duhului nu se coace în el.

Luaţi aminte, să luăm aminte!, căci satana luptă să pună stăpânire pe această lume de puţini credincioşi. Ştergând din mintea noastră dulceaţa amară a păcatului, vom simţi în inimă gustul rugăciunii şi ne vom sătura de roadele ei.

Să ne aducem aminte de Bunul Dumnezeu, stăruind în rugăciune, trezind conştiinţa amorţită de lucruri deşarte, să cugetăm limpede la clipa mântuirii noastre, citind Sfintele Scripturi.

*

* *

Cununa vieţii o putem obţine prin chemarea numelui Mântuitorului: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă[8], Singurul care ne poate face să înţelegem cine suntem – acum la început de secol XXI – şi de ce anume avem (noi) nevoie[9].

XX
NU ORICE CUVÂNT ASCULTĂ DOMNUL!

Particularităţi ale ortodoxiei române

Nu orice cuvânt ascultă Domnul! Chemarea noastră trebuie să fie exprimată prin cuvinte pure; prin acele cuvinte folosite de Adam şi Eva în dialogul lor cu Creatorul, înainte de căderea în păcatul neascultării.

În relaţia lui cu Dumnezeul cel Adevărat, Dumnezeul lui Avraam, poporul biblic a purtat acest dialog divino-uman mii de ani, şi-l mai poartă şi astăzi! Rămâne însă exemplară pentru noi, credincioşii ortodocşi ai secolului XXI, chemarea lui Iacov:

„Dumnezeul tatălui meu Avraam şi Dumnezeul tatălui meu Isaac, Doamne, Tu, Cel ce mi-ai zis: Întoarce-te în ţara ta de naştere, şi Eu îşi voi face bine,

Nu sunt vrednic de toate îndurările Tale şi de toate binefacerile ce mi-ai arătat mie, robul Tău, că numai cu toiagul am trecut deunăzi Iordanul acesta, iar acum am două tabere;

Izbăveşte-mă dar din mâna fratelui meu, din mâna lui Isav, căci mă tem de el, ca nu cumva să vină şi să mă omoare pe mine şi pe aceste mame cu copii.

Căci Tu ai zis: Îţi voi face bine şi voi înmulţi neamul tău ca nisipul mării, cât nu se va putea număra din pricina mulţimii" (Facerea 32, 9-12).

După milenii scurse în aşteptarea lui Mesia: Fiul şi Domnul lui David, Cel născut la „plinirea vremii"; El, Fiul Omului, se ruga pentru iertarea fraţilor care-L răstignise: „Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (Luc. 23, 34).

De data aceasta Fratele nu a mai fost iertat. Trebuiau să se împlinească scripturile; hotărârea fusese luată de Sus (In. 19, 11). Că rugăciunea lui Iisus a fost primită, mărturie rămâne înfiinţarea statului Israel. Ce reprezintă pentru Dumnezeu două mii de ani în planul de mântuire a neamului omenesc? O legătură în plus cu poporul Său!

*

* *

„Nimic nu cinstesc oamenii mai mult decât cuvântul. Aşa de puternic este cuvântul, că printr-însul şi prin mulţumire slujim lui Dumnezeu; iar folosind cuvânt netrebnic sau cu sunet urât ne osândim sufletul" (Sf. Antonie cel Mare)[*].

Cred că Sfinţii români au vorbit cea mai curată limbă română. La ei vorbea sufletul şi cuvântul lor se întrupa într-o dulceaţă a mirului sfinţit în Joia Mare. Cuvântul lor era trăire; se simţea în el mireasma fumului de tămâie şi blânda lumină a taborului. Iubirea curgea de pe buzele sfinţilor trăitori odată cu cuvântul rostit în limba română. Numai acum, după ce sfinţii români au împărtăşit gândurile unui neam de păstori, Tatălui Ceresc; numai acum limba română urma (ne-cronologic) limbilor sacre: limba ebraică, limba greacă şi limba latină. Botezul acesta a atras după sine căutarea Edenului pierdut, prin rugăciuni spuse într-o limbă creştină, îndumnezeită după har şi împreună-lucrătoare după dar, limba română.

În lupta lor teandrică, Sfinţii români au purificat limba română de toată zgura rezultată în urma contactului cu limbile popoarelor păgâne.

Sfântul român n-a folosit cuvântul pentru a face pe cineva să sufere, sfântul n-a folosit propoziţii şi fraze alambicate, atunci când, în rugăciune, vorbea cu Dumnezeu; el a căutat tot timpul cele mai sublime cuvinte ale limbii române! De ce? Pentru că sfântul român vorbea cu Creatorul universului şi nicidecum cu un învăţat al timpului său. De aceea, pentru noi cei de rând, sfântul rămâne un făuritor de limbă română şlefuită de prezenţa divină.

În viaţa lor de zi cu zi, sfinţii români s-au comportat după cum le era vorba, limba română, adică: curată, plină de sevă creştină şi în acelaşi timp, tămăduitoare.

Sfinţi români, precum: Antim Ivireanul, Calinic de la Cernica şi Antonie de la Iezer, ne îmbie cu o limbă română (vorbită) ce izvorăşte din Cuvântul lui Dumnezeu, din Sfânta Scriptură, căci, „unde nu este cu putinţă oamenilor, este cu putinţă lui Dumnezeu”, şi acest fapt îl dovedeşte cu prisosinţă perenitatea peste veacuri a limbii române.

De aceea neamul românesc are încă nevoie de sfinţi, pentru ca prin ei, limba din care s-a împărtăşit Mihai Eminescu să strălucească continuu printre luceferii limbilor moderne, dar într-o Europă unită şi călăuzită de Adevăr.

XXI
A AJUNGE LA ASEMĂNAREA CU DUMNEZEU

A ajunge la asemănarea cu Dumnezeu, a fi bun, drept, a avea toate virtuţile teologice: credinţa, dragostea, nădejdea, trebuie cooperare (teandrică) cu Creatorul; silinţele ce se cer din partea noastră. Omorârea păcatului şi întărirea firii este nevoinţa spre mântuire[1]. Păcatul vorbeşte, face pe om sclav, libertatea lui devine dependentă de viciul respectiv. Totuşi, tentaţia (ispita) este mare… Cum să nu lupte omul prin orice mijloace pentru a se îmbogăţi? Dacă este cinstit cu el însuşi şi cu aproapele, rămâne sărac (aşa se zice!) şi suferinţa îi apasă conştiinţa nepătată. Dacă fură şi se îmbogăţeşte lumea este a lui… (Oare?). Are bogăţii fără de număr şi tot ce-i omenesc nu-i va rămâne străin. Cu toate acestea, Domnul Iisus Hristos ne cere să fim asemenea Lui: fără de păcat!, după cum ne spune şi Sfântul Apostol Pavel: „Căci pe El, Care n-a cunoscut păcatul, L-a făcut pentru noi păcat, ca să dobândim, întru El, dreptatea lui Dumnezeu” (II Cor. 5, 21). Oare dacă posedăm bunurile materiale ne îndepărtăm de Dumnezeu cu gândul şi fapta? Oare numai săracii se pot apropia de Hristos?

Precum bogatul se „lipeşte” de bogăţia lui, aşa şi săracul se poate „lipi” de sărăcia lui, fără ca nici unul dintre cei doi să mai gândească la prezenţa Domnului Dumnezeu în lume.

Atunci când omului îi lipseşte ceva, el cere la aproapele, iar dacă are tot ce-i trebuie – cum este omul bogat –, ignoră pe cei din jurul lui; nici nu le dă, nici nu le cere. Mai mult, având tot ce-i lumesc, bogatul consideră inutilă rugăciunea către Dumnezeu, Greu!… Spre aducere aminte, redăm textul din Sfânta Scriptură cu privire la primejdiile bogăţiei: „Şi l-a întrebat un dregător, zicând: Bunule Învăţător, ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci?

Iar Iisus i-a zis: Pentru ce Mă numeşti bun? Nimeni nu este bun, decât unul Dumnezeu.

Ştii poruncile: Să nu săvârşeşti adulter, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturiseşti strâmb, cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta.

Iar el a zis: Toate acestea le-am păzit din tinereţile mele.

Auzind, Iisus i-a zis: Încă una îţi lipseşte: Vinde toate câte ai şi le împarte săracilor, şi vei avea comoară în ceruri; şi vino de urmează Mie".

Iar el, auzind aceasta, s-a întristat, căci era foarte bogat.

Şi văzându-l întristat, Iisus a zis: Cât de greu vor intra cei ce au averi în împărăţia lui Dumnezeu! (…)

Zis-au cei ce ascultau: Şi cine poate să se mântuiască?

Iar El a zis: Cele ce sunt cu neputinţă la oameni sunt cu putinţă la Dumnezeu" (Luc. 18, 18-27).

Din întâlnirea Mântuitorului Hristos cu tânărul bogat, noi, fii ai secolului XXI, trebuie să înţelegem că Dumnezeu ne învaţă să gustăm din viaţa pământeană, trăită de Adam şi Eva în grădina Eden, înaintea căderii lor în păcatul neascultării. Acolo, în grădina Domnului, viaţa

Protopărinţilor era comuniune, iubire nesfârşită, fericire fără de moarte, şi toate se petreceau faţă către faţă cu Dumnezeu Creatorul. (Facere 2, 8 ş.u.).

După alungarea din rai (Facerea 3, 23, 24), Omul şi-a clădit o grădină artificială şi o viaţă artificială, căutând să găsească (în clipa plăcerii efemere) lipsa prezenţei lui Dumnezeu din viaţa lui. Totdeauna i-a fost greu omului să renunţe la ceea ce îl îndepărta de Creator. Această comportare îi aducea o falsă libertate, îl îndepărta de el însuşi, de părticica divină sădită în el, de propria-i conştiinţă. Acelaşi lucru se întâmplă şi astăzi. Drumul de reîntoarcere în Paradis, în Paradisul Ceresc, este închis de tot ceea ce ne subjugă libertatea: prezenţa păcatului! Cel care ne-a arătat, cu propria Sa Viaţă, Calea şi Adevărul (In. 14, 6) a fost şi este şi va fi, Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat.

Ce vrea El? Cum?! Omul secolului XXI să renunţe la plăcere de dragul Lui? Da! Asta vrea Iisus de la noi.

Când omul ajunge să simtă prezenţa lui Dumnezeu în sufletul lui, plăcerea duhovnicească este covârşitoare; ea depăşeşte plăcerea efemeră a momentului[2]. Ceea ce sperie pe omul zilelor noastre este calea ce trebuie parcursă printre lianele păcatelor, pentru a ajunge la starea dumnezeiască, plină de har înălţător. Rugăciunea este antidotul care întăreşte credinţa omului prin pogorârea harului; iar credinţa în Dumnezeu aduce după sine fapta bună.

Mai aproape de om este plăcerea vieţii pământeşti; frumuseţea vieţii cereşti câştigându-se cu dăruire şi răbdare de mucenic. Numai cine iubeşte poate renunţa! „Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte (…) Dra-

gostea nu cade niciodată", zice Sfântul Apostol Pavel. (vezi I Cor. 13, 4 ş.u.)

Oare, pe acest pământ, omul v-a putea sluji la doi domni în acelaşi timp? Răspunsul l-a dat Iisus, spunând că nu putem sluji lui Dumnezeu şi lui Mamona: „căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui Mamona" (Mt. 6, 24).

Prin renunţarea la păcat, prin renunţarea la faptele care îi fac rău lui, sau aproapelui său, omul ar putea reclădi, pe pământul călcat de Iisus, al doilea Eden.

Ce frumos! Dar cât de greu.

*

* *

Lumină care arde. Totul e lumină care arde, dar focul e stins… „şi a văzut că rugul ardea, dar nu se mistuia" (Ieşire 3, 2).

Nu există lumină fără flăcări şi nici întuneric neluminat. Iadul este întunecat de conştiinţe sumbre şi lipsite de mângâiere divină. Cu cât scânteia eului profund aprinde paiele vieţii interioare, cu atât mai mult figura celui curat apare transfigurată şi plină de încredere.

Dacă soarele ne aruncă raze de lumină, este pentru că el se scaldă într-o baie de foc. Cu razele lui purifică totul, dar el arde continuu şi se mistuie tăcut…

Pe muntele Tabor, Iisus, „luând cu Sine pe Petru şi pe Ioan şi pe Iacov, S-a suit pe munte, ca să Se roage.

Şi pe când Se ruga El, chipul feţei Sale s-a făcut altul şi îmbrăcămintea Lui albă strălucitoare" (Luc. 9, 28, 29).

Iisus lumina şi nu se mistuia; era asemenea rugului aprins văzut de Moise în pustie. Lumină fără foc şi foc fără lumină.

Ochiul nostru este sensibil la photoni. De aceea spunem că cei din gheenă nu pot vedea pe Dumnezeu; ei sunt acoperiţi de întuneric.

Omule al secolului XXI, aprinde candela din suflet şi nu te lăsa mistuit de focul păcatului. Să apară pe chipul tău, chipul Domnului Iisus Hristos de pe muntele Tabor. Adună grăunte cu grăunte harul Tatălui Ceresc şi fă să crească pâinea vieţii dospită în cuptorul credinţei tale. Nu o lăsa prea aproape de focul Eternităţii; rişti să devii neînţeles printre ai tăi. Aşa a păţit Iisus, Fiul Omului! Numai glasul Tatălui avea să aducă ucenicii cu faţa la pământ: „Tu eşti Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit" (Mc. 1, 10). Ucenicii s-au sculat şi odată cu ei omenirea în aşteptare.

Priviţi soarele şi vă întrebaţi: Cât va mai arde pentru a ne lumina?

Credeţi şi nu vă înspăimântaţi, pentru că Domnul Dumnezeu arde şi nu se mistuie.

*

* *

A fi mistic înseamnă a trăi în lumină; a lăsa întunericul să cadă în nefiinţă, absorbit de veşnicie. Imaginea clară a lumii desluşeşte clişeele negre ale universului aflat în repaus, pete mici de întuneric se aşază pe memorie şi acoperă porţile de intrare ale lumii. Numai gândul aleargă în voie printre razele de soare ceresc.

„Ai strălucit, Te-ai arătat lumina slavei, lumină neapropiată a fiinţei Tale, Mântuitorule – zice Simeon Noul Teolog – şi ai fulgerat un suflet întunecat sau, mai bine zis, care era întunecat din pricina păcatului (Ef. 5, 8) ca unul care pierduse frumuseţea lui naturală (…) Dar

celui care s-a învrednicit să Te vadă pururi, i s-a hărăzit cu adevărat o demnitate îngerească chiar dacă e legat de trup prin fire. Iar dacă ai primit să rămâi la el şi ai vrut mai înainte ca el să rămână întru Tine (In. 15, 4), atunci ai plinit economia Ta şi pe cel stricăcios l-ai făcut dumnezeu asemenea Ţie, Dumnezeule, Cel mai-înainte-fără-de-păcat, Care eşti prin fire împreună cu Dumnezeu Fiul şi Cuvântul Cel împreună-fără-de-început, Cel Născut de Tine (In. 1, 13), Care nu e separat de Tine mintal, ci e inseparabil de Tine în mod real”[3].

Pentru misticul aflat în extaz, întunericul dispare, Universul se deschide la prima atingere a Cerului cu puterea rugăciunii. Undele electromagnetice copleşesc ochiul muritor aflat în zonele profunde ale existenţei. De ce Dumnezeu este lumină? Cu siguranţă, pentru a sensibiliza retina ochiului celui care se uită şi nu vede.

Iată cum se ruga Sfântul Simeon, în chip mistic:

„Vino, Lumina cea adevărată,
Vino, Viaţa cea veşnică
Vino, Taina cea ascunsă
Vino, Comoara cu neputinţă de numit,
Vino, Lucrurile cu neputinţă de glăsuit,
Vino, Persoană cu neputinţă de înţeles,
Vino, Veselia cea nesfârşită.
Vino, Lumina ce neînserată,
Vino, Aşteptarea cea adevărată a tuturor celor ce vor să se mântuiască,
Vino, Scularea celor ce zac,
Vino, Învierea celor morţi,
Vino, Cel Puternic Care pururi pe toate le faci, le prefaci şi le schimbi numai prin voia Ta,

Vino, Cel cu totul nevăzut, nearătat şi nepipăit,
Vino, Cel ce pururi rămâi nemişcat şi în fiecare ceas
te mişti întreg şi vii la noi cei care zăcem în iad,
Cel ce eşti mai presus de toate cerurile (…)[4]

Ce orbi suntem, Doamne, şi câtă lumină cade pe noi! Trăim în întunericul somnului odihnitor, dar lipsiţi de speranţă. Suntem purtaţi de vis în locuri neumblate şi ne amăgim ca nişte copii abandonaţi… Nu putem vedea lumina taborică; ochiul inimii şi al minţii noastre a pierdut puterea de a vedea pe Dumnezeu. Centrul retinei noastre a fost afectat de păcat. O luptă continuă se dă acolo între întuneric şi lumină. Trăim o zi a întunericului, asemenea eclipselor de soare. De aceea ne ciocnim între noi, chiar şi în amiaza mare… Rămâne misticul, trăitorul întru Domnul, omul îmbrăcat cu lumina lui Hristos ca şi cu o haină. Faptele lui sunt dătătoare de lumină pentru cei din jur, căci spune Domnul Iisus Hristos": „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri" (Mt. 5, 16).

„Sălăşluieşte-Te – continuă Sfântul Simeon – Stăpâne, întru mine locuieşte şi rămâi nedespărţit şi neseparat până la sfârşit întru mine, robul Tău, Bunule, ca la ieşirea mea din lume şi după această ieşire şi eu să mă găsesc întru Tine, Bunule, şi să împărtăşesc împreună cu Tine, Dumnezeule Cel peste toate. Rămâi, Stăpâne, şi nu mă lăsa singur, ca atunci când vin vrăjmaşii mei, cei ce caută pururi sufletul meu şi să n-aibă o putere împotriva mea, văzându-Te pe Tine, Cel mai puternic decât toţi, şezând înăuntrul casei smeritului meu suflet".[5]

Lumină din Lumină; Lumină umbrită de întuneric pentru nefericiţi, dar Soare blând-arzător pentru sfinţi.

Doamne, Doamne, câtă lumină!; chiar dacă întunericul s-a rupt din soare.

*

* *

Încerc să golesc spiritul de întuneric prin asceză, exerciţiu, să-l golesc de tot ce-i pământesc; să nu mai am în suflet păcatul acestei lumi. Uşor, uşor să mă inunde harul necreat, divin; acel gol să devină plin de nemurire. Fiinţa mea să iasă mai pură, mai transfigurată, vrednică de apropierea Celui ce o înalţă spre suprema-i fericire.

„Şi aceasta, fiindcă ştiţi în ce timp ne găsim, căci este chiar ceasul să vă treziţi din somn, căci acum mântuirea este mai aproape de noi decât atunci când am crezut. Noaptea e pe sfârşite; ziua este aproape. Să lepădăm dar, lucrurile întunericului şi să ne îmbrăcăm cu armele luminii", ne atenţionează părinteşte Apostolul Neamurilor (Rom. 13, 11, 12).

Ca om al secolului meu încerc să ating fericirea supremă căutând să mă desprind de simţuri, de propria-mi persoană; sufletul să se purifice în Fiinţă, ca astfel să mă unesc cu Domnul, cu El să mă identific…

Ieşirea din sine, extazul mă face să devin panteist, uitând de mistica creştină, care, prin rugăciune, în stare de veghe, îmi revelează adevărul, chipul Tău din mine.

Şi rămân eu în persoană, precum S-a întrupat Iisus, Om şi Dumnezeu, deodată (după har!), pe pământul netocmit şi cu îngerii în ceruri.

*

* *

Fluturii se duc în flăcări pentru că nu cunosc puterea focului. Cu fiecare ramură arsă, pădurea pierde un arbore. În interiorul omului căutător aflarea adevărului arde ca un foc mistuitor. Cine poate lua cărbunii aprinşi în mână fără să se ardă? Cine poate rezista frumuseţii flăcărilor unui foc de tabără? Căzut în foc îţi pierzi identitatea şi fructul iubirii trăite se topeşte în flăcări. De aceea Dumnezeu nu este foc mistuitor, ci flăcări de viaţă. Focul dumnezeiesc transfigurează, sfinţeşte, nu omoară. Arderea fiilor lui Aron s-a datorat focului trimis din Cer, şi nu focului dumnezeiesc: „În vremea aceea cei doi fii ai lui Aron, Nadab şi Abiud, luându-şi fiecare cădelniţa sa, au pus în ea foc. Au turnat deasupra tămâie şi au adus înaintea Domnul foc străin, ce nu le poruncise Domnul.

Atunci a ieşti foc de la Domnul şi i-a mistuit şi au murit amândoi înaintea Domnului" (Levitic 10, 1-2).

Focul distruge omul odată cu păcatul ce-l poartă-n sânge; apa însă spală omul, stinge focul aprins de păcat; e ca şi cum îngerii Domnului ar proteja trupul penitentului cuprins de flăcări mistuitoare, afundându-l în apa sfinţită. Aşa face preotul ortodox când administrează taina sfântului Botez în numele Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh unui prunc care poartă în codul său genetic păcatul neascultării primilor oameni.

A trăi în foc fără să arzi şi a arde cuprins de flăcările focului care mocnesc în tine: iată diferenţa dintre gheenă şi paradis. Sfântul Simeon Noul Teologul redă astfel focul care mocneşte în interiorul sufletului: „Ce este taina cutremurătoare ce se săvârşeşte întru mine? Cuvântul nu poate

nicicum s-o exprime, nici mâna mea ticăloasă nu poate s-o scrie spre lauda şi slava (Fip. 1, 11) Celui mai presus de laudă, a Celui mai presus de cuvânt! Căci dacă cele săvârşite acum întru mine, desfrânatul (Lc. 15, 13), sunt cu neputinţă de grăit şi rostit, cum ar avea nevoie să primească laudă sau slavă de la noi Cel Care e Dăruitorul şi Făcătorul unora ca acestea? Spune-mi! Pentru că (…) cum nu va fi strălucit nici nu se va împărtăşi de lumina soarelui cel văzut de noi în lume: el luminează, nu este luminat, străluceşte, nu primeşte lumină, fiindcă are lumina pe care a primit-o dintru început de la Făcătorul tuturor”[6].

*

* *

De aceea trăirea mistică neagă existenţa clipelor care curg. Cu fiecare atingere a porţii eternităţii, soarele se aprinde şi lumina interioară a trăitorului vesteşte sublimul. Nimic din ce-i trecător nu se lasă gustat în starea de supremă detaşare a sufletului care priveşte spre Dumnezeu. Transfigurarea interioară coboară cerul pe pământ şi trăitorul se scaldă într-o baie a tăcerii eterne. Sfinţii – trăitori au prins clipa veşniciei în palme şi s-au culcat cu ea în somnul dumnezeiesc. De acolo, din racla de argint, lasă să le scape printre degetele sfinte mir de aloe pentru trecătorii ce stau în genunchi. De vor găsi lăcaşuri de închinare în sufletele tremurătoare ale penitenţilor, sfinţii vor poposi să cuprindă temporalitatea vieţii şi spaţiul limitat de atâtea covoare cereşti.

Un trăitor al celor sfinte simte fericirea clipei eterne[7], cum nu simte un om de rând, o viaţă întreagă, fericirea trecătoare. Aşa că: nu vă mai miraţi de ce sunt fericiţi sihaştri! Viaţa lor e un permanent dialog cu Dumnezeu. El îi ascultă şi atunci când se fac înţeleşi, clipa se opreşte,

Eternitatea coboară pe pământ. De aceea este venerat pământul călcat de sfinţii-trăitori![8]

„Iisus a văzut pe Natanael venind către El şi a zis despre el: Iată, cu adevărat, israelit în care nu este vicleşug.

Natanael I-a zis: De unde mă cunoşti? A răspuns Iisus şi i-a zis: Mai înainte de a te chema Filip, te-am văzut când erai sub smochin.

Răspunsu-I-a Natanael: Rabi, Tu eşti Fiul lui Dumnezeu, Tu eşti regele lui Israel" (In. 1, 47-49).

A alege, nu înseamnă a fi predestinat (vezi libertatea lui Iuda). Sufletele care se simt, se aproprie. Tot aşa s-a apropiat şi Natanael de Fiul Omului; eternitatea Domnezeului-Iisus se deşertase la Întrupare.

Trăitorul celor sfinte nu urcă la Ceruri, ci Cerul îi umple trupul cu lumină, transfigurându-l. De îndată ce a cunoscut lumina, întreg universul e al lui şi pe pământul călcat de el se scurg raze binefăcătoare de pace şi mângâierea Sfântului Duh nu încetează.

XXII
OMUL ESTE NEMURITOR PENTRU CĂ ARE ÎNTIPĂRIT ÎN EL CHIPUL LUI DUMNEZEU

Viaţa lasă totul să curgă: ninsori, visuri şi amintiri uitate. Din loc în loc o floare aminteşte că viaţa este aici, nu departe. Mari pasiuni clocotesc în venele celui dornic de a trăi pe acest pământ arid. Iubirea întăreşte viaţa, precum un medicament necesar bolnavului cronic. „Trupurile nu au nestricăciune prin sine, arată P.S. Irineu Slătineanu, nici chiar trupul lui Hristos nu era nestricăcios prin fire, ci datorită puterii Cuvântului[1]. Echilibrul trăirii interioare deznoadă enigma vieţii pe pământ. Zguduită de moarte, viaţa sare din floare în floare, fără a se ofili. Ea curge din cer fără încetare; acolo unde găseşte oameni înfometaţi după credinţă, inundă pământul şi întunericul nopţii dispare… Apare soarele cu ale lui raze şi gâzele încep să scormonească pământul murdar. O clipă de viaţă e necesară pentru un trăznet teribil, necugetat, lipsit de credinţă. E sinuciderea lăsată în voie de sfinţi, e plata trădării, e omul învins de un necunoscut satan. Dar unde este conştiinţa morală a sinucigaşului?

Prezentă în fiecare dintre noi, conştiinţa morală îl are ca autor pe Dumnezeu. Puterea noastră interioară, conştiinţa morală, ne ajută să deosebim binele de rău în viaţa noastră de zi cu zi. Chiar dacă ne naştem cu ea, obişnuinţa are influenţă asupra dezvoltării ulterioare a acesteia. Dar

„conştiinţa poate fi acoperită de întuneric, fiindcă ea nu este Dumnezeu, dar nu poate fi nimicită, fiindcă e de la Dumnezeu”.[2]

Când Dumnezeu a creat primii oameni, pe Adam şi Eva, conştiinţa morală a fost sădită în fiinţa umană ca normă proprie fiecărui individ, a moralităţii acestuia şi ca organ de executare a legii divine în univers[3].

Pentru ca legea divină morală să fie transpusă în viaţă de către credincios – în fapta bună –, preceptele morale divine trebuie să pătrundă în interiorul (sufletul) credinciosului respectiv; acolo unde sălăşlueşte conştiinţa morală.

Cât priveşte sinuciderea sau curmarea, oprirea sau stingerea făcliei vieţii, în mod conştient şi voluntar, nu este altceva, decât îndepărtarea de conştiinţa morală ce ţine seama de legea morală divină: „ca viaţă să avem”[4]. Sinuciderea fiind ruperea conştientă şi definitivă a relaţiei cu Creatorul; ea desfiinţează pentru totdeauna posibilitatea de a regreta, de a se pocăi pentru păcatul săvârşit.

Un diavol apare în togă de jude în faţa sinucigaşului şi apasă conştiinţa morală a lui; a celui care doarme în păcatul neascultării. Diavolul prinde cuţitul şi cu artă îl întinde pierdutului om cu suflet de fiară. Nu înfige pumnalul în vene, ci lasă tărie sinucigaşului să-şi lege frânghia de gât. În acel moment, alai de demoni, cu trâmbiţe şi alăute, conduc un om spre un Paradis nici când aflat; se spânzură, se înjunghie sau se otrăveşte: se sinucide sărmanul frământat de un mare păcat.

De cele mai multe ori, sinuciderea înseamnă ură, dezgust faţă de viaţa pământească; cauzele fiind multiple:

boală, viaţă dezordonată, secte, disperare etc.; omul respectiv făcând din eşecul momentului sensul vieţii lui.

Singur, uitat de propria-i conştiinţă, sinucigaşul se zbate în flăcări negre. Un singur gând îl detaşează de ceea ce este greu în viaţă, de disperare, sinuciderea blestemată. Ce păcat că Iuda s-a spânzurat! Se putea ierta pe sine însuşi, martor fiindu-i Dumnezeu. Dar „a plecat şi, ducându-se, s-a spânzurat" (Mt. 27, 5).

Şi pentru creştinul secolului nostru Domnul Iisus Hristos promite o viaţă bună ce se continuă şi dincolo de mormânt.

„Pentru noi, spune un ierarh român, Învierea Domnului depăşeşte tot ce-i omenesc. Ea ne-a adus pacea sufletească, dezlegarea de păcatul strămoşesc şi de greşelile noastre, a adus împăcarea cerului cu pământul, transformarea lumii într-o nouă concepţie faţă de natura înconjurătoare, de viaţă, realizarea unei noi societăţi, cu respect faţă de valorile superioare ale moralei creştine.

Oricine crede în Hristos este un om nou, un om viu şi plin de viaţă în Dumnezeu. Hristos este nădejdea noastră, viaţa noastră aici şi dincolo (I Tes. 5, 16)."[5]

Faptul că Mântuitorul Hristos a mers de bună voie la moarte, ne arată preţul dat de dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc; pentru ca noi (şi noi cei de astăzi) să trăim întru Hristos cel fără de moarte, veşnic.[6]

*

* *

Morala creştină nu este viaţă trecută în neant. Particulele firave de păcat topesc raza divină din creaţie. Imense consecinţe aduc omului clipele plăcerii necontrolate de sentimentul trainic al credinţei în Dumnezeu.

Binele trece pe lângă noi, asemenea Duhului în mişcare: de eşti curat comunici cu el, de nu, te îndepărtezi călcându-l în picioare. Binele este eterna aşteptare a creaturii de aş cunoaşte izvorul vieţii şi râul de apă vie care udă zi de zi a ei bucurie.

A renunţa la plăcerea autodistrugătoare este a lăsa raţiunii puterea de a ne convinge că suntem fiinţe raţionale capabile să bem din apa de viaţă dătătoare (In. 4, 4-42). „En effet-scrie în limba franceză un teolog român – ceux qui ont bu de cette eau-considérée, d'ailleurs, d'aprés les Saints Peres de l'Eglise comme étant le symbole de l'Esprit Saint, qui nettoie et vivafie tout homme – tous ont reçu la grâce sanctificatrice de la troisième personne de la Sainte Trinite. Une fois qu'il a bu l'eau vive du Christ, l'homme esclave de ses péchés devient libre; s'il était ignorant, il devient plin de sagesse pas de la sagesse de ce monde, mais de celle de la Croix de Jésus. Plus encore, certains parmi ceux qui ont persécuté Son Église, mai qui ont bu de l'eau vive du Christ, sont devenus ses disciples et les propagateurs de son Evangile, comme en témoigne la récente période des régimes communistes athées"[7].*

Nimic nu poate depăşi latura vie a binelui. Răul se fixează între bucurie şi plâns. Plăcerea ieftină aduce bucuria necesară omului de rând; este o bucurie de suprafaţă, în care sufletul este lipsit de percepţia clipei eterne. A alege binele înseamnă a trăi în înţelegere cu tine însuţi şi cu Dumnezeu. Unde este binele necredinciosului? În putinţa înţelegerii de suprafaţă a naturii, a întregii creaţii. Dacă începe să privească jungla, instinctul leului puternic trezeşte în el plăcerea de a trăi împins de instinct (vezi comportarea tinerilor de astăzi), asemenea animalelor (leului

care devorează zebra sfâşiată). Cu toate acestea, omul nu este animal! El nu trebuie să trăiască precum trăiesc animalele în junglă: să ucidă, să distrugă pe aproapele. Această comportare o au animalele sălbatice lipsite de un suflet raţional, sentimental şi împins de voinţă să înfăptuiască binele.

Cum se face însă că, în anumite condiţii, omul devine, prin comportamentul său necontrolat de conştiinţă, mai rău decât lupul. Asemenea lupului se comportă omul cu fiinţa aflată pe moarte: lupul o mănâncă, iar omul o îngroapă de vie (vezi eutanasia). Înfricoşătoare vorbe, dureroase imagini, triste realităţi…

Poate omul să devină animal prin comportament?[8]

Antropologul susţine că omul este o treaptă superioară în evoluţia speciilor, şi deci este firesc ca, din când în când, în fiinţa lui să apară ceva din obiceiurile „strămoşilor".

„Animalul – scrie Ernst Cassirer – este capabil de tot felul de ocolişuri în reacţiile lui. El poate învăţa nu numai să folosească instrumentele, dar chiar să şi inventeze unele pentru scopurile lui. De aceea, unii psihologi nu au ezitat să vorbească despre o imaginaţie creatoare sau constructivă la animal. Dar nici această inteligenţă, nici această imaginaţie nu sunt asemănătoare cu cele specific omeneşti. Pe scurt, putem spune că animalul posedă o imaginaţie şi o inteligenţă practice, pe când omul singur a dezvoltat o nouă formă: o imaginaţie şi o inteligenţă simbolică."[9]

Sociologul se opreşte la mediu, la societatea în care trăieşte individul, şi care, vrând să devină persoană şi apoi personalitate, calcă totul în picioare: la această acţiune provocându-l societatea timpului său.[10]

Filozoful condamnă pe cei care dirijează societatea, pentru că nu fac apel la etică, la principiile filozofice care ridică pe om din stadiul animalic la cel de om raţional.

„Ne înşelăm completamente în privinţa animalului de pradă şi a omului de pradă (de exemplu Cesare Borgia) – susţine filozoful Friedrich Nietzsche –, ne înşelăm în privinţa „naturii" câtă vreme vom mai căuta ceva „maladiv" în conştiinţa acestor deosebit de sănătoase fiare şi plante ale tropicelor, sau dacă vom încerca să găsim în ele chiar un fel de „iad" înnăscut: astfel au procedat aproape toţi moraliştii de până acum. Nutresc oare moraliştii, după câte se pare, un sentiment de ură faţă de junglă şi faţă de tropice? Iar „omul tropical" trebuie oare discreditat cu orice preţ, înfăţişându-l fie în chip de boală şi degenerare a omului, fie sub forma iadului său propriu şi a martirizării de sine? La ce bun? Favorizează aceasta „zonele temperate"? Îi favorizează pe oamenii moderaţi? Pe cei „morali"? Pe cei mediocri?"[11]

Teologul însă este conştient că omul este creatura lui Dumnezeu dintru începuturi (Facere 2, 7) şi că morala creştină, adică relaţia ce o are creştinul – Om cu semenul său (creştin sau necreştin) şi cu Dumnezeu –, poate să-l menţină sub lumina harului, aproape de cele sfinte, atât prin faptă, cât şi prin simţire.

„Taina cosmică – susţine filozoful creştin Olivier Clement – se împleteşte prin comuniunea oamenilor cu Dumnezeu. Ceea ce omul Adam n-a ştiut să împlinească, Hristos, noul Adam, Adam desăvârşit, împlineşte. El deschide astfel, prin Trupul Său Sfânt, posibilitatea Împărăţiei (…)

El preschimbă Trupul Său (din care e urzită întreaga materie cosmică) şi umanitatea Sa – care întemeiază Omul unic al intenţiei divine în univers şi umanitatea spre ofrandă şi comuniune. Prin El, lumea ajunge la adevărul ei. Miracolele Evangheliei nu sunt miracole în sensul uman al cuvântului, sunt doar semnele venirii Împărăţiei lui Hristos”[12].

Alegeţi pe Hristos şi veţi trăi veşnic, spune teologul. Moartea trupului nu-i decât o trecere spre viaţa fără de sfârşit. Nu contează vârsta penitentului, ci credinţa lui, faptele bune şi harul primit de la Iisus în trecerea pe acest pământ. Să avem raţiunea luminată de sentimentul credinţei în Domnul Iisus Hristos; numai atunci voinţa noastră va da contur unui caracter stabil, de bun creştin şi de om adevărat.

*

* *

Morala este un produs divin, consecinţa relaţiei omului cu Dumnezeu şi a capacităţii omului de a accepta ceea ce este bun, frumos, trainic, în relaţia cu aproapele său.

„Păgânii care nu au Lege – zice Apostolul Neamurilor –, din fire fac ale Legii” (Rom. 2, 14). În acest exemplu, Sfântul Apostol Pavel ne vorbeşte de o consecinţă etică ce decurge din firea umană, şi nu de un act moral înţeles în sens creştin. Păgânii au (aveau) sămânţa divină, conştiinţa morală, sădită în inima lor, dar relaţia cu Dumnezeu rămâne departe, la nivelul simbolului nespiritualizat.

Cu toate acestea, în zilele noastre, estetul Emil Cioran exclamă cu nervozitate: „Nu voi veni în numele

suferinţei să opresc lumea de la plăceri, de la orgii, de la excese”[13].

De fapt, Sfânta Scriptură a lăsat această libertate omului amintindu-i însă, că: „Fie de mâncaţi, fie de beţi, fie de altceva faceţi, toate să le faceţi întru numele Domnului” şi să „ne apropiem cu inimă curată, întru plinătatea credinţei, curăţindu-ne trupul în apă curată” (Evrei 10, 22). Pentru că acolo unde Domnul Dumnezeu este prezent, iubirea poleiază viaţa trecătoare şi adevărul, binele, frumosul se fac simţite în creaţie.

Pierzând putinţa de a săvârşi binele, firava noastră libertate se transformă în anarhie.

*

* *

Omul este nemuritor pentru că are întipărit în el chipul lui Dumnezeu, sufletul. „Pentru a sublinia că omul e exclusiv de la Dumnezeu – zice Dumitru Stăniloae – şi nu din ceva exterior lui, Sfântul Atanasie accentuează că Dumnezeu l-a creat din nimic, exclusiv cu puterea Sa şi numai prin aceasta îl susţine. De aceea dacă Dumnezeu nu s-ar îndura de om ca să-l scoată din moarte, prin Fiul şi Cuvântul Său întrupat, omul s-ar întoarce în nimicul din care a fost adus la existenţă”[14].

Omul, fiinţă raţională şi cuvântătoare rămâne nemuritor atâta timp cât este însetat de cunoaştere. Şi cel care i se revelează în permanenţă în alte şi alte adâncimi ale Sale este Dumnezeu.

Întrucât omul este mărginit, limitat în timp şi spaţiu numai iubind pe Dumnezeu şi având convingerea că este iubit de Creator, poate să-şi trăiască viaţa toată în iubire.[15]

Când doi oameni se iubesc reciproc (ex. soţul şi soţia), ei nu-şi doresc moartea, ci o viaţă eternă, în iubire. Datorită momentelor de plictiseală, datorită lipsei unei permanente noutăţi, cei doi fiind limitaţi, iubirea se topeşte încet precum o lumânare şi comunicarea slăbeşte. De aceea, cei care divinizează fiinţa iubită, fără a privi prin ochii ei la Dumnezeu, într-o bună zi se pot prăbuşi ca un avion în plină decolare. Dacă iubim pe aproapele nostru ca pe noi înşine, înseamnă că vedem în el chipul lui Dumnezeu – sufletul; chip care ne poate ţine trează iubirea până dincolo de mormânt.[16] Căci „Dumnezeu i-a creat pe Adam şi pe Eva pentru cea mai mare iubire între ei, reflectând taina unităţii divine (Teofil al Antiohiei). Omul conjugal este, deci, chipul Dumnezeului treime şi dogma trinitară este Arhetipul divin, icoana comunităţii conjugale”[17].

Numai prin legătura cu Dumnezeu, omul este nemuritor. Păcatul este cel care rupe pe om de Dumnezeu, făcându-l egoist, închis în el însuşi. Ceea ce-l determină să creadă că este supus unor legi ale repetiţiei, singurele posibile de a fi cunoscute de către om.[18] Necredinţa duce la plictiseală, la monotonie şi la incapacitatea omului de a se ridica deasupra firii sale, deasupra morţii, aşa cum a făcut Iisus Hristos, Om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Chiar şi în cazul ruperii legăturii cu Dumnezeu, omul nu moare cu totul, pentru că este chipul lui Dumnezeu, dar trăieşte o nemurire chinuită, închisă în propriul său egoism.[19]

Pentru a menţine legătura cu Dumnezeu, omul are nevoie de o voinţă superioară. Rolul voinţei se pune mai ales în legătură cu viciile care robesc de multe ori întreaga activitate a omului. Aşa sunt: desfrânarea, lăcomia pânte-

cului, beţia, iubirea de argint, mânia, întristarea, trândăvia, ura, slava deşartă, mândria etc.[20]

Astăzi, la început de secol XXI, rolul important în formarea voinţei îl are educaţia creştină ortodoxă din familie, când se pun bazele educaţiei copiilor, hotărâtoare pentru viaţă. Un rol deosebit au Biserica de mir, Şcoala, Mânăstirea etc. Dar cea mai însemnată temelie pentru dezvoltarea şi formarea voinţei, este autoeducaţia, adică voinţa îşi face ea însăşi ecuaţia sa.[21]

Numai făcând o autoeducaţie a voinţei, fiecare unde se află: în birou, pe proprietatea sa, sau în întreprinderile de stat şi privatizate, vom putea schimba imaginea României de astăzi, într-un context european şi aşa fragil.

*

* *

Chiar şi relaţia patron-angajat este determinată de puterea voinţei care conştientizează pe cei doi că sunt creştini şi cu suflet poleit de iubire întru Hristos Domnul.

În Epistola către Filimon, Sfântul Apostol Pavel ne vorbeşte despre un sclav evadat. Apostolul Neamurilor îi spune lui Filimon că sclavul fugitiv al acestuia a devenit între timp creştin. Ca urmare a acestui fapt, Onisim nu mai este acum doar un sclav, ci un frate, un egal al lui Hristos şi prin urmare, el trebuie tratat ca atare.[22]

Respectând îndemnurile Sfântului Apostol Pavel, de acum două mii de ani, patronii zilelor noastre, creştini fiind, trebuie să vadă în angajaţii lor chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; nişte fraţi întru Hristos.

Lucrătorul, oriunde ar lucra: într-un birou, ca vânzător, şofer, el nu trebuie să uite răsplata pe care o va primi de la Dumnezeu; în funcţie de faptele săvârşite, de com-

portamentul lui faţă de patron. Acest fapt obligă pe angajat, indiferent de caracterul patronului, să-l iubească şi să-l slujească cu toată inima sa. La fel va primi răsplata de la Domnul Dumnezeu şi patronul, care, la rândul lui, trebuie să fie blând şi atent la nevoile angajatorului său.[23]

Nu trebuie să-l privească pe angajat ca pe un rob: „Nu ca pe un rob – ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel –, ci mai presus de rob, ca pe un frate iubit, mai ales pentru mine, dar cu atât mai vârtos pentru tine, şi după trup şi în Domnul"; îndemn cât se poate de valabil şi astăzi, la început de secol XXI.

Pentru creştinii primelor secole, munca a fost o normă de viaţă, o valoare morală înaltă şi una dintre virtuţile creştine cardinale.[24] Sfintele Evanghelii au convins pe creştini, cu exemple adevărate, că puterea iubirii faţă de aproapele şi faţă de Dumnezeu şi a credinţei curate în Domnul Iisus Hristos, susţin lucrătorul în munca (şi intelectuală) de zi cu zi, făcându-o să dea rod. Porunca din Decalog a fost încreştinată, ziua de odihnă devenind prima zi a săptămânii, duminica, ziua învierii Domnului (vezi Mt. 28, 1).

În relaţia lui cu angajaţii, patronul nostru ortodox trebuie să ţină cont de ziua de odihnă, duminica.

Participând duminică de duminică la Sfânta Liturghie, împreună cu angajaţii săi, împreună actualizează continuu Legământul cel Nou (vezi Mt. cap. 26), cerând prin rugăciune prezenţa Mântuitorului Hristos în mijlocul lor, atât la bine, cât şi la rău. Numai astfel munca lor va avea o împlinire întru iubire. Dacă muncim şi nu furăm, respectăm pe aproapele, ajungem să-l iubim ca pe noi

înşine, să-i respectăm munca, trăind după deviza întregii viaţi creştine: „roagă-te şi munceşte!”[25]

Oare ce va răspunde în faţa Judecătorului Suprem cel care fură? Dar cel care face bişniţă? Dar cel care ucide pentru a-şi însuşi munca celuilalt?

Acelora, ţinând cont de învăţătura Bisericii, cu siguranţă Judecătorul Suprem le va da partea lor de muncă. Dacă nu au muncit în această lume, vor fi sortiţi pentru vecie la munca veşnică, departe de faţa plină de lumină şi iubire a lui Dumnezeu. Dar Domnul Dumnezeu aşteaptă; aşteaptă lacrimile „celor ce vor să se mântuiască”[26].

Din punct de vedere ortodox, nimeni, niciunul dintre semenii noştri, nu este predestinat să ajungă patron sau să devină angajat. Dumnezeu ne-a lăsat deplina libertate de a putea alege între bine şi rău (Facerea 3, 6 ş.u.); de a ne înmulţi talanţii primiţi (vezi Mt. cap. 25). De aceea, cel care alege calea cea bună, cu credinţă şi dragoste, izbuteşte de fiecare dată. Însă, după cum ne atenţionează Sfinţii Părinţi, nu banii aduc mulţumirea sufletească (nu întotdeauna), ci pacea dată nouă de Domnul Iisus Hristos.[27]

Potrivit aceloraşi Sfinţi Părinţi, bogăţia este un dar al lui Dumnezeu, dat oamenilor spre administrare.[28] De aceea, pe bună dreptate, în actele financiare actuale, patronul firmei este numit administrator şi nu director.

Cel ce posedă bogăţii are datoria să împărtăşească şi pe alţii din bunurile sale[29]. El trebuie să dea bunurilor sale o întrebuinţare socială, făcându-le să circule, şi nu să le depoziteze numai pentru sine, spunând: „Suflete, ai adunat multe bunătăţi: mănâncă, bea, veseleşte-te în fiecare zi”, căci judecata Domnului aceasta este: „Nebune, întru

această noapte vor cere sufletul de la tine, iar cele ce ai gătit, cui vor române? (Luc. 12, 16-21).

Este inevitabil ca alipirea prea mare (a patronului) de bogăţiile sale să ducă la tot felul de abuzuri şi un întreg cortegiu de vicii să apară, iar bogăţia să devină ceva de nedorit, atavic.

Rămân emblematice în acest sens serialele de TV: Dallas, Om bogat, Om sărac, Dragoste şi putere etc. Acest tip de seriale ne-au făcut să înţelegem virtual unde poate duce alipirea prea mare de bogăţii, şi anume: la adulter, la furt, la crimă…, la îndepărtarea de Dumnezeu; într-o societate secularizată, produs al individului retras sub carapacea sa egoistă şi lipsit de iubire divină.

Avariţia despre care ne vorbesc Sfinţii Părinţi ai Bisericii[30] este o urmare firească a relei întrebuinţări a bogăţiei. Iar când, la acest păcat, se adaugă şi o femeie iubitoare de lux, apare şi risipa care nu cunoaşte margini.

„Cel ce calcă alături cu drumul – atenţionează cuviosul Petru Damaschin –, sau va cădea în jos, în prăpastie, sau va încerca să urce prea mult în sus şi neaflând cărare se rostogoleşte fără voie tot în prăpastie şi nu se poate ridica, fiindcă nu vrea să se întoarcă prin pocăinţă de la înălţimea muntelui la chibzuinţă”.[31]

De aceea, unde este chibzuinţă, bogăţia nu devine un rău în sine, dar nici un scop; bogăţia este mijloc prin care se poate înfăptui binele, de a săvârşi fapta bună, şi deci de a se mântui patronul (Mt. 13, 44-46).

Potrivit învăţăturii creştine, Dumnezeu a făcut pe toţi oamenii egali: „Sub aspectul valorii morale, toţi oamenii sunt egali; nu sunt egali însă sub aspectul valorii biologice, al valorii de esenţă socială, nici al efortului şi func-

ţiunilor morale. Acestea sunt valori individuale. Este inegalitatea accidentală”[32].

Cu toate acestea, patronii şi angajaţii trebuie să se respecte reciproc, să lucreze în armonie (unii cu ceilalţi) şi să-şi aducă mereu aminte de cuvintele Mântuitorului Hristos: „Tot ce vreţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le şi voi lor”. Iar patronul să nu uite nici de dreptul Iov şi să mulţumească prin rugăciuni şi fapte bune lui Dumnezeu pentru tot ce a primit de Sus, bune sau rele. Angajatul, la rândul lui, să înţeleagă că ceea ce la oameni este cu neputinţă, la Dumnezeu este cu putinţă; şi potrivit lucrării (teandrice) Dumnezeu şi Om – într-o bună zi, şi el, angajatul, poate deveni patron.

Încercaţi, Hristos a biruit lumea!

XXIII
TRĂIREA RELIGIOASĂ SE SCALDĂ ÎNTR-UN SUC AL CREDINŢEI NEVĂZUTE

Trăirea religioasă se scaldă într-un suc al credinţei nevăzute. Nostalgia cerului coboară pe pământ mânată de dorinţa de a fi singură printre oameni. Posibilitatea de a înflori cu spini o are ghimpele. Bucuria că aripile heruvimilor nu s-au topit, atunci când îngerii coborau pe pământ, farmecă paşii grăbiţi ai omului inocent.

„…heruvimii cei cu ochi mulţi şi serafimii cei cu câte şase aripi, care cu două aripi îşi acoperă feţele lor din pricina Dumnezeirii Lui cea nevăzută şi nepătrunsă de minte, şi cu două aripi îşi acoperă picioarele lor, ca să nu se ardă de slava cea negrăită şi de măreţia Lui cea necuprinsă cu mintea, şi cu două aripi zboară şi umplu cerul de strigarea lor: Sfânt, Sfântul Domnul Savaot, plin este cerul şi pământul de mărirea Lui”.[1]

Din aştrii cereşti curge sânge amestecat cu sare; de aceea nu poate fi băut de „vampiri”. Întâlnirea cu „vampirul” (ispita!) topeşte ceara de pe buzele celui care iubeşte şi inima lui moare… Când priveşti în sus, vezi imaginea pământului în soare, dar răsturnată de măreţia lumii cereşti. Chinuit de imagine, laşi pământul să cadă în lac, odată cu tine. O bucată din Soare a împins ochii mei dincolo de imanent, făcându-mă să văd pavajul ceresc din sfintele moaşte, scăldat în mir divin.

Astrologia este un mit al ispitei. Astrologul sau prezicătorul, în acţiunea lui, porneşte de la convingerea că planetele, stelele şi constelaţiile au influenţă asupra oamenilor şi asupra tuturor evenimentelor care au loc pe pământ. Viaţa omului, de la naştere şi până la moarte, este considerată ca fiind legată de stele şi tot ce se întâmplă pe pământ este scris în stele. Prin urmare, cine ştie să citească în stele, poate să citească pe cer toată istoria omenirii.[2]

Citirea stelelor şi deci a sorţii (viitorului!) omului se face prin horoscop şi prin interpretarea lui. Horoscopul arată poziţia astrelor în momentul naşterii cuiva şi de această poziţie este legată desfăşurarea vieţii acelui individ.[3]

Creştinismul fiind o religie a comuniunii libere cu un Dumnezeu-Persoană şi nu cu un dumnezeu imaginar, nu putea să îngăduie fatalismul ce stă la temelia prezicerilor astrologice. După învăţătura creştină „Dumnezeu este iubire", iar iubirea desăvârşită alungă orice frică, orice prezicere omenească lipsită de temei scripturistic.[4]

Prezicătorilor de astăzi, precum şi indivizilor care consultă horoscopul înainte de a întreprinde o anumită acţiune, le punem următoarea întrebare: – De ce oamenii care mor în aceeaşi catastrofă (ex. aeriană) nu s-au născut sub acelaşi semn zodiacal?

Tulburat de mireasma harului ceresc, rup flori pentru a le duce în biserică; sacrilegiu iertat de necesitatea contemplării frumosului divin. Senzaţia ispitei prezicerilor astrale face grădina să plângă de lipsa florii sacre, chiar dacă anotimpul veşniciei încă nu a trecut…

Ostenit de gândul morţii, măsor existenţa cu o pană de gâscă muiată-n ispită. Mă răsucesc pe scaun şi văd tărâmurile luminate de Soarele dreptăţii. Setos de credinţă,

închid ochii şi spun că am învins mitul ispitei, prezicerile astrologice.

*

* *

A îndepărta patimile de tine, nu înseamnă omorârea părţii pasionale prin meditaţie şi exerciţiu, pentru a afla mulţumirea în sine (vezi YOGA) şi deci nu în Dumnezeu şi prin Dumnezeu, ca în ortodoxie. Sfinţii Părinţi cer îndreptarea libertăţii credinciosului care trăieşte posedat de patimi şi dirijarea ei spre cele dumnezeieşti. Căci trupul ne-a fost dat de Dumnezeu ca să ne fie colaborator, să facă cele plăcute lui Dumnezeu.[5]

Nu ni s-a poruncit să ne răstignim trupul cu poftele şi dorinţele lui, ci să ne debarasăm de poftele şi faptele urâte şi „să privim, după puterea noastră, deosebirea între lucrarea Duhului Sfânt şi cele ce ţin de ea şi între lucrarea naturală a noastră şi cele ce aparţin ei (…) Căci pacea este roada adevărată a Duhului, ca şi iubirea şi bucuria adevărată; este roada adevărată a Lui, pentru ca cei părtaşi de El să se poarte cu îndelungă răbdare şi cu blândeţe şi să fie în întregime plini de bunătate şi să facă parte şi celor apropiaţi din bogăţia lor.[6] Astfel putem spune că, contrar concepţiei Yoga, în care omul este înfăţişat ca o persoană însingurată care vrea să ajungă cu ajutorul raţiunii, îndrăzneaţă şi întreprinzătoare, la eliberare: mântuirea de tot ce este trecător; în credinţa ortodoxă omul urcă necontenit spre îndumnezeire prin încordarea continuă a voinţei şi (cu) ajutorul harului divin (teandric), fără de care omul ar rămâne lipsit de mântuire: eliberarea din robia păcatului şi obţinerea vieţii de veci întru Domnul Iisus Hristos.[7]

*

* *

Sunt singur. Căldura razelor de soare încălzeşte apa mării. Insula ce locuiesc e pustie. Nu ştiu prin ce minune mă aflu aicea. Nu-mi amintesc cine am fost, de unde vin şi unde trebuie să ajung. Privesc în jur şi totu-mi pare străin. Iau cu pumnii din apa mării, mă culc pe nisip, strig, dar nu sunt auzit. Arborii groşi se pierd în lungul colinei. Strigăte de pescăruşi acoperă valurile ce izbesc ţărmul. Mă caut pe mine! Caut stăpânul meu…, sau poate nu am stăpân! Îmi privesc mâinile şi-mi dau seama că sunt prea mici pentru a zidi un templu ca al meu. Caut un creator… caut un dumnezeu! Să-l zidesc eu? Dar cum trebuie să fie El? Să ador pescăruşul! Ţipătul lui are ceva de neînţeles…, îmi este superior! Dar nu mă mulţumesc. Cu ce intervine el în cursul vieţii mele? Voi da uitării aceste gânduri. Clipele vieţii mele se vor scurge în uitare. Totuşi eu trebuie să am un rost pe această insulă pierdută în mare. Ceva, în interiorul meu, se mişcă, nu e mulţumit cu ceea ce-i ofer. Îi voi face o colbă din foi de palmier. Dimineaţa când soarele încă n-a răsărit, paşii mă vor duce la pescuit. Voi trăi în pace! Vai, dar plouă! Fulgerul luminează somnul nopţii în care mă aflu. Umbre din cer cad pe pământ…, şi mă trezesc din primul vis al omenirii. Fac apel la divinaţie, la oniromanţie. Încerc să ghicesc, să interpretez visul meu rătăcit de adevăr. Dar îmi aduc aminte de porunca lui Moise, dată poporului evreu, ajuns în pragul pământului făgăduinţei: „Când vei intra în pământul pe care Domnul Dumnezeul tău ţi-l va da, să nu te deprinzi să săvârşeşti grozăviile acelor popoare. Să nu se dovedească la tine vreunul care arde în foc pe fiul său, pe fiica sa, nici super-

stiţios, nici tâlcuitor de semne, nici prezicător, nici fermecător, nici vrăjitor, nici descântător, nici mag, nici din cei ce întreabă morţii (…) Tu fii fără prihană înaintea Domnului Dumnezeului tău (…)

Să nu fie printre voi bărbat sau femeie, sau neam, sau seminţie, a căror inimă să se abată acum de la Domnul Dumnezeul vostru, ca să meargă să slujească dumnezeilor acelor popoare; să nu fie printre voi rădăcină din care să răsară otravă şi pelin" (Deuteronom 29, 18).

Această prihană, oprire de la divineţie, o cere şi Domnul Iisus Hristos, prin cuvintele: „Se vor scula hristoşi mincinoşi şi prooroci mincinoşi şi vor face semne şi minuni, ca să ducă în rătăcire, dese poate, pe cei aleşi".

Dar voi luaţi seama. Iată dinainte v-am spus vouă toate" (Mrc. 13, 22-23), „că unde sunt doi sau trei, adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" (Mt. 18, 20), adică în Biserică Ortodoxă şi poate mâine…, în Biserica-UNA.

XXIV
CÂT DE SURDE SUNTEM, DOAMNE, LA CHEMAREA TA!

În zilele de sărbătoare, când cel chemat poartă în mâini trupul lui Hristos, harul divin slobozeşte mulţimea.

Petale de flori neudate se rup din părul lui Iisus şi cad pe trupuri necurate. Mirosul de smirnă acoperă lăcaşul într-un mister al vieţii tăcute. Pagini din Scriptură se citesc pentru a vesti pacea pe pământ. Din altar, mâna plină de seva eternităţii face semn către îngeri. Proorociţe lipsite de frica de a ieşi în lume, mulţumesc cerului pentru pruncii alăptaţi. La uşa de lângă strană o fiară cu chip de om suflă peste adunare răceala izolării şi a îngropării în simbol. Iluzia plăcută libertăţii apropie duhul întunecat, şi întunericul, şi apa voluptăţii izbesc un suflet neîmpăcat.

Transcenderea vieţii de aici depăşeşte demonicul. Lumea formelor sărace-n har se rostogoleşte ca într-o gaură neagră a universului. Esenţa sentimentului haric vine dintr-o armonie interioară ce izvorăşte din preaplinul treimic. Acolo, în Universul Necreat, cetatea de pe munte şi omul uitat de divinitate trimit vârtejul interior al chemării edenice.

Când omul se simte singur, în păcat, percepţia harului se izbeşte de-o infirmitate, asemenea sunetului viorii de urechea unui surd.

„Iată, satu la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine” (Apoc. 3, 20).

Cât de surde suntem, Doamne, la chemarea Ta!, exclamă femeia ortodoxă. Harul necreat să spele urechea Evei şi în lume să poposească pacea lui Hristos.

*

* *

Cugetând la rolul jucat de prima femeie, Eva, şi de primul bărbat, Adam, în istoria neamului omenesc, Sfântul Apostol Pavel îndreptăţea femeia creştină (pentru totdeauna) la primirea învăţăturii Bisericii Una.

Ca şi acum două mii de ani, Apostolul neamurilor spune: „…nu bărbatul este din femeie, ci femeia din bărbat; pentru că n-a fost bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat (I Cor. 11, 8).

Prin urmare, „…femeia s-a făcut din bărbat”[1].

Comentând textul de la Facerea 2, 18, „să-i facem lui ajutor asemenea lui”, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie că „…Dumnezeu îi face ajutor din însăşi substanţa lui Adam”[2]. După care, Sfântul Părinte Ioan Gură de Aur adaugă, precizând, că „acum, …, femeia s-a făcut din bărbat; dar mai târziu nu va mai fi aşa, ci din femeie bărbatul; dar mai bine spus, nu din femeie, ci din împreună – lucrarea amândurora”[3].

Comentând textul de la I Cor. 11, 11, acelaşi Părinte al Bisericii ecumenice spune că respectivele cuvinte, „nici bărbatul fără femeie, nici femeia fără bărbat”, ne arată că „prin împreună-lucrarea amândurora vine pe lume şi bărbat şi femeie”.[4]

Că femeia este oprită să înveţe cele ale credinţei, în Biserică, adică să primească taina hirotoniei, nu trebuie să supere pe credincioasa ortodoxă de astăzi; misiunea ei este tot atât de nobilă şi de plăcută în faţa lui Dumnezeu, şi

anume: naşterea de prunci.[5] Rolul femeii creştine ortodoxe, ca mamă şi educatoare a propriilor săi copii, este covârşitor, pentru că din pântecele ei se poate naşte viitorul slujitor al sfântului altar, preotul.

În Biserică, pe femeia ortodoxă o întâlnim ca participantă activă la cultul divin public, ea rugându-se la Dumnezeu alături de ceilalţi creştini, ca soţie şi mamă, deopotrivă. Femeia care nu are copii, poate să trăiască ca soţie prin harul revărsat de Dumnezeu la taina căsătoriei[6], întărită şi de nădejdea Elisabetei, care, într-o bună zi, a devenit mama Sfântului Ioan Botezătorul (Vezi Luc. Cap. 1).

Cât priveşte rolul pasiv al femeilor – cu prilejul săvârşirii slujbelor religioase – aceasta se datora (şi se datorează) în primul rând faptului că primele comunităţi creştine, îndeosebi cele provenite în exclusivitate dintre evrei, au preluat şi urmat tradiţia liturgică iudaică, care, îngăduindu-le doar bărbaţilor să fie slujitori ai cultului a confirmat rânduiala socială de tip patriarhal.[7] Rămâne de văzut dacă şi în Biserica Ortodoxă a mileniului trei va continua să reziste această practică liturgică legată de participarea directă a femeii la sfântul altar.

*

* *

Dar familia creştină se confruntă şi cu plata păcatului, care este moartea: „Au nu ştiţi că celui ce vă daţi spre ascultare robi, sunteţi robi aceluia căruia vă supuneţi: fie ai păcatului spre moarte, fie ai ascultării spre dreptate?” (Rom. 6, 16).

Pe glob, an de an, mor oameni seceraţi de SIDA – boala necruţătoare a acestui început de mileniu trei. De această pestă a secolului în care am intrat nu a fost ocolită

nici România. Reportajele de TV, articolele din ziare şi reviste, precum şi cazurile văzute pe viu ne cutremură, ne fac să gândim la anii apocaliptici, anii lacrimilor vărsate de urmaşii lui Adam.[8]

În faţa unor astfel de evenimente, morala creştină, parte din învăţătura creştină care este păstrătoarea adevărului nealterat despre viaţă şi moarte, despre desăvârşirea şi învierea întru Hristos, spune cuvântul său de duh şi arată de ce omul suferă încă, de ce nu este contra medicamentelor prescrise de medic şi a tuturor practicilor prin care omul (creştin) încearcă să scape de la contaminarea unei asemenea maladii[9], SIDA.

Să luăm exemplu recomandarea făcută de cadrele medicale (în drept) la folosirea condomului în relaţiile sexuale dintre un bărbat şi o femeie. Deşi ştie că îşi face rău el însuşi, omul încalcă cu voie porunca a şaptea din Biblie, care spune: „Să nu fii desfrânat" (Ieşire 20, 14). Această încălcare a Legii este păcat. Unde duce păcatul? La dezordine şi moarte, după cum spune Apostolul Neamurilor, Pavel. Practica prin care un bărbat îşi satisface pofta trupului prin onanie a fost menţionată şi în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, ca ceva josnic, ce nu trebuie făcut (vezi Leviticul cap. 20).

Morala creştină, în conformitate cu Scrierilor Sfinte, a căutat să ţină pe credincios departe de astfel de practici ruşinoase.[10] Folosirea condomului nu este altceva, decât aruncarea sămânţei din care poate să „răsară" un puişor de om. De aceea morala creştină condamnă folosirea condomului, ca pe un procedeu care stopează perpetuarea neamului omenesc. Totuşi, creştinul ortodox, fiind conştient că omul nu a ajuns la perfecţiune (desăvârşirea trupească

şi sufletească) la care a ajuns Fiul Omului, fapt pentru care mai sunt pe pământ (încă) boli şi crime, se roagă fierbinte la Tatăl Ceresc, prin Fiul Său, Domnul Iisus Hristos, (aşteptând sfinţirea de la Sfântul Duh), pentru iertarea celor care folosesc condomul, prevenind astfel contaminarea cu SIDA.

Îndepărtaţi-vă de păcat, nu vă mai faceţi singuri rău – spune morala creştină –,[11] căci în ziua în care veţi ajunge să trăiţi cu Hristos, în faptă şi simţire, va fi un cer nou şi un pământ nou; fără boală, fără moarte: Raiul pe pământ.[12] Va fi pace în cer şi pe pământ.

*

* *

„Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând:

„Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l supuneţi; şi stăpâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul" (Facerea 1, 28).

„Voi însă naşteţi şi vă înmulţiţi şi vă răspândiţi pe pământ şi-l stăpâniţi" (Facerea 9, 7).

CLONAREA este un proces biologic amplu care necesită prudenţă; şi nu numai atât!… În abordarea acestei „invenţii" a omului nu putem vorbi de o repetare a unui prototip biologic. Dacă în domeniul industrial, piesa mecanică-prototip serveşte ca model pentru confecţionarea în serie a piesei necesare, nu acelaşi lucru se poate întâmpla în ingineria genetică. De ce? Foarte simplu! Individul care va fi supus procesului de clonare nu poate servi drept prototip biologic. Respectivul individ a trăit biologic, deci a avut un metabolism propriu care a simţit fluctuaţiile mediului în funcţie de durata vieţii lui. Aşa se explică solici-

tarea codului genetic al individului nostru în acea perioadă de viaţă; gena de la nivelul fiecărui cromozom (luat în parte) căpătând o anumită „uzură" biologică. Da! Vom spune cu emfază, dar geniul (individul nostru) care trebuie clonat, din punct de vedere genetic este evoluat biologic. Da! De acord. Dar această constatare este valabilă numai la geniu şi nicidecum la clona lui. La clonă, din punct de vedere genetic şi biologic se va constata un regres. Uzura biologică de care am amintit mai sus se fa face simţită de la o generaţie (de colne) la alta. Şi atunci ne mai întrebăm de ce procesul de clonare, propus de ingineria genetică, nu poate asigura o generaţie nemuritoare de supraoameni. Cândva, supraoamenii vor există, dar odată cu ei va apărea şi autodistrugerea genetică. (Vezi: Facere 6, 4-7); (Numerii 13, 34).

Ce-i de făcut? Oameni de ştiinţă ai mileniului trei încercaţi clonarea (aveţi libertatea de a alege între bine şi rău), dar aduceţi-vă aminte de consecinţe. Amin!

*

* *

Pacea noastră caută obsesia singurătăţii şi valurile sărate ale vieţii o inundă cu o tăcere demonică. Pavajul de cristal al trecerii prin timp este subliniat de efortul omenesc al unui înger încătuşat de greşeală. Singurătatea nu este pace, ci căutare în propriul tău eu, în sublimitatea sufletului. Zgura acoperă dâra albă după care să te ghidezi în jocul de-a v-aţi ascunselea, cu tine însuţi! Lumina fulgerului ceresc scoate la iveală petele de sânge de pe mâna-ţi ucigaşe. Ai ucis timpul cu propria-ţi căutare, cu propria-ţi singurătate adormită de vicii ancestrale.

„Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă!"

Dar oare Iisus, când binecuvânta apostolii, era împăcat cu Sine Însuşi, cu lumea în care trăia, ca Om şi Dumnezeu deplin, în acelaşi timp? Despre ce pace ne vorbeşte Fiul Omului al cărui suflet fierbea pentru toţi oamenii şi lacrimile ochilor Lui udau cu tristeţe de Mesia Templul din Ierusalim: „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proorocii şi cu pietre ucizi pe cei trimişi la tine; de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu aţi voit" (Mt. 23, 37).

Pacea singurătăţii? Pacea dorului după adevăr? Pacea într-o lume a oamenilor-îngeri? Pacea pe care a avut-o Hristos pe cruce? „Părinte, iarta-le lor, că nu ştiu ce fac" (Luc. 23, 34).

Să căutăm mai întâi pacea din interiorul sufletului nostru şi mai apoi în semenul de lângă noi.

Poţi să ierţi? Dacă da, atunci ai pace! Nu poţi să ierţi? Atunci ai război! Poţi să fii iertat? Înseamnă că cineva caută pacea ascunsă (acoperită) de răutatea ta şi Adevărul vă caută pe amândoi.

Pace! Pace în cer şi pe pământ; pace veşnică-n mormânt.

XXV
SĂ BEM APA VIEŢII DIN AMFORA ETERNITĂŢII

Omul a fost creat din iubire. Faţa lui arsă de soarele timpului trecut a primit pecetea tulburării lăuntrice. Şanţuri adânci îi brăzdează carnea plină de sânge. Din loc în loc apar pete misterioase ce dezgolesc suferinţele ascunse. De când a făcut primul pas pe pământul plin de pălămidă, sudoarea i-a înecat fruntea şi ochii i s-au dilatat de durere. Chinuitoare clipe pentru un om cândva iubit! Anii lui sunt număraţi de moarte; o poartă în el ca pe un organ vital… Ori de câte ori simte că trăieşte, luciul vieţii e şters de gândul morţii. Moartea începe odată cu tine şi se termină odată cu mine. Cine va ajunge să bea apa vieţii din mâinile Eternităţii, acela va fi viu şi anii lui nu vor mai curge.

Pământule, mister adevărat, simţi tristeţea ce mă apasă? Eu o furnică am rămas, dar jocul vieţii mă frământă.

Misterul vieţii şi al morţii dezgroapă gânduri netrăite. O agonie mă încearcă să pot trăi în bucurie.

În groapa deschisă umanităţii au căzut mii de ne-auziţi; s-au plâns că viaţa la ce bun? De vreme ce ne ducem toţi!

Numai tristeţea poate spune ce se ascunde sub a noastre riduri: adevăr, iubire şi gândul că nu suntem singuri.

*

* *

Prin eshatologie înţelegem învăţătura Bisericii, formulată după textul Sfintei Scripturi, în legătură cu vremurile de pe urmă, cu învierea morţilor şi judecata de apoi (parusia).

După trecerea prin moarte, la starea de somn, omul aşteaptă momentul răsplătirii faptelor sale, judecata obştească.

Parusia Domnului, venirea Domnului Iisus Hristos întru slavă, ca să judece viii şi morţii, marchează începutul vieţii celei de veci.

„…Învierea – scrie Vladimir Lossky nu este numai speranţă, ci şi o realitate prezentă. Parusia începe în sufletul sfinţilor, iar Sf. Simeon Noul Teolog, poate să scrie: Pentru cei ce au devenit copii ai luminii şi fii ai zilei care va să vină, pentru cei ce umblă mereu în lumină, Ziua Domnului nu va veni niciodată, căci ei sunt de pe acum cu Dumnezeu şi în Dumnezeu. Un ocean infinit de lumină curge din trupul înviat al Domnului.[1]

Necunoaşterea exactă şi interpretarea greşită a Sfintei Scripturi, îndeosebi cea a Noului Testament, au determinat apariţia nenumăratelor erezii şi secte de-a lungul celor două milenii de creştinism."[2]

Sfinţii Apostoli, apropiaţii Domnului, arată cu claritate în Epistolele sobornicești, şi nouă celor de azi, că necunoscut este atât timpul Parusiei Eshatologice, cât şi ceasul morţii fiecărui om. Starea în care se află fiecare om în ultima zi a vieţii sale va fi aceea în care el se va găsi în ultima zi a lumii, adică la sfârşitul vremurilor[3].

Prevesteşte profetul Daniil, când zice: „Şi în timpul acela se va ridica Arhanghelul Mihail, cel care stă peste fiii poporului tău. Şi va fi timp de întristare, întristare cum

n-a mai fost de când s-a făcut neamul omenesc pe pământ până în timpul acela. Şi în timpul acela se va mântui poporul tău, tot cel ce va fi găsit scris în carte. Şi mulţi dintre cei care dormeau în ţărâna pământului se vor scula. Unii spre viaţa de veci, alţii spre ocară şi ruşine veşnică. Şi cei care au fost înţelegători vor străluci ca lumina tăriei şi din drepţii cei mulţi ca stelele în veci şi încă vor străluci" (Daniil 12, 1-3).

De aceea, pe noi, oameni ai mileniului trei, trebuie să ne preocupe, în mod voit, credinţa şi faptele bune, dorinţa de a folosi timpul vieţii noastre pentru a dobândi mântuirea, viaţa veşnică în lumină, lăsând deoparte dorinţa cunoaşterii datei istorice a Parusiei. Pentru că „de ziua şi ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl. Şi precum a fost în zilele lui Noe, aşa va fi şi venirea Fiului Omului" (Mt. 24, 36-37).

Înţelegem că momentul Parusiei Domnului nu poate fi precizat şi cu atât mai puţin, nu se poate spune că El va veni îndată, aşa cum socoteau creştinii din vremea Sfinţilor Apostoli.[4]

Că au apărut prooroci mincinoşi care duc pe mulţi la rătăcire, acesta este unul din semnele minunate care preced Parusia Domnului, dar să nu uităm că falşii învăţători au existat şi pe timpul apostolilor (vezi Mt. cap. 24); chiar dacă amfora patriarhului Iacov, prin Domnul Iisus Hristos, adusese „apa vieţii" pentru cei însetaţi după adevăr.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Alegerea lui Israel rămâne neschimbată, dar trecătoarea lui necredinţă a adus miluirea păgânilor

* Vezi Biblia sau Sfânta Scriptură, Edit. I.B.M., Bucureşti, 19993, (ROM. cap. 11).

I. „CUVÂNTUL TRUP S-A FĂCUT

1 P. I. David, *Sectologie sau apărarea dreptei credinţe*, Constanţa, 1999, p. 229.

2 Jean Ancion, *Les Sectes, Changer le monde ou changer de Monde?*, Pro-Manuscripto, 1991, p. 97.

* *„Dumnezeu este impersonal. Acest dumnezeu este o conştiinţă cosmică, un spirit universal, o mare energie care animă universul”* (trad. n.).

3 Ibidem.

* *„Hristos nu este fiul lui Dumnezeu, ci una din numeroasele reîncarnări ale lui Hristos cosmic: Budda, Mahomet etc.”* (trad.n.)

4 Pr. Prof. dr. Ion Bria, *Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia*, în S.T., anul XLIII (1991), nr. 2, p. 13-14.

5 Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Edit. Scripte, Bucureşti, 1993, p. 24.

6 Sfântul Atanasie cel Mare, *Întruparea Cuvântului*, în: Pr. Prof. dr. Ion Bria, *Op. cit.*, p. 21.

7 Olivier Clement, apud Natalia Manoilescu Dinu, *Sfântul Duh în spiritualitatea ortodoxă*, în: S.T., anul XLV (1993), nr. 3-4, p. 51.

8 Paul Evdokimov, *Presence de l'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe*, Les Edition de Cerf, 1977, Paris, p. 74 (trad.n.).

9 Jean Ancion, *Op. cit.*

10 Ibidem.

11 Vezi Vladimir Soloviov, *Fundamentele Spirituale ale vieţii*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994.

12 Sfântul Chiril al Alexandriei, *Despre Întruparea Unuia-Născut şi că Hristos unul este şi Domn după Scripturi*, în: S.T., anul XLV (1993), nr. 3-4, p. 16-17.

[13] Vezi Teofil din Antiohia, apud Pr. Prof. dr. Ion Bira, *Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia*, în: S.T., anul XLIII (1991), nr. 2, p. 16.
[14] Vezi Sfântul Maxim Mărturisitorul, apud Pr. Prof. dr. Ion Bria, *Op. cit*.
[15] Jean Ancion, *Op. cit.*, p. 100.

II. CEL CE AVEA SĂ ÎNVINGĂ MOARTEA PENTRU OM

[1] Dumitru Stăniloae*, Iisus Hristos lumina lumii şi îndumnezeitorul omului*, Edit. Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 93.
[2] Ibidem.
[3] Sfântul Teodor Studitul, *Iisus Hristos, Prototip al icoanei Sale*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 207.
[4] Vezi Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Edit. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 96.

III. BISERICA LUI DUMNEZEU, PE CARE A CÂŞTIGAT-O CU ÎNSUŞI SÂNGELE SĂU

[1] Vezi Sfântul Teodor Studitul, Iisus Hristos…
[2] Pr. Prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. dr. Milan Sesan, Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1987, p. 573 ş.u.
[3] Sfântul Irineu, *Contra ereziilor, 1, 10, 2, Migne P.G. VII*, col. 552.
[4] Vezi Prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. dr. Milan Sesan, Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae, *Op. cit.*, p. 200 ş.u.
[5] Rufin, *Comentar la Simbolul Apostolic*, 39, Migne, P.L. XXI, col. 375A.
[6] P.I. David, *Sectologie*, Edit. Sf. Arhiepiscopie a Tomisului, Constanţa, 1998, p. 37.
[7] Vezi Liturghier: „Pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici şi pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm”.
[8] Vezi Pr. Prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. dr. Milan Sesan, Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae, *Op. cit*.
[9] Ibidem, p. 313.
[10] Ibidem, p. 317.
[11] Ibidem, p. 315.

[12] Sfântul Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, cap. 8, trad. Gh. Popescu-Pietrile, Bucureşti, 1905, p. 29.
[13] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicţionar de Teologie Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1994, p. 204.
[14] Ibidem, p. 107.

IV. ORTODOXIA, AMFORA PATRIARHULUI IACOV

[1] Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Edit. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 17.
[2] Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Dogmatică*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1991, p. 70.
[3] Collationes (Coll.), Convorbiri I, 7, în Corpus Scriptorum Eclesiasticorum Latinorum (CSEL), XIII, part. I, Viena, 1886, p. 14, r. 5-8. (Trad. n.)
[4] Vezi I. Hausher, *Étude sur la Spiritualité orientale*, în revista: Orientalia Christiana Analecta (OchA) 183, Roma, 1969, p. 315-332.
[5] *Liturghie Sfântului Vasile cel Mare, rugăciunea din vremea cântării întreite*, în: Liturghier, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1995, p. 216.
[6] Vezi Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii şi îndumnezeitorul omului*, Edit. Anastasia, 1993.
[*] *„Făcutu-ne-ai căutători spre Tine, Doamne şi neliniştită e inima mea până se va odihni întru Tine”*.
[7] Vezi Vladimir Soloviov, *Fundamentele Spirituale ale Vieţii*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994.
[8] Pseudo-Dionisie Areopagitul, în: *Învăţătura de Credinţă Creştină Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., 1952, p. 49.
[9] Sfântul Efrem Sirul, *Cuvânt contra ereziilor*, 3, Assemanni, 2, p. 443.
[10] Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Op. cit.*, p. 9.
[11] Arhimandrit Mina Dobzeu, *8 ani de la trecerea la cele veşnice a monahului Nicolae de la Rohia* (29.03.1989 – 29.03.1997), în „Mărturie Ortodoxă”, Revista Comunităţii Ortodoxe Române din Olanda, anul XVI, nr. 23, 1997, p. 11.

V. ÎNVĂŢĂTURA DIVINĂ A DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

[1] Vezi Origen, *Comentariu la Ioan*, 19, 5, 1, Migne P.G. X. col. 324.

[2] *Tălmăciri alese din Sfântul Ioan Gură de Aur*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, p. 82.

VI. SFÂNTA LITURGHIE ORTODOXĂ

[1] Pr. Prof. dr. Ene Branişte, *Liturgica Generală*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1993, p. 53.
[2] S. Bulgakov, *Cerul pe pământ*. Trad. de St. Dobra, în rev. „Raze de lumină", Bucureşti, an. V, nr. 1, p. 43.
[3] Vezi Pr. Prof. Ene Branişte, *Op. cit*.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.
[7] Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeeştei Liturghii*, cap. 24, trad. rom. de Diac. Ene Branişte, Bucureşti, 1946, p. 67.
[8] Vezi *Les Sectes*, Pro Manuscripto, Mai, 1991.

VII. SPIRITUALITATEA ÎN BISERICA ORTODOXĂ

[1] Ioan Mihălţan, Episcopul Oradiei, *Preoţia Mântuitorului Hristos şi Preoţia Bisericească*, Edit. Episcopiei Oradea, 1993, p. 11.
[2] Vezi *Evagrie Monahul Cuvântul despre rugăciune*, în Filocalia, vol. I, p. 80, trad. Pr. Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1946.
[3] Sfântul Ciprian, *De Oratione Domenica*, trad. Ioan Demetrescu, Bucureşti, 1908, partea III-a, p. 62.
[4] Vezi Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus şi Experienţa Duhului Sfânt*, Edit. Deisis, Sibiu, 1995.
[5] Vladimir Soloviov, *Fundamentele Spirituale ale vieţii*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 29.

VIII. EXISTENŢA SĂRBĂTORILOR NELEGATE DE BISERICĂ

[1] Mircea Eliade, *Istoria Credinţelor şi Ideilor Religioase*, vol. II, Edit. Chişinău-Universitas, 1994, p. 172.
[2] Vezi Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu, *Istoria Religiilor*, Bucureşti, 1982, p. 318.
[3] Mircea Eliade, *Op. cit.*, p. 175.
[4] Vezi Diac. Prof. dr. Emilian Vasilescu, *Op. cit*.
[5] Vezi Mircea Eliade, *Op. cit*.
[6] Ibidem, p. 318.

[7] Ibidem.
[8] Vezi Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1978.
[9] Vezi Calendarul Creştin Ortodox – 2002, Edit. Episcopiei Râmnicului, (Sânzienele-Drăgaica), p. 8.
[10] Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, Edit. Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. IX.
[11] Ibidem.
[12] Ibidem.

IX. ICOANA, FEREASTRĂ SPRE TRANSCENDENŢA DUMNEZEIASCĂ

[1] Vezi Pr. Prof. dr. Ene Branişte, *Liturgica Generală*, Bucureşti, 1993.
[2] Vezi *Proloagele* (lunile ianuarie-decembrie), Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, f.a.
[3] Vezi Pr. Prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. dr. Milan Sesan, Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I (1-1054), Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1987.
[4] Diac. Ioan I. Ică jr., *Iconologia Bizantină între politică imperială şi sfinţenie morală*, studiu introductiv, în: Sf. Teodor Studitul, *Iisus Hristos Prototip al icoanei Sale*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 14.
[5] Ibidem.
[6] Sfântul Teodor Studitul, *Iisus Hristos Prototip al Icoanei Sale…*, p. 75.
[7] Vezi Pr. Asist. Dr. Nicolae Dură, *Teologia icoanelor în lumina tradiţiei dogmatice şi canonice ortodoxe*, în Ortodoxia, anul XXXIV (1982).
[8] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Idolul ca chip al naturii divinizate şi icoana ca fereastră spre transcendenţa dumnezeiască*, în: Ortodoxia, anul XXXIV (1982), nr. 1, p. 15.
[9] Vezi Diac. Ioan I. Ică jr., *Studiu introductiv*, în *Op. cit.*, p. 21.
[10] Vezi Pr. Dr. Ion Dură, *Icoană şi Liturghie*, în: Ortodoxia, anul XXXIV (1982), nr. 1.
[11] Vezi Diac. Ioan I. Ică jr., *Op. cit*.
[12] Pr. Prof. dr. M. P. Sesan, *Iconoclasmul. Sinodul VII ecumenic de la Niceea din 787*, în: Istoria Bisericească Universală vol. I (1-1054), Edit. I.B.M.B.O.R., 1987, p. 423.
[13] Vezi Pr. Prof. D. Fecioru, *Teologia icoanelor la Sfântul Ioan Damaschin*, în Ortodoxia, anul XXXIV (1982), nr. 1.

[14] Vezi Adrian Matei Alexandrescu, *Icoana în iconomia mântuirii. Erminia picturii bizantine şi arta creştină eclezială* (teză de doctorat), în: S.T., anul L (1998), nr. 3-4.

X. ICOANA SFÂNTULUI ROMÂN

XI. ICOANA MAICII DOMNULUI ÎN DIDAHIILE SFÂNTULUI MARTIR ANTIM IVIREANUL

[1] Vezi *Acatistul Maicii Domnului…*

[2] Vezi Jaroslav Pelikan, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998.

[3] Fernand Comte, *Marile figuri ale Bibliei*, Edit., Humanitas, trad. Mihaela Voicu, 1995, p. 151.

[4] Ibidem.

[5] *Rugăciuni şi învăţături de credinţă ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1986, p. 26.

[6] Antim Ivireanul, *Opere-Didahii*, Edit. Minerva, Bucureşti, 1997, p. 40.

[7] Ibidem, p. 41.

[8] Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. dr. Milan Sesan, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1987, p. 344.

[9] Antim Ivireanul, *Opere-Didahii*, …, p. 15.

[10] Antim Ivireanul, *Op. cit.*, p. 18.

[11] Vezi Ioan St. Lazăr, *Sfântul Antim Ivireanul „vistierie de daruri”*, Edit. Almarom, Rm. Vâlcea, 2000.

[12] Jean de la Croix, Poésies, *GF – Flammarion*, traduction de Benoît Lavand, Paris, 1993, p. 165.

[*] *„Atunci el chema un arhanghel*
care se numea Gabriel
şi îl trimitea la o fecioară
care se chema Maria
……
şi cuvântul s-a întrupat
în pântecele Mariei”

[13] Antim Ivireanul, *Op. cit.*, p. 115.

[14] Ibidem.

[15] Ibidem, p. 118.
[16] Ibidem.

XII. ICOANA FECIOAREI MARIA ÎN SUFLETUL POETULUI MIHAI EMINESCU

[1] G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Edit. Junimea, Iaşi, 1977, p. 57-58.
[2] Ibidem, p. 62.
[3] Jaroslav Pelikan, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, trad. Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 102.
[4] Vezi *ACATISTIERU (ΑΚΑΘΙCTIEPIU)*, Tipografia Kalinicu Râmnicu, 1861, p. 66.
[5] CEASLOV, *Acatistul Maicii Domnului*, Edit. I.B.M., Bucureşti, 1970, p. 277-278.
[6] M. Eminescu, *Poezii*, Cartea pentru elevi, Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească", Bucureşti, 1991, p. 119.
[7] Ibidem, *Ceaslov*, p. 279-291.
[8] Ibidem, M. Eminescu, p. 119.
[9] Ibidem, *Ceaslov*, p. 284.
[10] Ibidem, M. Eminescu, *Poezii*, p. 119.
[11] Ibidem, *Ceaslov*, p. 278.

XIII. ACOLO UNDE VREA SĂ AJUNGĂ OMUL

[1] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu*, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 158.
[2] Constantin Noica, *Schiţă pentru istoria lui Cum e cu putinţă ceva nou*, Edit. Humanitas, 1995, p. 317.
[3] Pascal, *Cugetări*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1992.
[4] Vezi Jeanne Hersch, *Mirarea Filozofică – Istoria Filozofiei Europene*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1997.
[5] Ibidem, p. 5.
[6] Ibidem, p. 261.
[7] Ibidem.
[8] Paul Evdokimov, *Înnoirea Spiritului*, Edit. Pandora, Târgovişte, 1997, p. 184.
[9] Idem, p. 180.

XIV. OMUL ÎN LUNGA-I CĂUTARE

[1] Jeanne Hersch, *Op. cit.*, p. 21.
[2] Ibidem, p. 269.
[3] Vezi *Învăţătura de Credinţă Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1952.
[4] Cuviosul Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 119.
[5] Vezi Dumitru Stăniloae, *Ascetica şi Mistica Ortodoxă*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1993.
[6] Ibidem.
[7] *Filocalia Sfintelor Nevoinţe ale Desăvârşirii*, vol. II, trad. D. Stăniloae, ed. a II-a, Edit. Harisma, Bucureşti, 1993, p. 164, 165.
[8] Filocalia…, vol. 8, p. 163.
[9] Ibidem.
[10] Ibidem.

XV. UNIREA CU DUMNEZEU ESTE DATĂ ŞI NOUĂ, OAMENI AI SECOLULUI XXI

[1] Diadoh al Foticeei, *Cuvânt ascetic în 100 de capete, în Filocalia*, vol. I, ed. a IV-a, trad. D. Stăniloae, Edit. Harisma, Bucureşti, 1993, p. 453.
[2] Vezi Molitfelnic, ed. a V-a, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1992.
[3] Vezi Diadoh al Foticeei, *Op. cit.*, p. 453.
[4] Vezi Sfântul Grigorie cel Mare (Dialogul), *Cartea Regulei Patorale*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1996, p. 45-46.
[5] Vezi *„Chemarea divină”*, în Concordanţa Biblică Tematică, Edit. Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 2000, p. 54 ş.u.
[6] Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. II-a, Sibiu, 1978, p. 15 ş.u.
[7] Vezi Ioan Mihălţan, episcopul Oradei, *Preoţia Mântuitorului Hristos şi Preoţia Bisericească*, Edit. Episcopiei Oradei, 1993.
[8] Sf. Ioan de Cronstadt, *Viaţa mea în Hristos*, Edit. „Oastea Domnului”, Sibiu, 1995, p. 56.
[9] Simion al Tesalonicului, Despre cinstita Nuntă, în: *Povăţuirea către Miri*, cap. 282, trad. rom., p. 183.
[10] Cf. Pr. Prof. Dr. Nicolae Dură, *Căsătoriile mixte în lumina învăţăturii canonice ortodoxe*, în Ortodoxia, XXXIX (1988), nr. 1.

[11] Vezi Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, Dumitru Coravu, *Rugăciunea Domnească*. Studiu filologic, istorico-teologic şi exegetic, Atena, 1979, în Ortodoxia, XXXII (1980), nr. 4.
[12] Vezi Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, *Sfinţii Trei Ierarhi, interpreţi ai Sfintei Scripturi*, în S.T., XXVIII (1976), nr. 1-2.
[13] N. Steinhardt, *Dăruind vei Dobândi*, Edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului, Baia Mare, 1992, p. 224.

XVI. SPOVEDANIA: ACT PSIHOLOGIC SAU TAINĂ A BISERICII

[1] Vezi DEX, ediţia a II-a, Edit. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, p. 866-867.
[2] Vezi Sigmund Freud, *Opera I*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
[3] Vezi Sfântul Ioan Damaschin, în *Teologia Dogmatică*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1991, p. 162.
[4] Vezi Sfântul Chiril al Alexandriei, *Despre Întruparea Unuia-Născut şi că Hristos unul este şi Domn după Scripturi*, în: S.T., seria a II-a, anul XLV, nr. 3-4, mai-august, 1993.
[5] Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Dogmatică*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1991, p. 164-165.
[6] Vezi Tomas Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului Creştin*, II Rugăciunea, Edit. Deisis, Sibiu, 1998.
[7] Vezi *Învăţătura de Credinţă Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1952.
[8] Dac. Prof. N. Balca, *Etapele psihologice ale Mărturisirii*, în S.T., anul VII – 1955, nr. 1-2, p. 26.
[9] Ibidem.
[10] Vezi Pr. Petre Vintilescu, *Spovedania şi duhovnicia*, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1995.
[11] Vezi Diac. Prof. N. Balca, *Op. cit*.
[12] Max Scheler, Vom Enigen im Menschen, apud Diac. Prof. N. Balca, *Op. cit.*, p. 33.
[13] Vezi Sfântul Grigorie cel Mare (Dialogul), *Cartea Regulei Pastorale*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1996.
[14] *Aghiasmatar*, ediţia a cincia, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1992, p. 59.
[15] Diac. Prof. Nicolae Balca, *Op. cit.*, p. 37.

[16] Vezi Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii şi îndumnezeitorul omului*, Edit. Anastasia, 1993.
[17] Diac. Prof. Nicolae Balca, *Op. cit.*, p. 37.
[18] Ibidem, p. 30.

XVII. OMUL ŞI VIAŢA LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI

[1] Vezi Jeanne Hersch, *Mirarea Filozofică…*, p. 55.
[2] Ibidem, p. 54.
[3] Hegel, *Fenomenologia Spiritului*, Edit. IRI, Bucureşti, 1995, p. 389.
[4] Vezi Chesterton, Petre Tuţea, *Omul – Tratat de antropologie creştină* (I), Edit. Timpul, Iaşi, 1992, p. 65.
[5] Petre Tuţea, *Omul – Tratat de Antropologie Creştină* (I), Edit. Timpul, Iaşi, 1992, p. 258.

XVIII. CREATURA CE SE DESFĂŞOARĂ ÎN INTERIORUL CREAŢIEI

[1] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 5, 6 Migne, P.G. XXXVI, col. 32.
[2] Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Ioan Zăgrean, *Teologia Dogmatică*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti 1991,p. 165.
[3] Vezi F. Engels, Conf. univ. dr. Al. Valentin, *Materialismul Dialectic*, Bucureşti, 1973, p. 130.
[4] Vezi Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Op. cit.*, p. 52.
[5] Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit*, Edit. Deisis, Sibiu, 1994, p. 79.
[6] Vezi Florence Braunstein, Jean-François Pépin, *Marile Doctrine*, Edit. Antet, 1997, p. 156.
[7] Vezi. C. Maximilian, *Genetica Umană*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
[8] Vezi Iosif Rişavi, Ion Ionescu, *Chimie*, ed. a IV-a, Edit. Tehnică, Bucureşti, 1974.
[9] Idem, p. 56 ş.u.
[10] Vezi Blaga, *Experimentul şi spiritul matematic*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998.
[11] Vezi Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Op. cit.*, p. 52.

[12] Vezi Prof. dr. Ion Hăulică, *Fiziologia Umană*, Edit. Medicală, Bucureşti, 1989.
[13] Vezi Pr. Prof. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Op. cit.*, p. 53.
[14] Antonie Plămădeală, *Tâlcuri noi la texte vechi*, ed. a II-a, Bucureşti, 1996, p. 419.
[15] Bartolomeu Anania, *Atitudini*, Edit. Arhidiecezana, Cluj, 1999, p. 76.
[16] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Edit. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 202.
[17] Vezi Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu*, Edit. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987.
[18] Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, *Liturgica Generală*, Edit. I.B.M.B.O.R., ed. a II-a, Bucureşti, 1993, p. 268, 271.
[19] Ibidem.
[20] Dionisie pseudo Areopagitul, *Ierarhia cerească – Ierarhia bisericească*, Edit. Institutului European, Iaşi, 1994, p. 148.
[21] Interviu realizat de Irina Budeanu cu Pr. Prof. Dr. Nicolae Dură, în „Luceafărul", nr. 21 (559), miercuri, 5 iunie, 2002, p. 12.
[22] Vezi Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. a II-a, Sibiu, 1978, p. 28.
[23] Vezi Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, *Op. cit*.

XIX. DE CE AŞTEAPTĂ DUMNEZEU RUGĂCIUNEA NOASTRĂ?

[1] Tomas Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului Creştin*, II Rugăciunea, Edit. Deisis, Sibiu, 1998, p. 37-38.
[2] Vezi Pr. Dr. Ioan Dură, *Icoană şi Liturghie*, în Ortodoxia, XXXIV (1982), nr. 1.
[3] Vezi Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu*, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987.
[4] Vezi Arhimandrit Ilie Cleopa, *Despre vise şi vedenii*, Edit. Bunavestire, Bacău, 1994.
[5] Vezi Pr. Prof. Dr. Nicolae Dură, *Pravila rugăciunii în lumina tradiţiei liturgice şi canonice a Bisericii Ortodoxe*, în Ortodoxia, XXXV (1983), nr. 3.
[6] Pr. Prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Op. cit.*, p. 221.
[7] Tomas Spidlik, *Op. cit.*, p. 331.

[8] Ibidem, p. 321.
[9] Vezi Pr. Dr. Ioan Dură, *Din Învăţăturile Sfântului Nectarie despre vieţuirea monahicească* (trad.), în Ortodoxia, XLVI (1994), nr. 2-3.

XX. NU ORICE CUVÂNT ASCULTĂ DOMNUL!

[*] Sf. Antonie cel Mare, în *Filocalia* (rom.), vol. I, Edit. Harisma, Ediţia a IV-a, Bucureşti, 1993, p. 31.

XXI. A AJUNGE LA ASEMĂNAREA CU DUMNEZEU

[1] Vezi Pere Dr. Ioan Dura, *La soif du Dieu*, în „Diakonia", nr. 36, 2002, Bruxelles, p. 25, 26.
[2] Vezi Părintele Dumitru Stăniloae, *Rugăciune lui Iisus şi Experienţa Duhului Sfânt*, Edit. Deisis, Sibiu, 1995.
[3] Simeon Noul Teolog, *Imne, Episcole şi Capitole, Scrieri III*, Edit. Deisis, trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, 2001, p. 128.
[4] Ibidem, p. 49.
[5] Ibidem, p. 50-51.
[6] Ibidem, p. 52.
[7] Vezi Cuviosul Siluan Athonitul, *Între Iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994.
[8] Vezi Cioran, *Lacrimi şi sfinţi*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1995.

XXII. OMUL ESTE NEMURITOR PENTRU CĂ ARE ÎNTIPĂRIT ÎN EL CHIPUL LUI DUMNEZEU

[1] Prof. Dr. Irineu Slătineanu, Arhiereu Vicar, *„Trupul Uman – Organ străveziu al Tainei infinite a lui Dumnezeu"* (1), în „Renaşterea, anul 12 – serie nouă – ianuarie-martie, 2001, p. 5.
[2] Vezi Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. I, Edit I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1979.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem, vol. 2.
[5] Gherasim, Episcopul Râmnicului, *Hristos a Înviat!*, în „Renaşterea", anul 12, serie nouă, ianuarie-martie, 2001, p. 3.

[6] Vezi Părintele Galeriu, *Jertfă şi Răscumpărare*, Edit. Harisma, Bucureşti.

[7] Père Dr. Ioan Dura, *La soif de Dieu*, în Diakonia, nr. 36, Bruxelles, 2002, p. 25-26.

[*] *„De fapt, cei care au băut din această apă – considerată de fapt, potrivit Sfinţilor Părinţi ai Bisericii ca fiind simbolul Duhului Sfânt, care curăţă şi vivifică tot omul – toţi au primit harul sfinţitor de la a treia persoană a Sfintei Treimi. Odată ce el a băut apa vie a lui Hristos, omul sclav al păcatelor sale devine liber; dacă el era nepăsător, el devenea plin de înţelepciune; nu de înţelepciunea acestei lumi, ci de cea a Crucii lui Iisus. Mai mult încă, unii dintre cei care au persecutat Biserica Sa, dar carre au băut din apa vie a lui Hristos, au devenit discipolii Lui şi propovăduitorii Evangheliei Lui, după cum ne mărturiseşte recenta perioadă a regimurilor comuniste atee."*

[8] Vezi Panayotis Nellas, *Omul Animal Îndumnezeit*, Edit. Deisis, Sibiu, 1994.

[9] Ernst Cassirer, *Eseu despre om*, trad. Constantin Coşman, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 54.

[10] C.G. Yung, *Tipuri psihologice*, trad. Viorica Nişcov, Edit. Humanitas, 1997.

[11] Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine şi de rău*, trad., Edit. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 103.

[12] Olivier Clement, *Puterea Credinţei*, trad., Edit. Pandora, Târgovişte, 1999, p. 67.

[13] Vezi Cioran, *Cartea amăgirilor*, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1995.

[14] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu,* Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 23.

[15] Ibidem.

[16] Vezi Vladimir Soloviov, *Fundamentele Spirituale ale vieţii*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1994.

[17] Paul Evdokimov, *Taina iubirii*, Edit. Christiana, Bucureşti, 1994, p. 153.

[18] Ibidem.

[19] Vezi Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul Nemuritor*…

[20] Vezi Arhimandrit Ilie Cleopa, *Despre Vise şi Vedenii*, Edit. Bunavestire, Bacău, 19994.

[21] Vezi Petre Tuţea, *Nelinişti Metafizice*, Edit. Eros, Bucureşti, 1994.
[22] Vezi *Studiul Noului Testament*, ed. a II-a, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1997.
[23] Vezi *Viaţa Maicii Domnului, Din Minunile Maicii Domnului, Grădina de Flori Duhovniceşti*, tipărită cu binecuvântarea P.S. Calinic, Ep. Argeşului, 1994.
[24] Vezi Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1980.
[25] Ibidem, p. 153.
[26] Irénée Hausherr, *Teologia Lacrimilor*, Edit. Deisis, trad. Mihai Vladimirescu, Sibiu, 2000, p. 118.
[27] Vezi *Filocalia*, vol. 5, ed. a II-a, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloaei, Bucureşti, 1995.
[28] Vezi Mitropolitul Dr. Nicolae Mladin…, *Op. cit*.
[29] Ibidem.
[30] Vezi Filocalia, vol. 5, *Op. cit*.
[31] Ibidem, p. 250.
[32] Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, …, *Op. cit.*, p. 251.

XXIII. TRĂIREA RELIGIOASĂ SE SCALDĂ ÎNTR-UN SUC AL CREDINŢEI NEVĂZUTE

[1] Vezi *Aghiasmatar*, ed. a V-a, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1992, p. 342.
[2] Vezi Virgil Ionescu, *Zodiacul Chinezesc*, Edit. Coresi, Bucureşti, 1991.
[3] Ibidem.
[4] Vezi *Învăţătura de Credinţă Creştină Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1952.
[5] Vezi Dumitru Stăniloae, *Ascetica şi Mistica Ortodoxă*, Edit. Deisis, Alba Iulia, 1993.
[6] *Filocalia*, vol. 8, trad. Dumitru Stăniloae, Edit. Humanitas, Bucureşti, p. 231.
[7] Vezi *Învăţătura de Credinţă Ortodoxă*…

XXIV. CÂT DE SURDE SUNTEM, DOAMNE, LA CHEMAREA TA!

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*. Omilia a XV-a, cap. III, în P.S.B. 21, trad. Pr. D. Fecioru, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1987, p. 172.
[2] Ibidem, cap. II, p. 168.
[3] Ibidem, cap. III, p. 172.
[4] Ibidem.
[5] Vezi Stephane-Maria Barbellion, *Itineraire chretien pour la famille*, Editions Droguet-Ardant, Paris, 1993.
[6] Vezi Paul Evdokimov, *Înnoirea Spiritului*, Edit. Pandora, Târgovişte, 1997.
[7] Cf. G. Dantzengberg, *zur Stellung der Frauen in den paulinschen Gemeinden, in Die Frau in Urchristentum*, Edit. Herder, Freibourg-Basel-Wien, f.a., p. 188, 192-193.
[8] Vezi Irénée Hausherr, *Teologia Lacrimilor*, Edit. Deisis, Sibiu, 2000.
[9] Vezi Mitropolit Dr. Nicolae Mladin, Prof. Diac. Dr. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Constantin Pavel, Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Morală Ortodoxă*, Edit. I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1980 (vol. I şi II).
[10] Ibidem.
[11] Ibidem.
[12] Vezi Catehism Ortodox, *Viu este Dumnezeu*, Edit. Harisma, Bucureşti, 1992.

XXV. SĂ BEM APA VIEŢII DIN AMFORA ETERNITĂŢII

[1] Vladimir Lossky, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, Edit. Enciclopedică, Bucureşti, 1993, p. 168.
[2] Vezi P.I. David, *Sectologie*, Edit. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanţa, 1998.
[3] Vezi Părintele Galeriu, *Jertfă şi Răscumpărare*, Edit. Harisma, Bucureşti, f.a.
[4] Vezi P.I. David, *Op. cit*.